

Actum Tilliburgis

Jaargang 50, nummer 1, januari 2020

Nieuwsbrief van Heemkundekring 'Tilborch'

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

www.heemkundekringtilburg.nl
www.monumententilburg.nl

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

Onze nieuwjaarswens vind je elders in dit AT!

Lezing 16 januari

Een galerij van Brabantse dokters

'Help, de dokter verzuipt', 'Merijntje Gijzen' of meer recent: 'Dokter Tinus'. In al deze series speelt de dorpsdokter een prominente rol. Ook Midden-Brabant heeft in het verleden tal van dergelijke geneesheren gekend. Ieder met een geheel eigen karakter of eigenaardigheden. Op 16 januari geeft Jan van Eijck een inkijkje in het wel en wee van een aantal illustere Brabantse dorpsartsen.

Neem Arnoldus Fey die het in de 17e eeuw aandurfde om borstamputaties te doen in gevallen van borstkanker.

Of Jan Bolsius, die in de 18e eeuw een aantal moeilijke operaties uitvoerde bij patiënten met dwarslaesies. Het verhaal van Renier Snieders gaat over de veranderende opvattingen waarmee een

plattelandsdokter in de 19e eeuw moest dealen.

Kwartjesdokter

Speciale aandacht is er voor de immigranten in de 18e en 19e eeuw: dokters die met hun legers meetrokken vanuit Centraal-Europa en hier bleven

hangen. Uiteraard zijn er de nodige anekdotes, zoals het verhaal over de 'kwartjesdokter' en de bekende Beekse dokter Harry Ruhe.

Over Jan van Eijck

Jan van Eijck is conservator van Museum De Dorpsdokter in Hilvarenbeek. Zijn presentaties staan garant voor een avond vol met interessante informatie en hilarische anekdotes. Aan de hand van kleine persoonlijke verhalen schetst Jan de ontwikkeling van de plattelandsdokter in de voorbije eeuwen. En om met Jan te spreken: "Dat kan verdraaid interessant zijn!"

MET Bussen
GINGEN
TILBURGERS IN DE
JAREN TWINTIG
OP ZATERDAG
NAAR DOKTER
WIEGERSMA
UIT DEURNE. DE
TILBURGSE DOKTERS
PROTESTEERDEN
HEFTIG TEGEN DEZE
GEORGANISEERDE
'BEDEVAARTEN'.
(BRON: JAN VAN
EIJCK)

Contributie 2020

Voor de contributie voor het verenigingsjaar 2020 ontvang je na de jaarvergadering een factuur. Vooraf betalen is dus niet nodig.

Terugblik op de jubileumdag De heemkundekring in het zonnetje

FOTOGRAFIE: MICHIEL GOVERS
(UITGEZONDERD WAAR DIT APART
VERMELD WORDT).

Het middagprogramma werd druk bezocht en door de bezoekers zeer gewaardeerd. Ook de lezingen van Ineke Strouken en Paul Spagens hadden over belangstelling niet te klagen.

Druk was het ook bij de stands van de door ons genodigde vertegenwoordigers van verenigingen en stichtingen. Zij wisselden volop informatie uit met de bezoekers. Hetzelfde gold voor de leden van onze vereniging die hun verzamelingen ten toon stelden en honderduit vertelden over hun hobby. Verder verzorgde Astrid de Beer twee volgeboekte rondleidingen in de kelder van het archief.

Een en ander werd muzikaal opgeluisterd door de warme klanken van de Elckerlyk Speelliederen. Het zorgde voor een fijne en warme sfeer rond het hele gebeuren.

Een speciaal moment was er voor Ineke Strouken, Gerard Steijns en Rob van Putten. Zij ontvingen het zilveren draaginsigne van Brabants Heem (foto: Theo Cuijpers)

Om 20.00 opende Henk Veltmeijer, voorzitter van Heemkundekring 'Tilborch', het avondprogramma. Aansluitend hierop ontving hij van wethouder Marcelle Hendrickx, tevens waarnemend burgemeester, de Tilburg Trofee. Deze blijkt van waardering, inclusief mooie woorden van de wethouder (zie elders in dit AT de volledige speech) voor onze vereniging viel uiteraard in goede aarde.

De vooraf aangekondigde mystery guest bleek niemand minder dan de Tilburgse dichter en journalist Jace van de Ven. Zijn aanstekelijke gedichten zorgden voor veel vrolijke hilariteit en applaus.

Tussendoor klonken de klanken van het Trio John Desmares. Zij brachten hun muziek vol overgave ten gehore wat sommige leden als iets té enthousiast beoordeelden. Hierna werd de volumeknop van de versterker zo ver mogelijk teruggedraaid.

Wij kijken terug op een prima geslaagde dag in de overtuiging dat "... de vereniging de toekomst vol vertrouwen tegemoet kan zien en een goede start gaat maken voor de komende 50 jaar. Met als stip op de horizon een erfgoedvereniging die ertoe doet in de Tilburgse gemeenschap", aldus de voorzitter.

Theo van Etten overhandigde de eerste exemplaren van het boek '50 jaar heemkundekring 'Tilborch' / 1969 – 2019' aan ons lid Thea Kense en voorzitter Henk Veltmeijer. Het boek is, na onderzoek door Frans Kense en aanvulling door Theo van Etten, samengesteld door Tekstbureau Theo van Etten. Ook werd de promotiefilm gepresenteerd. De film werd opgenomen en verder gerealiseerd door Irjan van Etten. Deze film is binnenkort op onze website te zien en zal voor verdere promotiedoeleinden van de heemkundekring gebruikt worden.

Eerder op de dag ontving Heemkundekring 'Tilborch' een tinnen herinneringsbord vanwege het vijftigjarig jubileum. Henk Hellegers, voorzitter van Brabants Heem, overhandigde het kleinood namens de gelijknamige stichting. (foto: Theo Cuijpers)

Nieuwjaarswens Het nieuwe jaar in...

Beste leden,

Het afgelopen jaar was een bijzonder mooi verenigingsjaar waarin wij ons 50 jarig bestaan mochten vieren. Met behulp van veel van onze leden is 2019 op alle fronten een succesjaar geworden. Mooie en bijzondere excursies, leerzame en kwalitatief hoogwaardige lezingen en vooral ook veel inzet van de leden bij de manifestaties w hebben plaatsgevonden. Ook de werk- en projectgroepen hebben hard aan de weg getimmerd. Waarvoor dank!

Het bestuur hoopt dat deze trend zich ook in 2020 mag voortzetten en wenst jullie veel geluk, gezondheid en vooral wederom een bijzonder mooi verenigingsjaar toe.

Het bestuur.

Over iets wètter niemer is...

Wè zègde oover iets wètter niemer is? Meschien bènde blij, òf ist en gemis? Tkan oover van alles gaon, dè's goed om bè stil te staon. Dörom ist, ècht waor, ok ginne katterpis.

Ik noem as vurbild, vur mèn èn vur jou, ònt NS-Plein dè Blauwe Gebouw. Asset sloope is et wèg. Is dè vèt òf vètte pèch? Gao nie zeuren aachteraaf, dè's gemaaw.

Mar as ge nòr meer vurbilde kèkt worde dan blijjer òf vuuldoe genèkt? Drieköoninge, et kèrklòk-uur? Oewèège gewontes èn kultuur? Èn wè dènkte dan van ons diejalèkt?

Zoiets in de groep gôoje is en goej ding. Ik snapte dè netuurlek ok, dus ik ging in èen-tweej-drie hup bè die al gouwe klup van de Tilburgse Heemkundekring!

Christ Libregts

TilburgKlas is nu al vol

Wat weet jij van de geschiedenis van Tilburg? Van het ene onderwerp misschien wat meer dan van het andere. Maar ken je de geschiedenis vanaf het prilste begin tot het heden?

Deze aankondiging bleek voldoende om de eerste serie erfgoed-colleges onder de naam TilburgKlas in no-time vol te boeken. TilburgKlas is een samenwerkingsverband van Heemkundekring 'Tilborch' en Stadsmuseum Tilburg. In zeven cursusavonden van anderhalf uur nemen experts (waaronder ook heemkundelid Theo Cuijpers) elk een tijdvak voor hun rekening.

De historische tijdlijn is het uitgangspunt. Van de prehistorie gaat het via de middeleeuwen, het protestantisme en katholicisme, de industriële ontwikkeling en het culturele leven in de 19e en 20e eeuw, het Interbellum en architectuur in de periode na de Tweede Wereldoorlog naar de periode 1970 tot en met het heden.

VOORAFGAAND AAN DE VIERING VAN HET VIJFTIGJARIG JUBILEUM KWAM JE DE HEEMKUNDEKRING REGELMATIG TEGEN IN DE PERS. ZOALS DEZE BLIK OP DE TOEKOMST IN DE TILBURGSE KOERIER (HET VOLLEDIGE ARTIKEL KUN JE TERUGLEZEN IN HET AT VAN DECEMBER 2019). OOK HET BRABANTS DAGBLAD WAS OP DE FEESTDAG AANWEZIG OM VERSLAG TE DOEN.

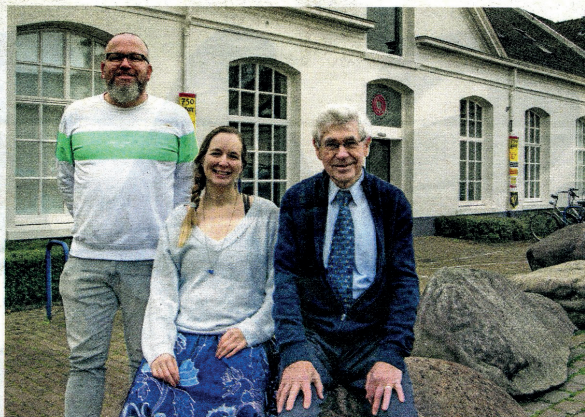
TILBURGSE KOERIER DONDERDAG 5 DECEMBER 2019

50 jaar Heemkundekring Tilborch

TILBURG - De Goirkese kerk, Huize Nazareth en de Oude Warande. Het zijn slechts enkele plekken in de stad die niet ten prooi vielen aan de sloopwoede van enkele decennia geleden. Heemkundekring 'Tilborch' gaat al vijftig jaar voorop in de strijd om het behoud van het Tilburgs cultureel erfgoed.

DOOR THEO VAN ETTEN

Ook bij de restauratie van het Stads kantoor en het interieur van het station speelde de erfgoedver-

Een deel van het bestuur van heemkundekring Tilborch. V.l.n.r.: Sander van Bladel, Sanja Veldhuis, Jan Rossou. FOTO: Theo van Etten

Maagdelijk terrein

Na een aarzelende, maar succes-

de toekomst van het erfgoedonderzoek. De uitdaging voor de

Speech loco-burgemeester Marcelle Hendrickx ter gelegenheid van 50 jaar Heemkundekring 'Tilborch'

Marcelle spreekt

Goedenavond dames en heren,

Fijn om hier vanavond bij het Regionaal Archief Tilburg aanwezig te mogen zijn. En het is niet zomaar een zaterdagavond. We vieren vandaag het 50-jarig jubileum van Heemkundekring Tilborch. En wie jarig is, die geeft een feest.

Ik heb begrepen dat er vanmiddag een mooi programma aan de Tilburgse bevolking is gepresenteerd. En dat men helemaal bijgepraat is van wat de stad te bieden heeft op cultureel en maatschappelijk gebied. Ook waren er interessante lezingen en een rondleiding door dit mooie gebouw.

Maar terug naar de jarige.

Heemkundekring Tilborch zet zich al 50 jaar met hart en ziel in voor de stad Tilburg, inclusief de dorpen Berkel-Enschot en Udenhout. Met een bescheiden subsidie ijveren jullie voor aandacht en waardering voor de historische waarden van Tilburg. En vervolgens vertellen jullie de verhalen hierover.

En laat dat nu net het speerpunt zijn van het Tilburgs Cultuurbeleid; het vertellen van verhalen. Verhalen over de geschiedenis van Tilburg geven betekenis aan de stad en versterken ons besef van identiteit. Bewoners krijgen zo een scherper beeld van de stedelijke ontwikkeling, hoe Tilburg tot hier is gekomen én hoe we de stad verder kunnen brengen.

Heemkundekring Tilborch begrijpt dat als geen ander.

Jullie proberen belangstelling te wekken voor de geschiedenis en het immaterieel erfgoed van Tilburg en omgeving. Met veel enthousiasme organiseren jullie contactavonden, lezingen en excursies. Jullie schrijven nieuwsbrieven en brengen publicaties uit. En iedere week vinden we in het Stadsnieuws het MoNument van de week.

Met foto en beschrijving van de geschiedenis van markante gebouwen en monumenten in Tilburg.

Wie mocht denken dat Heemkundekring Tilborch een gezapig en ingedut clubje is, die heeft het mis.

Want wordt het erfgoed bedreigd, dan springt de heemkundekring in de bres en vraagt men daarvoor nadrukkelijk aandacht door een krantenartikel of een aanvraag tot bescherming. Ik heb onder de ambtenaren zelfs de term 'luis in de pels' horen vallen. Niet alle verzoeken worden gehonoreerd, maar jullie rol als pleitbezorger voor behoud, wordt met verve opgepakt. En dat wordt gewaardeerd.

Het motto 'Alleen ga je sneller, samen kom je verder' is op jullie van toepassing. Jullie kennen diverse werkgroepen en samenwerkingsverbanden en dat heeft er onder andere toe geleid, dat het Driekoningenzingen in Midden-Brabant op de Nationale Inventaris Immaterieel Erfgoed is geplaatst. En daarmee heeft het Driekoningenzingen een prominente plaats tussen andere Brabantse iconen, zoals de schuttersgilden en het worstenbroodje.

LOCO-BURGEMEESTER MARCELLE HENDRICKX OVERHANDIGT DE TILBURG TROFEE AAN VOORZITTER HENK VELTMEIJER.

Bij een verjaardag horen felicitaties en mooie woorden.

Ik hoop dat Tilburg nog lang van al jullie inspanningen mag genieten. Ik hoop daarom dat jullie erin blijven slagen om de vereniging van nieuwe en jonge aanwas te voorzien. Dat is overigens een uitdaging voor veel verenigingen.

Tot slot heb ik een cadeau voor jullie, want dat hoort ook bij een verjaardag. Het is eigenlijk een blijk van waardering, een Tilburgse blijk van waardering. En die waardering spreek ik ook uit namens het gemeentebestuur. Het is mij een groot genoegen dat ik Heemkundekring Tilborch vandaag de Tilburg Trofee mag overhandigen. Van harte gefeliciteerd!

Werkgroep De Torenklok trekt weer aan de bel

DOOR: DE REDACTIE

Het zal je niet zijn ontgaan: na een periode van relatieve stilte timmert werkgroep De Torenklok weer volop aan de weg. Het seculier luiden staat hoog op de agenda, in de LochHal krijgt het publiek informatie over de luidklokken en ook zijn er komend jaar weer een aantal torenbeklimmingen gepland.

Seculiere luidingen

De seculiere (niet kerkelijke) luidingen mogen zich in een stijgende belangstelling van de Tilburgers verheugen. Jammer genoeg is de medewerking van het bisdom vaak onvoldoende om alle geplande activiteiten uit te voeren. Bij het sluiten van een kerk legt zij namelijk een luidverbod op. Pas na het verkrijgen van toestemming mogen deze klokken op niet kerkelijke feestdagen geluid worden. Denk daarbij aan Dodenherdenking, Bevrijdingsdag, Koningsdag en de opening van de Tilburgse Kermis. In samenwerking met andere partijen

blijft de werkgroep aandacht vragen voor het seculier luiden.

Kunstwerk LochHal

Sinds enkele maanden kan je in de Lochal een opstelling zien van luidklokken. Deze opstelling is gemaakt door Peter van Gestel en zijn broer Theo. Het kunstwerk bevat onder andere een luidklok van de voormalige Groeseindse kerk en een replica van de grootste klepel die ooit in een Tilburgse luidklok hing. De opstelling is nog tot en met 10 januari te zien, neem dus snel nog een kijkje! Ondertussen doet Peter zijn best om de opstelling nog iets langer te laten staan, het liefst tot 5 mei wanneer we in Nederland 75 jaar bevrijding vieren.

Jubileum Heemkundekring 'Tilborch'

Uiteraard ontbrak werkgroep De Torenklok niet op deze dag. De werkgroep presenteerde een overzicht van luidklokkenlocaties in Tilburg waarbij een onderscheid werd gemaakt in voor- en naoorlogse locaties. Verder vermeldt de de behouden alarmklokken en klokken van zowel de grote als de 'stille' klokkenroef. Ook het vakgebied van de campanoloog (klokkendeskundige) kreeg aandacht.

Naast informatie over luidklokken was er een extra tafel ingericht met een

historisch overzicht van de schuurkerken op het Goirke vanaf 1698 tot 1839. Aan de hand van schriftelijke bronnen was het mogelijk om van alle vijf schuurkerken in zeven gedaanten een duidelijke afbeelding te maken. Ook het omliggende gebied van de grote hoeve van de Heren van Tilburg was aangegeven.

Torenbeklimming

In de week voor kerstmis organiseerde de werkgroep een torenbeklimming in de Goirkese kerk waar ruim vijftien mensen aan meededen. Deze activiteit leidde tot mooi verslag in Brabants Dagblad. Bijzonder leuk was dat ook de jonge campanologen Leander en Jesse na een jaartje afwezigheid kwamen assisteren.

Na de beklimming bood een oud-metaalconstructeur aan om bij te dragen aan het vervangen van de klokkenstoel. Een prachtig resultaat van deze dag!

Lezingen in 2020

Komende lezing:	16 januari
Volgende lezingen:	20-2, 19-3, 16-4, 14-5, 18-6 * vakantie * 17-9, 15-10, 19-11, 17-12
Locatie:	Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75
Aanvang:	20:00u
Parkeren:	Voor de deur (beperkt) of achter het Duvelhok (ingang Dunantstraat)

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 50, nummer 2, februari 2020

Nieuwsbrief van Heemkundekring 'Tilborch'

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

www.heemkundekringtilburg.nl
www.monumententilburg.nl

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

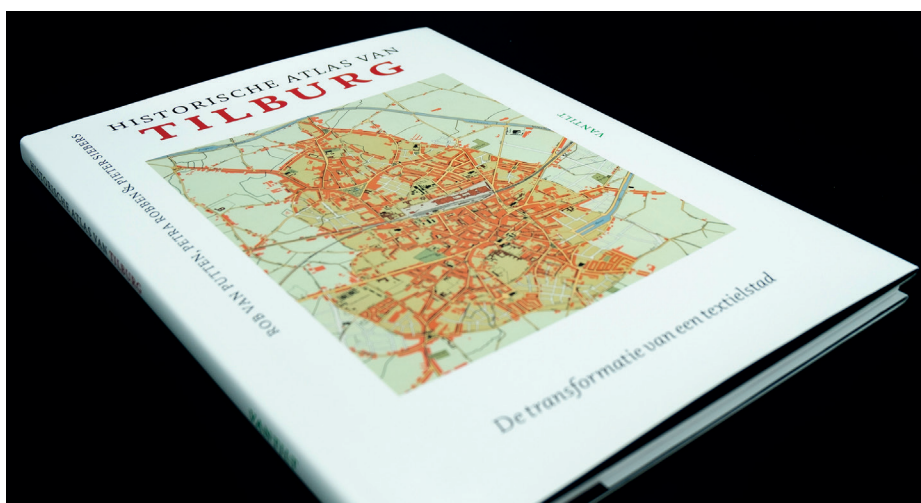
20 FEBRUARI
ALGEMENE
LEDENVERGADERING

Lezing 20 februari

Zo kwam de Historische Atlas van Tilburg tot stand

'De transformatie van een textielstad', zo luidt de ondertitel van dit onlangs verschenen boek. Over Tilburg zijn al veel boeken en naslagwerken verschenen. Maar nog niet eerder werden de ruimtelijke ontwikkeling en de chronologie van Tilburg zo in kaart gebracht als in de Historische Atlas. Op 20 februari geven Rob van Putten en Pieter Siebers een korte lezing over de totstandkoming ervan.

Tilburg is een stad met een bijzonder stratenpatroon. Hierin herkennen we de middeleeuwse ontstaansgeschiedenis van onze stad. Tilburg transformeerde van serie agrarische dorpen en buurtschappen tot een industriestad. Nog steeds herinneren de voormalige textiel fabrieken, fabrikantenvilla's en arbeiderswijken hieraan. Tilburg werd een stad met een geheel eigen karakter, die echter nog lange tijd een dorps karakter behield.

Van prehistorie tot moderne industriestad

In de onlangs verschenen historische atlas worden de ruimtelijke ontwikkeling en de chronologie van Tilburg in kaart gebracht. Letterlijk zelfs, want kaartmateriaal vormt een belangrijke basis voor het boek. Gedurende 35 hoofdstukken transformeert Tilburg van een prehistorisch landschap tot een moderne stad met industriële bedrijvigheid, kennisinstellingen en nieuwe monumenten, zoals de Spoorzone.

Rob van Putten en Pieter Siebers

Vormden samen met Petra Robben van

Stadsmuseum Tilburg het redactieteam. Rob en Pieter lichten tijdens de lezing toe hoe het boek tot stand kwam en welke keuzes daarbij gemaakt werden. Daarnaast vertellen zij over de drie belangrijkste infrastructurele werken die het huidige stadsbeeld bepalen: de spoorlijn, het Wilhelminakanaal en het ringbanenstelsel.

Contributie 2020

Voor de contributie voor het verenigingsjaar 2020 ontvang je na de jaarvergadering een factuur. Vooraf betalen is dus niet nodig.

Agenda jaarvergadering

- a. Opening met vermelding van het ledenbestand (per 1-1-2019 en 31-12-2019).
- b. Goedkeuring notulen van 21 februari 2019.
- c. Ingekomen stukken en mededelingen.
- d. Verklaring kascontrole commissie (dhr. van Kruisselbergen en dhr. Staps).
- e. Benoeming nieuwe kascontrolecommissie.
- f. Vaststelling begroting en contributie voor 2020.
- g. Resultaten jaarplan 2019 (elders in dit AT vind je de resultaten)
- h. Concept jaarplan Heemkundekring "Tilborch" 2020 (elders in dit AT vind je het concept jaarplan 2020).
- i. Voorstel / stemming nieuwe naam voor onze vereniging.
  - 1 - 'Erfgoedvereniging 013' óf 'Erfgoedvereniging Tilburg'.
  - 2 - Behoud huidige naam 'Heemkundekring Tilborch'.
- j. Voorstel / stemming nieuw logo voor onze vereniging.
- k. Bestuursverkiezing. Door het bestuur worden 3 nieuwe leden voorgedragen:
  - Theo van Etten
  - Sanja Veldhuis
  - Sander van BladelAndere kandidaten kunnen zich tot vóór aanvang van de vergadering aanmelden.
- l. Rondvraag.
- m. Sluiting.

OKÉ, EN NU
EVEN EEN PAAR
PAGINA'S
LEESVOER!!

RESULTATEN JAARPLAN 2019

Het uitdragen van onze missie en visie richting het publiek

Hebben wij weten te verwezenlijken door het ontwerpen van de website www.monumententilburg.nl. Deze is al "online" en wordt verder aangevuld met zowel de rijks- als de gemeentelijke monumenten van Tilburg, in samenwerking met het beleidsteam monumenten van de gemeente. Dit project werd gerealiseerd door Theo Cuijpers en Ad van Eijck. Verder werd de website www.heemkundekringtilburg.nl "up to date" gehouden door Sander van Bladel.

Het uitdragen van onze Kernwaarden

Deskundigheid en onafhankelijkheid werd verwezenlijkt door veelvuldig overleg van het bestuur met de beleidsmedewerkers, college van B&W, gemeenteraad en de omgevingscommissie.

Het aangaan van samenwerkingsverbanden

Dit beleid is door het bestuur bestendigd. Veelvuldig is er contact geweest met de vereniging Heemschut, het Cuijpersgenootschap, Omgevingscommissie Tilburg en de gemeente Tilburg.

Werk – en projectgroepen

- De werkgroep "Driekoningenzingen" heeft zichzelf opgeheven. Het bestuur heeft een "doorstart" mogelijk gemaakt door, in samenwerking met het stadsmuseum Tilburg en de gemeente Tilburg, via erfgoedpartners Tilburg, een breed forum op te richten voor het behoud van het Driekoningenzingen als nationaal immaterieel erfgoed.
- De werkgroep "De Torenklok" timmert voortvarend aan de weg wat heeft geresulteerd in een belangrijke mate aan publiciteit. De werkgroep, onder de bezielende leiding van Peter van Gestel, is nog dringend op zoek naar enthousiastelingen die de werkgroep kunnen versterken. Degene die daar de ambitie voor hebben kunnen zich aanmelden bij Peter van Gestel of het bestuur.
- De werkgroep "De Kaaistoep" heeft een belangrijke bijdrage (cultuurhistorie van het betreffende gebied) geleverd voor de totstandkoming van een boek wat medio mei 2020 wordt uitgebracht door het Natuurmuseum Tilburg. Het is nog niet zeker of de werkgroep daarna doorgaat met de samenwerking met "De Kaaistoep" en/of Natuurmuseum Tilburg.
- De werkgroep "Monumenten", bestaande uit Ad van Eijck, George Bedaux, Ton Goossens, Miriam van den Dries, Norman Vervat, Theo Cuijpers, Joep Vogels, Nico de Wit en Sanja Veldhuis, ging onverdroten verder met hun werkzaamheden op het gebied van monumenten en stadsverkenningen. Door hun inspanningen worden er komend jaar weer 50 vooroorlogse gebouwen aan het gemeentelijk monumentenbestand toegevoegd. Verder heeft de groep weten te waarborgen dat er elke week een artikel MoNument

in het Stadsnieuws wordt gepubliceerd. Er is een nieuwe website gelanceerd waarop al deze monumenten en de stadsverkenningen staan vermeld.

- De werkgroep “*Excursies*” in de persoon van Jan Sikkers, heeft weer een aantal mooie en interessante excursies verzorgd.
- De projectgroep “*50 jaar Heemkundekring Tilborch*”, bestaande uit Cathy Aerssens, Marion Helmer en Mari-anne Berkers, heeft zorggedragen voor een uitstekende organisatie m.b.t. de feestdag ter ere van ons 50 jarig bestaan.
- De werkgroep “*Space Time Layers*” (nieuw), in de persoon van Sanja Veldhuis, heeft een begin gemaakt met het ontwerpen van een app, met als uiteindelijk doel dat men straks een route kan lopen door het centrum van Tilburg, waarbij informatie gegeven wordt over historische gebouwen, beelden en plekken in de stad. Geïnteresseerden die hierbij Sanja behulpzaam willen zijn mogen zich bij haar of bij het bestuur aanmelden.
- De projectgroep “*TilburgKlas*” (nieuw), opgezet door Theo Cuijpers en Ad van Eijck, in samenwerking met het Stadsmuseum Tilburg, in de persoon van Petra Robben, is een historische tijdlijn met als uitgangspunt een cursus van zeven avonden om meer te weten te komen van de geschiedenis van Tilburg.

Bestuursuitbreiding

Onze inzet om leden te enthousiasmeren om eventueel plaats te nemen in het bestuur heeft Sander van Bladel, Theo van Etten en Sanja Veldhuis ertoe bewogen om zich kandidaat te stellen voor een bestuursfunctie, ingaande 20 februari 2020.

Lezingen

Door Ad van Eijck zijn weer 10 schitterende lezingen georganiseerd. Deze werden ook door veel niet leden bezocht.

Actum Tilliburgis (AT)

Het AT is door Theo van Etten gemoderniseerd en telkens door hem samengesteld en uitgebracht.

Folder Heemkundekring

De realisatie hiervan is verschoven naar medio 2020 i.v.m. de mogelijke aanpassing van onze naam en logo.

Aanpassing van de statuten/huishoudelijk reglement

De realisatie hiervan is verschoven naar medio 2020 i.v.m. de mogelijke aanpassing van onze naam en logo.

Wetenswaardigheden

- Dirk Westerburger is momenteel druk doende met het digitaliseren van een deel van ons archief. Zo is een digitaal overzicht gerealiseerd van alle activiteiten, lezingen, excursies, busreizen, wandelingen etc over de afgelopen 50 jaar. Het fotoarchief en alle notulen zijn nu aan de beurt. Dit zeer tijdrovende werk zal zeker het komende jaar nog in beslag nemen.

- Irjan van Etten heeft een promotiefilm gemaakt die wij voor promotiedoeleinden zullen inzetten. Verder heeft hij ook een aantal kleine filmpjes gemaakt over de werkzaamheden van een aantal project- en werkgroepen.
- Theo van Etten heeft een boekje geschreven en uitgebracht, met als titel: “50 jaar Heemkundekring Tilborch” 1969 – 2019.
- De werkgroep “monumenten” is druk bezig met het vullen van alweer het 4e boekje in de serie “MoNumenten in Tilburg”.
- Sanja Veldhuis heeft, in samenwerking met haar broer, een (nieuw) digitaal logo ontwikkeld voor onze vereniging.
- 50 jaar heemkundekring Tilborch is door Dirk Westerburger in een PowerPoint presentatie samengevat. Deze gaat gebruikt worden voor promotiedoeleinden.
- Ton Goossens heeft zich onderscheiden door telkens een artikel/verhaal (een mooie historische publicatie over een mooi stukje cultureel erfgoed van de wijk) te schrijven in het wijkblad “Tilburg West”.

CONCEPT JAARPLAN 2020

Deze beleidsperiode (2019-2024) zet de heemkundekring zich op de volgende kansrijke manieren in. Ook in 2020 willen we zo lokaal impact genereren.

Algemeen

- Uitdragen van onze kernwaarden: onafhankelijkheid en deskundigheid.
- Aanpassen statuten of huishoudelijk reglement. Een (beperkte) wijziging wordt voorbereid. Het wijzigen van het huishoudelijk reglement geniet i.v.m. de kosten de voorkeur.
- Het bestuur gaat in 2020 op zoek naar nieuwe bestuursleden. Vervolgens wordt een nieuw dagelijks bestuur gekozen. Doelstelling is om te komen tot het in de statuten genoemde aantal van 5 bestuursleden.

Samenwerking

- Aangaan van strategische samenwerkingsverbanden op diverse niveaus. Voortzetting van de reeds aangegane samenwerkingsverbanden met onder andere Erfgoedvereniging Heemschut en het Cuypersgenootschap. De samenwerking voortzetten met Stadsmuseum Tilburg, Regionaal Archief Tilburg en binnen Erfgoed Tilburg.
- Opbouwen en uitbreiden van politieke en ambtelijke contacten met: beleidsmedewerkers, raadsleden, college van B&W en de Omgevingscommissie. Dit dient specifiek bewaakt te worden door het Platform Ruimtelijk Erfgoed Tilburg (PRET). Vooral in dit verband kan er vroegtijdig en doeltreffend worden geparticipeerd bij ruimtelijke ontwikkelingen in de stad.

- Proberen een vorm van samenwerking aan te gaan met heemkundekring De kleine Meijerij en Heemcentrum 't Schoor. Berkel-Enschot en Udenhout maken immers deel uit van de gemeente Tilburg.
- Samenwerking zoeken met jongeren en jongerenorganisaties zoals de Erfgoedbende en GRUTS. Ook met studenten Geschiedenis zou vraaggericht samengewerkt kunnen worden.

Beleid

- Deelnemen aan overleg- en inspraakprocedures bij o.a. de raadscommissies van de gemeente Tilburg.
- Volgen van een correcte implementatie en uitwerking binnen de gemeente van de nieuwe Omgevingswet en Erfgoedwet. Zie ook het advies 'Brede blik op Erfgoed. Over de wisselwerking tussen erfgoed en transities in de leefomgeving' van de Raad voor Cultuur.
- Volgen van zaken als de bedreiging van cultuurhistorische waarden en de herbestemming en transformatie van erfgoed.
- Beschermen van naorlogs monumentaal erfgoed. Dit dient specifiek bewaakt te worden door de Projectgroep Naorlogs Erfgoed Tilburg (PNET).

Werk- en projectgroepen

- Verder ontwikkelen van Driekoningen-activiteiten in samenwerking met Het Vierde Geschenk, Stadsmuseum Tilburg, gemeente Tilburg en andere erfgoedpartners. Dit met het oogmerk om, onder anderen, de plaatsing op de Nationale lijst Immaterieel erfgoed te behouden.
- Verder ontwikkelen van werkgroep De Torenklok en het zo mogelijk voortzetten van de samenwerking binnen de werkgroep Kaaistoep (met Natuurmuseum Tilburg).
- Kennisbevordering onder (nieuwe) leden is een belangrijk doel van de vereniging. De cursussen van o.a. Brabants Heem en het Regionaal Archief Tilburg zijn hiervoor een uitstekend middel en worden dan ook aanbevolen aan onze leden.
- Projectgroep "TilburgKlas". In deze cursus wordt aandacht geschonken aan het cultureel erfgoed van Tilburg. Onder andere oorsprong, streektaal, architectuur, monumenten, natuur en de textielindustrie komen aan de orde.

- Projectgroep "plaatjesboek". In samenwerking met het Stadsmuseum Tilburg en het Regionaal Archief Tilburg, wordt een "plaatjesboek" samengesteld over de historie van Tilburg. Het plaatjesboek wordt, na onze inbreng, uitgebracht door Adfo Loyalty en zal verspreid worden door de vier PLUS-supermarkten in Tilburg.

Digitaal

- Het uitdragen van onze activiteiten, missie en visie richting diverse betrokkenen. Dit via de website www.monumenten-tilburg.nl, die gevuld wordt met de moNUMENTEN-artikelen uit het Stadsnieuws en de stadsverkenningen van de monumentenwerkgroep.
- Ook het gebruik van Facebook wordt geïntensiveerd, evenals de eigen website www.heemkundekringtilburg.nl die we zo actueel mogelijk proberen te houden. Dit doen we met berichten en artikelen, maar (indien mogelijk) ook met korte filmpjes.
- Proberen de vereniging te moderniseren naar het huidige (digitale) tijdperk. Het doel is een meer eigentijdse, moderne uitstraling. Ook wordt er gedacht aan een nieuwe naam met bijpassend logo.
- Ontwerpen van de app 'Space Time Layers', een initiatief van scholieren uit Groningen. Onze vereniging werkt dit verder uit zodat men straks een route kan lopen door het centrum, waarbij informatie gegeven wordt over historische gebouwen, beelden en plekken in de stad.

Overigen

- Eerder is een begin gemaakt met de opzet voor een nieuwe folder van de vereniging. Dit jaar zal die worden uitgebracht.
- Opschonen van de bibliotheek van de vereniging. Dit jaar zal een inventarisatie worden gemaakt van de boeken en bekeken worden welke boeken en tijdschriften behouden dienen te blijven.
- Het archief van de heemkundekring wordt dit jaar, door Dirk Westerburger, verder gedigitaliseerd.

Dit jaarplan is vastgesteld in de Algemene Vergadering van Leden op 25 februari 2020.

Hallo, ben je er nog?

Dan komt er nu weer wat leuk!

De doorontwikkeling van de geneeskunde in de 500 jaar na Johannes Goropius Becanus

Door: Jan A. M. van Eijck

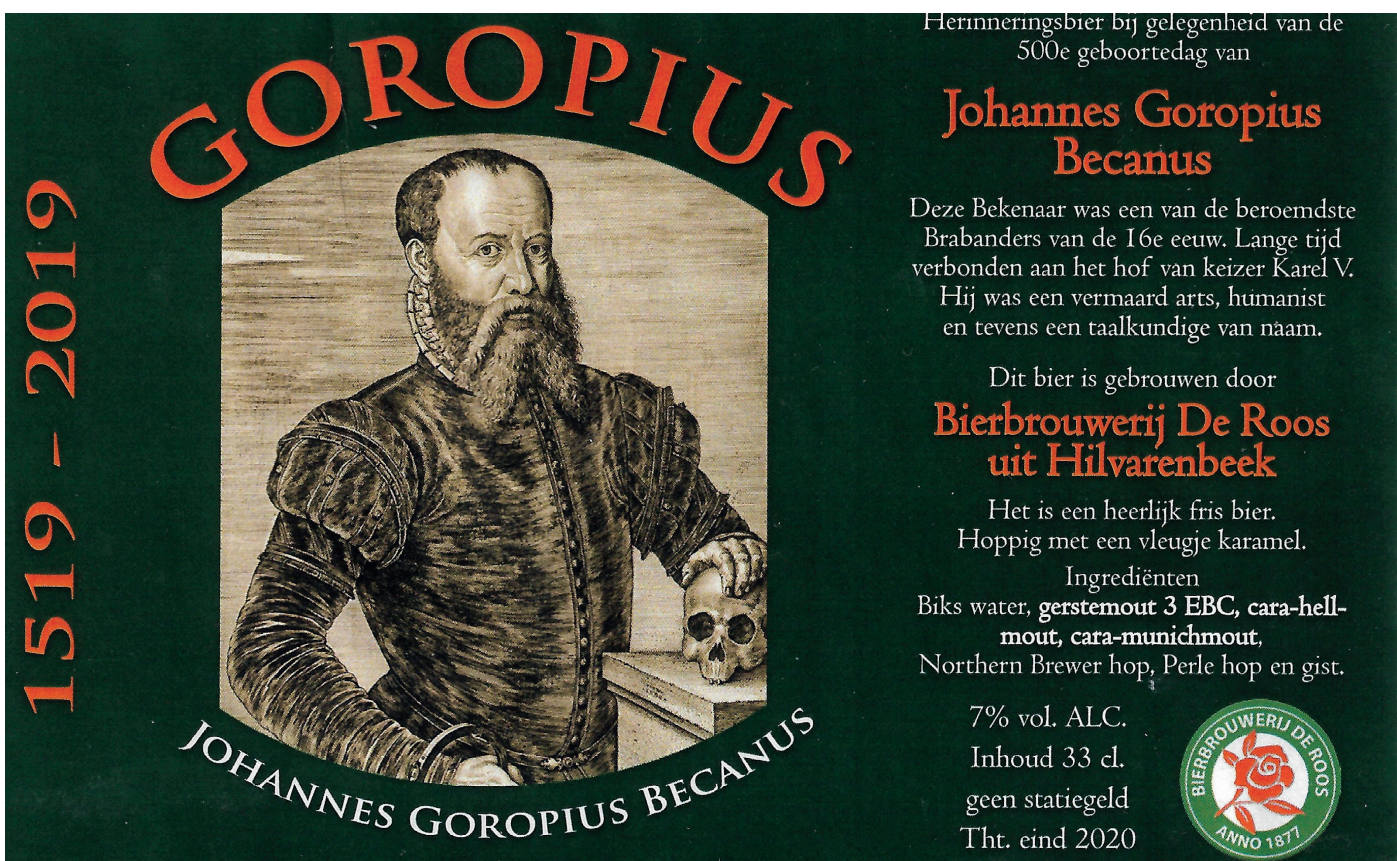
Sinds april 2019 presenteert museum De Dorpsdokter in Hilvarenbeek een expositie over Brabantse dorpsdokters. Aanleiding was de 500e verjaardag van Johannes Goropius Becanus, Bekenaar en tevens de beroemdste Brabantse humanist uit de 16e eeuw. Dertien illustere plattelandsartsen die iets hebben met Brabant vormen de basis voor de expositie. Tijdens de lezing voor Heemkundekring Tilborch stelde Jan van Eijck, conservator van het museum, deze geneesheren op zijn welbekende en humoristische manier voor aan het zestig koppen tellende publiek.

Johannes Goropius Becanus (1519 – 1573)

Heet eigenlijk gewoon Jan van Gorp van Beek, maar het afgeleide 'Goropius Becanus' klinkt natuurlijk veel mooier. Geboren op de Groote Hoef langs de weg van Gorp naar Breehees trekt hij op z'n 18e naar Leuven om te studeren voor arts. JGB doet ook aan taalkunde en trekt conclusies waar we vandaag de dag hartelijk om kunnen lachen. Zo zou volgens hem het woord adem afkomstig zijn van 'Adam' en verwijst Kaïn naar 'kaoi jong'...

Na vele reizen door heel Europa wordt hij in Spanje lijfarts van twee zussen van Karel V. Hij wordt een bekwaam geneesheer en groot kruidenkenner. Maar vooral is hij filosoof en taalkundige.

Jan van Gorp van Beek overlijdt als een vermogend man nadat hij tijdens een reis naar Maastricht een verkoudheid oploopt.

Herinneringsbier bij gelegenheid van de 500e geboortedag van

Johannes Goropius Becanus

Deze Bekenaar was een van de beroemdste Brabanders van de 16e eeuw. Lange tijd verbonden aan het hof van keizer Karel V. Hij was een vermaard arts, humanist en tevens een taalkundige van naam.

Dit bier is gebrouwen door **Bierbrouwerij De Roos uit Hilvarenbeek**

Het is een heerlijk fris bier. Hoppig met een vleugje karamel.

Ingrediënten
Biks water, **gerstemout 3 EBC, cara-hellmout, cara-munichmout**, Northern Brewer hop, Perle hop en gist.

7% vol. ALC.
Inhoud 33 cl.
geen statiegeld
Tht. eind 2020

Arnoldus Fey (1633 – 1679)

Arnoldus Fey is aanvankelijk kleermaker en heeft daardoor veel verstand van het menselijk lichaam. Vanuit zijn professie begrijpt hij goed hoe mensen met een lichamelijke handicap zich voortbewegen. Later wordt hij een beroemd chirurgijn, niet in het minst omdat hij bij operaties de lichaamsolie van de overleden abdis van Oirschot gebruikt. Dan moet het immers wel goed komen...

Ook voert hij borstamputaties uit bij vrouwen met borstkanker. Een opzienbarend karwei, want de verdoving bestaat nog niet. Maar ondanks die beperking blijven veel mensen toch in leven. Ook opereert hij kinderen met een 'hazenmond' (hazenlip). Dit is een toonbeeld van lef, want de arts moest immers stukjes lip verwijderen, een open wond creëren en de wond weer dicht maken. Zonder die operatie hadden deze patiënten echter nooit een kans op overleven gehad.

Dergelijke operaties waren des te bijzonder omdat men nog geen kennis had van de bloedsomloop, waarbij het hart als centrale pomp fungeert. Op basis van deze reputatie wordt Fey in 1665 ontboden aan het Franse hof, om Anna van Oostenrijk, koningin van Frankrijk en echtgenote van Lodewijk XIV, van borstkanker te genezen. Na de operatie leeft zij nog slechts een jaar. Toch weet de koning de prestatie van Fey te waarderen en geeft hem een ridderorde.

Friedrich Raupp (1723 – 1793)

De Raups vormden een bekend doktersgeslacht in Brabant, vooral in Bergeyk en Eindhoven en omstreken. Friedrichs vader komt als keizerlijk chirurgijn met het Oostenrijkse leger naar Brabant en houdt hier 41 jaar praktijk. Frederik zelf is maar liefst 61 jaar arts in Bergeyk. De derde generatie, August Raupp, houdt het ook nog eens 33 jaar vol; zijn zoon Godfroid wordt later burgemeester van Tilburg in de periode 1907-1915. Een broer van Frederik, Josephus Godefridus, wordt huisarts in Sint-Oedenrode.

Jan Ingenhousz (1730 – 1799)

Deze arts is vooral bekend vanwege zijn strijd tegen de pokken. Hij wordt arts in Breda en vertrekt in 1764 naar Engeland om te strijden tegen de pokkenepidemie. Hierbij injecteert hij mensen met pokstof om uitbreiding van de ziekte te voorkomen. Hij werkte lange tijd aan het hof in Parijs maar na de bestorming van de Bastille vlucht hij naar Engeland. Ingenhousz is de ontdekker van het verschijnsel fotosynthese. Hierbij zorgt zonlicht ervoor dat groene bladeren zuurstof afgeven en als er geen zonlicht is, koolstof.

Jan Bolsius (1750-1818)

Jan Bolsius was chirurgijn aan het Groot Ziekengasthuis in Den Bosch. Beroemd is zijn journaal waarin hij vijftien operatieve ingrepen beschrijft. Hieronder een dijbeenfractuur, dwarslaesie, anusatresie (geen anus), lipkanker, rectale fistels en een pisbuistrauma. En alles gebeurde zonder verdoving! Vooral de gedetailleerde beschrijvingen over natte pleuritis en naalden die in lichamen gestoken werden, leverden smeuge verhalen op.

Antoon Mathijssen (1805 – 1878)

Wordt geboren in Budel als zoon van chirurgijn en volgt een opleiding aan Rijkskweekschool voor militaire geneeskundigen. In 1851 vindt hij het gipsverband uit, dat dient ter vervanging van het slappe stijfverband. Dat was een soort papier maché en werd zacht als het nat werd. In plaats daarvan strooit Mathijssen gipspoeder in het verband, zodat het hard blijft. Een simpele maar zeer belangrijke ontdekking! Hij krijgt dan ook een staatspensioen en het Nederlands Militair Hospitaal in Utrecht draagt van 1964 tot 1991 zijn naam.

Renier Snieders (1812 – 1888)

Afkomstig uit Bladel trekt de jonge Renier voor zijn studie naar Leuven. Na de Belgische opstand blijft hij 50 jaar huisarts in Turnhout. Hij heeft een breed takenpakket: huisarts, chirurg, vroedmeester, wetsdokter (forensisch arts) en geenkundig adviseur van de gemeente Turnhout. Daarnaast publiceert hij zo'n 20 romans.

Renier staat bekend als een omzichtig en zorgzaam dokter. Ook iemand die zijn verstand gebruikt: in plaats van het direct voorschrijven van medicijnen, analyseert hij wat de patiënt mankeert. Flauwgevallen? Normaal gesproken zou

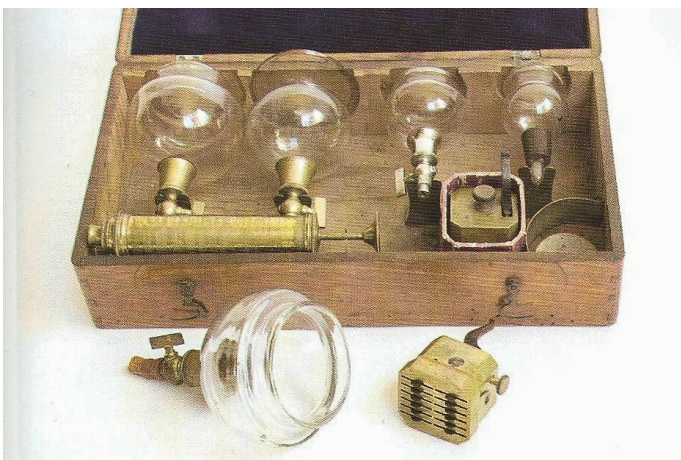
patiënten, weten wij van zijn zoon Lucien. Maar hij staat ook bekend als tegendraads, vooral in kwesties met overheden. 'Piet is behept met een gevoel van oppositie tegen elk gezag' wordt hem verweten.

Zijn zes zonen staan bekend als 'de vlegels van d'n dokter'. Het is een muzikaal gezin waarvan zoon Lucien later een landelijk bekende 'humorist' wordt. Piet sterft in het harnas na een ongeluk met een rijtuig en laat een boek na waarin hij ruim 1100 bevallingen beschrijft. Dit naslagwerk bezorgt hem de bijnaam 'De Verlosser van Goirle'.

Antoon Baptist (1885 – 1969)

Omdat hij het niet over zijn hart kan verkrijgen dat patiënten niet geholpen kunnen worden vanwege geldgebrek, kan je altijd terecht bij Antoon Baptist. De 'kwartjesdokter van Megen' luidt zijn bijnaam dan ook. Baptist is een zeer serieus man. Van het lage tarief dat hij doorrekent wordt natuurlijk misbruik gemaakt. Twee keer gaat hij dan ook bijna failliet. De invoering van het ziekenfonds biedt meer ruimte waardoor mensen niet meer naar de kwartjesdokter hoeven af te reizen. Antoon praktiseert tot op hoge leeftijd en blijft zeer geliefd. Als zijn fiets wordt gejat terwijl hij een bevalling begeleidt op het woonwagencamp in Oss, zorgen omwonenden ervoor – men wist alles van iedereen – dat die fiets bij zijn thuiskomst alweer keurig voor de deur staat. Handen af van Baptist!

een aderlating en bloedzuigers achter het oor de meest aangewezen oplossing zijn. Maar Snieders laat de patiënt even bijkomen en adviseert om een wandeling te maken. Aanvankelijk is zijn therapie doordrenkt van de viersappenleer: aderlaten, koppen zetten, lavementen en blaartrekkende pleisters. Later groeit hij met zijn vak mee. De viersappenleer maakt plaats voor het antiseptisch denken. Desondanks stuurt hij patiënten die zijn gebeten door een dolle hond naar Saint Hubert in de Ardennen... Daar staat een kapelletje en bidden moet dan maar de gewenste hulp bieden. Het vaccin tegen rabiës wordt pas jaren later uitgevonden.

Piet de Lang (1832 – 1884)

Piet is de derde generatie artsen nadat zijn grootvader vanuit Zuid-Duitsland via Poppel naar Hilvarenbeek komt. Piet is een gevoelig mens en moet vaak huilen om het leed van zijn

Jan Heezemans (1878 – 1975)

Op aandringen van pastoor Jurgens gaat Jan pas op zijn dertigste geneeskunde studeren. Later wordt hij huisarts in Hilvarenbeek en Diessen. Heezemans staat bekend als een betrokken man, maar ook eigenwijs en koppig. Zijn zuinigheid leidt tot het plaatselijk gezegde 'Dat is maar een Heezemans rikske'. Waarmee een 'mager' bod wordt bedoeld tijdens het kaartspel rikken.

Hendrik Wiegersma (1891 – 1974)

De 'wonderdokter van Deurne' zo staat Hendrik Wiegersma bekend. Geboren in Lith aan de Maas wordt hij in 1917 arts in Deurne, het achterste dorp in Brabantse Peel. Zijn klinische blik, grof taalgebruik en recht-door-zee aanpak brengt mensen uit alle windstreken naar Deurne. Met bussen tegelijk komen ze vanuit Tilburg. Hij wordt ook bekend als schilder, tekenaar en volkskunstverzamelaar. In Brabant wordt hij legendarisch als medicus-pictor, zoals hij zichzelf noemt (pictor is het sterrenbeeld 'schilder' met als symbool de schildersezal).

Alexander van Glabbeek (1891 – 1972)

Van Glabbeek is in 1920 de eerste dokter in 'de Rijen', een snelgroeiend dorp. Zijn werkgebied omvat ook de omliggende dorpen Hulden, Dorst en Molenschot. Hij houdt zich met van alles bezig: kleine chirurgie, spoorwegarts en zuigelingenverzorging. Samen met zijn patiënten gaat hij naar het Ignatiusziekenhuis en assisteert daar bij operaties. Ook richt hij in Rijen een eigen ziekenfonds op. Zijn zoon volgt hem op in 1965. Hun gezamenlijk praktijkinventaris laten zij na aan het Breda's Museum. Tegenwoordig staat deze in langdurige uitleen in het doktersmuseum in Hilvarenbeek!

Harry A.M. Ruhe (1908 – 1991)

De bekende huisarts in Hilvarenbeek met een grote wetenschappelijke belangstelling. Centraal bij hem staat de vraag: waarom komt een patiënt naar de huisarts? Hij pleit dan ook voor een specialistische opleiding tot huisarts. Harry Ruhe had een grote interesse voor heemkunde. Zijn medisch-historische verzameling vormde de basis voor museum De dorpsdokter, dat in 1984 een nieuw onderdak kreeg naast de molen in Hilvarenbeek.

Lezingen in 2020

Komende lezing:	20 februari, tevens Algemene Ledenvergadering
Volgende lezingen:	19-3, 16-4, 14-5, 18-6 * vakantie * 17-9, 15-10, 19-11, 17-12
Locatie:	Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75
Aanvang:	20:00u
Parkeren:	Voor de deur (beperkt) of achter het Duvelhok (ingang Dunantstraat)

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 50, nummer 3, maart 2020

Nieuwsbrief van Heemkundekring 'Tilborch'

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

www.heemkundekringtilburg.nl
www.monumententilburg.nl

Lezing 19 maart

75 jaar bevrijd – Tilburg(ers) in de Tweede Wereldoorlog

Op 19 maart geeft Astrid de Beer een lezing over Tilburg tijdens de Tweede Wereldoorlog. Maar meer nog gaat het over de Tilburgers zelf. Hoe beleefden zij de oorlog? Hoe keken zij naar de Duitse bezetter en hoe zochten zij hun weg in de chaos van de strijd?

Op 10 mei 1940 vallen Duitse troepen Nederland binnen. Er vallen bommen in de Spoorlaan, in de Noordstraat en in de omgeving van de Bredaseweg. Paniek maakt zich meester van de Tilburgers. Sommigen houden een dagboek bij zoals Miet Schijns. Op diezelfde dag schrijft zij:

“'t is wel op een ongeluksdatum dat ik dit nieuwe dagboek moet beginnen. Gisteren leefden we nog zo rustig en kalm en nu zitten we opeens al midden in de ellende.”

In haar lezing over Tilburg tijdens de Tweede Wereldoorlog vertelt Astrid de Beer over de gewone Tilburgers die zich staande probeerden te houden in de oorlogsjaren. Wat de impact was van de maatregelen van de Duitse bezetter, vooral ten aanzien van de Joodse gemeenschap. Over het (ondergrondse) verzet en natuurlijk over de hevige strijd die werd geleverd tijdens de 'slag om Tilburg' in de oktoberdagen van 1944.

Astrid de Beer

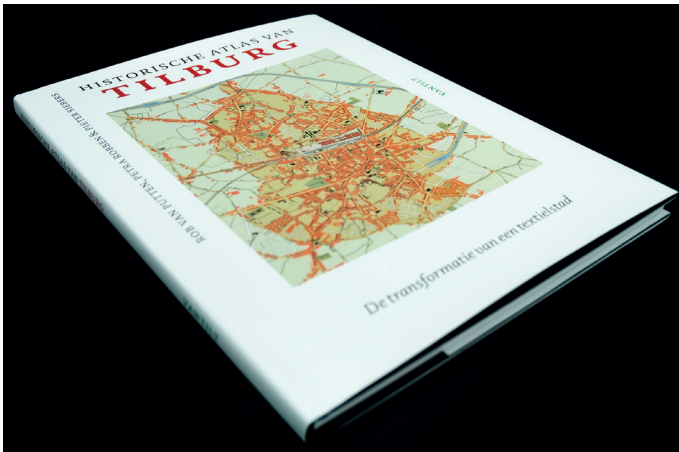
Historica Astrid de Beer studeerde geschiedenis en taal- en cultuurstudies aan de Universiteit van Utrecht. Momenteel werkt zij als projectleider cultuurhistorisch onderzoek bij Regionaal Archief Tilburg. Haar taak is het stimuleren van (wetenschappelijk) onderzoek in de bronnen van het archief. Daarnaast is zij redacteur van 'Tilburg - Tijdschrift voor geschiedenis, monumenten en cultuur' en bestuurslid van de Stichting tot behoud van Tilburgs Cultuurofgoed en Stichting Brabantse Bronnen.

Contributie 2020

Voor de contributie voor het verenigingsjaar 2020 ontvang je binnenkort een factuur. Vooraf betalen is dus niet nodig.

Samenvatting lezing van 20 februari

De Historische Atlas van Tilburg

Twee korte lezingen over de onlangs verschenen Historische Atlas van Tilburg gingen vooraf aan de Algemene Ledenvergadering.

Na een korte uiteenzetting van hoe de atlas tot stand was gekomen, nam Rob van Putten de bezoekers in vogelvlucht mee door de (topografische) geschiedenis van Tilburg. Aansluitend vertelde Pieter Siebers over de ontwikkeling van Tilburg University.

Uitgeverij Van Tilt had al diverse atlassen gemaakt over oude vestingsteden die organisch tot stand zijn gekomen. Tilburg is hierop de eerste uitzondering. Een tentoonstelling over de Brabantse fotograaf Martien Coppens vormde de aanleiding voor de atlas. Hierbij koos men voor een andere insteek dan gebruikelijk om het verhaal van Tilburg te vertellen. Namelijk aan de hand van topografische kaarten.

In plaats van een traditionele indeling (van prehistorie en de Romeinen, via de middeleeuwen naar heden) ligt bij de Historische Atlas veel meer de nadruk op de moderne tijd. Welke transformaties hebben juist in die periode plaatsgevonden? Transformaties die je vandaag onder andere terugziet in de Spoorzone en Piushaven. Hiervoor zocht de universiteit contact met het Regionaal Archief Tilburg. Er vormde zich een driemanschap van schrijvers / redacteurs: Pieter Siebers, Rob van Putten en Petra Robben. Dit team werd aangevuld met specialisten uit de stad die een of meer hoofdstukken aanleverden.

De atlas in vogelvlucht

Rob van Putten wandelde als het ware door de geschiedenis van Tilburg heen. Van het beroemde 'Actum Tilliburgis' (de eerste vermelding van onze stad in 709), ging het via de middeleeuwse Heren en herdgangen naar het heden. Het mooie van deze atlas is dat de stadsontwikkeling heel overzichtelijk in beeld is gebracht. Van de adellijke en lokale

machthebbers (de Giselberten), de hertogen van Brabant en de Vrijheid Oisterwijk tot het ontstaan van Oost- en West-Tilburg. Over verschuivende nederzettingen, waarvan sporen zijn gevonden op het Van Puijenbroekterrein. Maar ook is aangetoond dat de herdgang Veldhoven eerder op de locatie van de huidige Spoorzone moet hebben gelegen. En dat we de vroegere bewoning in Moerenburg eerder in de wijk Jeruzalem tegenkwamen.

Vervolgens ontstond er meer permanente bewoning. De Schijf werd het centrale akkergebied waar rondom heen de nederzettingen waren gegroepeerd. De Heerlijkheid Tilburg en Goirle ontstond, met als centrum het kasteel aan de Hasselt. Langzaam ontwikkelden de herdgangen zich van gehuchten tot stadswijken.

19e en 20e eeuw: infrastructuur

Tilburg kent een aantal belangrijke infrastructurele werken die in deze periode tot stand kwamen: de spoorweg, het kanaal, de ringbanen en de eerste geplande woonwijk.

De spoorweg was vooral belangrijk voor de aanvoer van steenkool voor de stoommachines in de fabrieken. Na een aansluiting van en naar Breda, Boxtel, Turnhout en Nijmegen kwamen er ook (stoom)tramverbindingen met onder andere Waalwijk, Dongen en Esbeek tot stand. De komst van d'n atelier was de bekroning op de opkomst van Tilburg als industriestad. Hierbij vestigden zich vooral mensen uit het noorden van het land in onze stad. Naast een dosis vakmanschap brachten zij ook iets anders mee: het socialisme en het protestantisme.

Ook het Wilhelminakanaal, de Piushaven en het ringbanenstelsel van Rückert bepalen voor een groot deel het aanzien van Tilburg. Sluis III, een in Nederland unieke houten bajonetsluis, is verklaard tot Rijksmonument.

De beroemde, of beruchte wijk Koningswei was aanvankelijk gepland als 'Koningspark'. Een woonwijk voor de beter gesitueerden rondom het paleis van de overleden koning Willem II. Door allerlei problemen kwam de wijk er niet, waarna architect Hendrik van Tulder koos voor een woonbuurt met kleine huizen. Omdat de waterhuishouding hier enorm slecht was, verkrotten de woningen in de loop der jaren. Als gevolg van het uitbreidingsplan van 1953 werd de wijk uiteindelijk gesaneerd.

De meest recente ontwikkelingen betreffen de aansluitingen van Berkel-Enschot en Udenhout. Binnenkort volgt ook Biezenmortel.

Tilburg University

Zo luidt - na vele varianten - tegenwoordig de naam van de Tilburgse universiteit. In 1853 ontstonden - als gevolg van de katholieke emancipatie - ideeën om een katholieke universiteit op te richten. In 1923 kreeg Nijmegen die toebedeeld. Door toedoen van Hendrik Moller - hij appelleerde aan de grote behoefte aan goed onderwijs in het zuiden van het land - kreeg Tilburg feitelijk een 'troostprijs'.

Vervolgens vestigden de Katholieke Leergangen zich aan de Bosscheweg, nadat de opleiding gestart was in een noodgebouw aan de Korte Schijfstraat. Goossens was de eerste rector-magnificus. De school was gehuisvest in de villa van textielfabrikant Swagemakers. Deze stond waar nu het Interpolispark is. De financiering moest komen uit collegegelden, de gemeente Tilburg, de Kamers van Koophandel en collecteopbrengsten.

Cobbenhagen

Midden jaren vijftig ontstond het besef dat het terrein te klein was voor de toekomstige ontwikkelingen. Er kwam een nieuwe campus in de Reit in Tilburg-West. Hier kwam het Cobbenhagengebouw, een Rijksmonument naar ontwerp van Bedaux. Het kreeg een strakke en eenvoudige vormgeving, ingebed in het groen. Later verrezen er nieuwe gebouwen: veel laagbouw, provisorisch (noodgebouwen) en hier en daar hoogbouw. Met het oog op de komst van een medische faculteit (die er niet kwam) volgde er expansie naar het Warandebos. Ook van Bedaux zijn de mensa, het eigen huis voor studenten, het sportcentrum en de studentenkerk Maranatha. Zelfs de nieuwe Business Faculty doet in veel opzichten denken aan de bouwstijl van deze bekende architect.

HET COBBENHAGENGEBOUW VAN TILBURG UNIVERSITY

Terug naar de stad

Met circa 4000 buitenlandse studenten doet Tilburg University internationaal mee. Opvallend is dat de opleiding weer terug lijkt te keren naar de stad. In de Spoorzone vinden we binnenkort Mindlabs en Station 88. Fontys en Factorium, opleidingen die ooit ook aan de Bosscheweg gevestigd waren, zijn op Stappegoor maar ook in het centrum gevestigd. Studenten vinden Tilburg een interessante stad, vooral vanwege de Spoorzone en de Piushaven. Bij een van hun stamkroegen heeft het bieretiket zelfs het universiteitsgebouw en een baret van de hoogleraar in het logo.

Website Tilburgse monumenten

Op 21 februari werd de gloednieuwe website

www.monumententilburg.nl

gepresenteerd. Petra Robben

van Stadsmuseum Tilburg en Ad

van Eijck van Heemkundekring

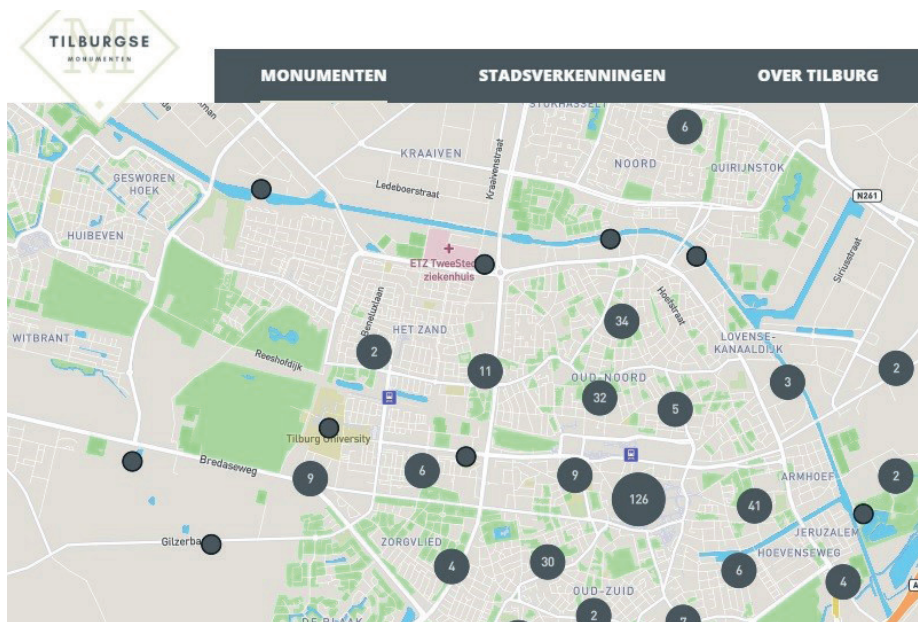
'Tilborch' verwelkomden de groep

geïnteresseerden en presenteerden

de opzet van de nieuwe site.

Websitemaker Bjorn Vriens vertelde

hoe de website zijn vorm kreeg.

De opzet zou ook kunnen werken

voor andere dorpen en steden, is de algemene opinie.

Alle 'moNUmenten' die in de rubriek 'moNUment van de Week' van het Stadsnieuws hebben gestaan, hebben een plekje gekregen. Ook de Stadsverkenningen (94) zullen op een later moment volgen, evenals alle Gemeentelijke en Rijksmonumenten in Tilburg.

Karel Loeff, directeur van de landelijke erfgoedvereniging

Heemschut, bracht een enthousiast verhaal over erfgoed

als kracht voor de toekomst. De Spoorzone in Tilburg met

zijn vele monumenten is er een voorbeeld van. De LocHal

is het toonbeeld van wat erfgoed kan doen in een culturele

omgeving. Aan de hand van zijn eigen jeugd vertelde Karel

Loeff hoe waardevol het kan zijn om gebouwen te behouden.

Na afloop volgde een drankje aan de bar van diezelfde Loc-Hal,

om dat proefondervindelijk te ervaren.

Namens het bestuur

Zoals op de ALV van 20 februari jl. is vastgesteld zijn we het nieuwe jaar ingegaan als financieel zeer gezonde vereniging.

2019 was een succesvol jubileumjaar bovendien. De werkgroepen timmeren actief als vanouds aan de weg, en met enthousiasme zijn we aan een aantal nieuwe initiatieven begonnen. De volledige concept-notulen van de Algemene Ledenvergadering kunt u vinden op onze website onder de noemer 'Over ons' (ANBI-gegevens).

Het bestuur heeft de afgelopen week uitvoerig overlegd hoe een vervolg te geven aan de in de ALV genomen besluiten (voornamelijk agendapunt 9 en 10). Ook is er nogmaals met verschillende leden en deskundigen gesproken. Om diverse redenen is het wijzigen van de statuten (23 jaar oud) van onze vereniging voor de komende weken een belangrijk aandachtspunt. Niet alleen vanwege de nieuwe naam, maar

ook op een aantal andere kleinere onderdelen zijn deze namelijk dringend aan een wijziging toe. Tegelijkertijd gaan wij ook het Huishoudelijk Reglement (19 jaar oud) onder de loep nemen. Wij willen beide documenten, in concept, binnen afzienbare tijd op een nieuwe (extra) Algemene Ledenvergadering ter goedkeuring voorleggen. Deze extra ALV zal naar alle waarschijnlijkheid gecombineerd worden met de vaste lezingenavond in mei. Zet de datum van 14 mei daarom nu alvast in de agenda. We hopen ook dan namelijk weer op een hoge opkomst te mogen rekenen. Tussentijds zullen we u, in de nieuwsbrief of anderszins, op de hoogte houden. Heeft u nu echter al vragen dan horen we het graag.

Het vernieuwde bestuur kent de volgende samenstelling:

Henk Veltmeijer	- voorzitter en plaatserv. penningmeester
Ad van Eijk	- penningmeester en plaatserv. voorzitter
Sander van Bladel	- secretaris
Sanja Veldhuis	- bestuurslid
Theo van Etten	- bestuurslid en plaatserv. secretaris
Jan Rossou	- bestuurslid

Zoals afgesproken, hebben wij de "beelden" van de werkgroep 3KZ afgelopen maandag verhuisd. Ze hebben, na het nodige sjuouwwerk, een mooi plekje gekregen. Getuige de bijgevoegde foto's, had iedereen een voldaan gevoel en is er zichtbare blijheid dat deze klus door de "oudjes" zonder kleerscheuren is volbracht. Tijdens de komende bestuursvergadering van de heemkundekring zal de overdracht, op papier, geregeld worden tussen de heemkundekring en de stichting het vierde geschenk.

De koffie smaakte heerlijk, waarvoor dank.

Kort erfgoednieuws

Torenblazen

Traditiegetrouw zal Koningsdag wederom officieel ingeluid worden met klokgelui. Deze Seculiere Stadsluiding vindt plaats van 9.00 uur tot 9.15 uur. Dit massale inluiden van Koningsdag staat symbool voor de start van het feestgedruis. Het is de bedoeling dat zowat alle luidbare klokken (ons klinkend erfgoed) hieraan mee zullen doen.

Groetjes, Peter van Gestel, namens Werkgroep de Torenklok.

Voorjaarsstudiedag

Het NBAG organiseert samen met Brabants Heem de archeologische voorjaarsstudiedag op zondag 29 maart 2020. Met sprekers uit België en Nederland. Het thema van de studiedag is:

Merovingers tussen hemel en aarde, in het gebied tussen Maas en Schelde

Aanmelden voor 23 maart aanstaande via:
nbgarcheologie@gmail.com

Zachte G-prijs

Er zijn nog enkele plaatsen beschikbaar voor de uitreiking van de Zachte G-prijs 2020 op 18 maart aanstaande in Theater De Leest in Waalwijk. heeft u interesses, meld u dan snel aan via: info@erfgoedbrabnt.nl. Vermeld daarbij 'Zachte G-prijs' en het aantal personen. De toegang is gratis.

ALV - een saaie bedoening?

De Algemene Ledenvergadering van afgelopen 20 februari kon je verre van saai noemen. Gaan we de naam wel of niet veranderen? Kiezen we voor een ander logo en zo ja, hoe moet dat eruit zien? De discussie laaide soms hoog op en is voorlopig nog niet tot een einde gekomen.

Natuurlijk waren er ook de gebruikelijke plichtplegingen. Bijna een derde van het aantal leden bezocht de bijeenkomst die vooraf werd gegaan door een lezing over de Historische Atlas van Tilburg.

De notulen van vorig jaar werden goedgekeurd en de kascommissie verleende als vanouds 'decharge' aan het bestuur. Ook de begroting werd doorgenomen en na een kleine correctie vastgesteld.

Samenwerking heemkundekringen

Een opvallende actie is de samenwerking met de heemkundekringen 'De Kleine Meijerij' en 't Schoor'. Stap voor stap zoekt het bestuur naar raakvlakken waarbij de kringen van verschillende gemeenten samen kunnen optrekken. Zo zijn de Open Monumentendag en de ontwikkeling van Landschapspark Pauwels (de strook tussen Tilburg en Loon op Zand – Udenhout) onderwerpen van gesprek.

Een nieuwe naam

En dan die nieuwe naam. Al enkele jaren heeft een werkgroep in nauwe samenwerking met het bestuur voorstellen gedaan om te komen tot vernieuwing van de heemkundekring. Dit met de bedoeling de vereniging klaar te stomen voor de toekomst. De meeste voorstellen strandden, andere kwamen steeds weer opnieuw aan de orde. Een ervan was de keuze voor een nieuwe naam.

En dit hield de gemoederen blijkbaar bezig. Ondanks verwoede pogingen van het bestuur om de leden voor te bereiden op de stemming, lieten voor- en tegenstanders hun stem duidelijk horen. De uitslag van de eerste stemronde gaf als resultaat dat een meerderheid koos voor een nieuwe naam. In een tweede stemronde kozen alle aanwezigen voor de naam 'Erfgoedvereniging Tilburg' boven het alternatief 'Erfgoedvereniging 013'. Gaat Heemkundekring 'Tilborch' dan voortaan door het leven als 'Erfgoedvereniging Tilburg'? Zover is het nog niet. Een nieuwe Algemene Ledenvergadering met één of twee stemrondes (afhankelijk van de opkomst) zal hierover uitsluitel moeten geven. Deze ALV staat voorlopig gepland in mei (lees hier meer over elders in dit AT).

Een nieuw logo

Nog meer, dit keer over een nieuw logo. Duidelijk was dat ook hier de meningen sterk over verdeeld waren. Een uitleg door de ontwerpster over de gedachtegang achter het voorgestelde logo bracht weer wat rust in de tent. Uiteindelijk noodzaakt de ophef tot een nieuwe kans voor de leden om met ideeën te komen.

Een nieuw bestuur

Vervolgens werd een nieuw bestuur gekozen. Sanja Veldhuis, Sander van Bladel en Theo van Etten zullen de heemkundekring de komende drie jaar vertegenwoordigen, uiteraard samen met de oude vertrouwde gezichten: Jan Rossou, Ad van Eijck en Henk Veltmeijer.

Met de toezegging van Jan Sikkers dat er weer een aantal mooie excursies op de rol staan, konden de leden dan toch met een gerust hart naar huis.

De volledige (concept) notulen van de ALV leest u op de website.

Rondleiding LocHal

Ongetwijfeld bent u allen bekend mét en ín de LocHal. Desondanks leek het ons een leuk idee om hier met de geïnteresseerden onder u een bezoek aan te brengen door middel van een rondleiding. Zo krijgt u een nóg beter beeld van alles wat de LocHal te bieden heeft.

Deze excursie staat gepland op donderdagmiddag 26 maart aanstaande. De rondleiding begint om 13.30 u en zal tot ongeveer 15.00 u duren.

Verder is een bezoek aan de Expositie 'Stilleven in de Balkontuin' beslist een aanrader. Deze expositie is tot stand gekomen naar een idee van Rocco Verdult. Door middel van 75 maquettes (waaronder die van Coba Pulskens), brengt hij 75 verhalen over de oorlog en bevrijding in Nederland in beeld.

Deelnemers aan deze excursie worden om 13.15 u in de LocHal (beneden bij de infobalie) verwacht. Daar start om 13.30 u de rondleiding. Iedereen wordt verzocht om op eigen gelegenheid naar de LocHal te komen.

Wat precies de kosten van deze rondleiding zijn is afhankelijk van het aantal deelnemers. Voor een groep van 15 personen wordt een vergoeding van 75 euro gevraagd (5 euro p.p.). Vandaar dat het voor ons belangrijk is te weten, hoeveel leden aan deze excursie deel willen nemen.

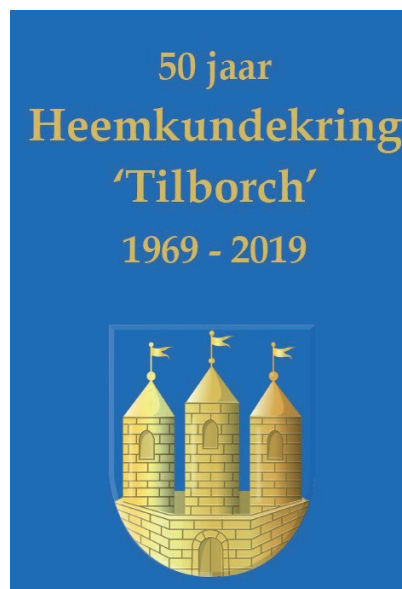
Wilt u zich daarom voor 20 maart aanstaande aanmelden door een mailtje te sturen naar: marion_helmer@live.nl.

Graag tot ziens op 26 maart!

Marion Helmer

Boekje '50 jaar Heemkundekring Tilborch'

Wie nog niet in het bezit is van het jubileumboekje '50 jaar Heemkundekring 'Tilborch' kan contact opnemen met onze secretaris Sander van Bladel: (tilborch@live.nl). Hetzelfde geldt voor de speciaal voor dit jubileum vervaardigde balpen.

Lezingen in 2020

Komende lezing:	19 maart
Volgende lezingen:	16-4, 14-5 (tevens ALV), 18-6 * vakantie * 17-9, 15-10, 19-11, 17-12
Locatie:	Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75
Aanvang:	20:00u
Parkeren:	Voor de deur (beperkt) of achter het Duvelhok (ingang Dunantstraat)

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

---

Actum Tilliburgis

Jaargang 50, nummer 4, april 2020

Nieuwsbrief van Heemkundekring 'Tilborch'

Redactie

Theo van Etten

tee.joo@live.nl

www.heemkundekringtilburg.nl

www.monumententilburg.nl

Vanwege de coronacrisis is er nauwelijks kopij voor de nieuwsbrief. Mede door het plotselinge overlijden van ons heemkundelid Jan Sikkers is deze AT daarom vrijwel geheel aan hem gewijd.

Overlijden Jan Sikkers

Jan was een zeer actief lid. Samen met zijn vrouw Marianne verzorgde hij menige kerstviering van de kring. Hierbij voerden zij toneelstukjes op, nodigden koren uit brachten zelf liederen ten gehore. Jan was bij elke lezing aanwezig. Na de lezing borrelde hij graag nog even met ons na in de heemkamer.

Excursies

Verder verzorgde hij samen met Marianne de excursies, de kleine en de jaarlijkse grote busexcursie. Gedenkwaardig was die keer dat hij de graaf van het kasteel van Marnix

van St. Aldegonde zover kreeg dat hij met de groep op de foto ging. Of de excursie naar de unieke V.O.C.-werf waar de zilvervloot van Piet Hein binnenvoer, het brandweermuseum en het onvergetelijke oorlogsmuseum in Mechelen. Ook de waardevolle kleinere excursies vergeten we niet, zoals het kar- en kaarsenmuseum, drukkerijmuseum, monument Van Riel, het vliegend museum, de waterzuivering, en de eendenkooi. Te veel om op te noemen.

(vervolg op volgende pagina)

Zoals jullie waarschijnlijk allemaal hebben vernomen, overkwamen Jan en Marianne Sikkers op 19 maart jongstleden een noodlottig ongeval. Daarbij is Marianne zwaar gewond geraakt en is Jan vrijwel direct overleden.

Jan heeft een grote rol gespeeld binnen onze kring. Op 1 januari 1992 is hij lid geworden van onze vereniging. Dat is dus, tot aan zijn overlijden, 28 jaar! Van die 28 jaar heeft hij, in de hoedanigheid van voorzitter, een bestuursfunctie vervuld van 10 november 1997 tot 16 februari 2006.

“Jan, de laatste keer stond je jaarlijkse busexcursie in het teken van ons 50-jarig bestaan. Je hebt toen behoorlijk uitgepakt. Met een volle touringcar ging jij met het gezelschap voor een zeer bijzondere excursie naar (het Romeinse) Xanten in Duitsland. Je had er extra hard aan gewerkt om er een onvergetelijke reis van te maken. Je bent daarin geslaagd Jan! Het was een, tot elk detail, perfect georganiseerde excursie. Wie kon toen bevroeden dat het de laatste, door jou georganiseerde, excursie zou worden. Je had alweer een aantal nieuwe excursies voor ons in petto. Het heeft helaas niet zo mogen zijn. Jan, heel erg bedankt wat je, voor de leden van onze vereniging, op dat gebied hebt gedaan”.

Wij zijn hem veel dank verschuldigd en zullen hem zeer missen! Marianne wensen wij een spoedig algeheel herstel toe.

Het bestuur.

Herinnering aan Jan Sikkers Tilburg

Ieder verlies is een gemis in de kring waarin geleefd wordt. Een overlijden, een afscheid voor altijd, grijpt je aan en maakt tomeloos verdrietig. Dat kan je overkomen in je relatie, je familie of je vriendengroep. Overal zal het als een groot gemis worden ervaren.

In de tijd die we nu doormaken sterven meer mensen dan voorheen als gevolg van het rondolende corona-virus. Onduidelijk is soms of het sterven een gevolg is van ouderdom of ziekte of een noodlottig ongeval. Het laatste is onlangs Jan Sikkers overkomen. Hij was een actief lid van de Erfgoed Vereniging Tilburg. Ook zijn stem was mede van invloed om deze vereniging, die onlangs haar 50 jarig jubileum vierde, een nieuwe wending te geven. Jan was nauw betrokken bij de ‘heemkundekring’ en groot was zijn belangstelling voor geschiedenis in het algemeen. Het was zijn lust en zijn leven. Vol actie, vol ideeën, vol energie. Talloze excursies werden door hem tot in detail voorbereid en uitgevoerd en altijd tot volle tevredenheid van de deelnemers. Zeker niet al zijn actie kwamen in beeld want Jan was steeds in touw, vaak bijgestaan door zijn vrouw Marianne. In deze tijd waar het corona-virus domineert, is onze manier van leven totaal veranderd. Vele maatregelen werden noodgedwongen opgelegd om de strijd tegen het virus aan te gegaan. Ook het afscheid van Jan Sikkers werd

daardoor ingrijpend gewijzigd. Slechts enkele familieleden mochten aanwezig zijn bij het afscheid dat op vrijdag 28 maart 2020 plaats vond. In een voor Jan zeer vertrouwde omgeving, de Petrus en Paulus kerk in de Vierwindenlaan, werd een kerkdienst gehouden. Woorden werden afgewisseld door zorgvuldig gekozen muziek uit het repertoire van het Tilburgs Byzantijnskoor waar Marianne lid van is. Deelnemen op afstand, heel onwenning en ongebruikelijk, is de enige mogelijkheid om het verdriet te delen wat men doormaakt. Met gebruikmaking van de huidige technische middelen konden toch ± 115 mensen vanuit de huiskamer via internet afscheid nemen van Jan. Ook zijn vrouw Marianne kon vanuit haar ziekbed het afscheid van haar geliefde volgen.

Behoudens een spoedig herstel wordt Marianne, en de familie, veel sterkte toegewenst in deze uitzonderlijk moeilijke tijd.

Krelis Swaans.

Lezingen in 2020

tot nader order afgelast

Volgende lezingen (onder voorbehoud):

18-6 * vakantie * 17-9, 15-10, 19-11, 17-12

Epidemieën in Goirle in vroeger tijden

(voor Facebookgebruikers)

Een filmpje gemaakt door Jan van Eijck:

<https://www.facebook.com/lokaleomroepgoirle/videos/515874062675083/UzpfSTYyMTYxMjM1Nzg2NTEzMD-o0MzE0Mjc4MjQ1MjY1MTcx/>

Klokken van Hoop

(m.m.v. Werkgroep De Torenklok)

Elke woensdag van 19.00 - 19.15 uur (tot 1 juni)

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: tilborch@live.nl
Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring: www.heemkundekringtilburg.nl
Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 50, nummer 5, mei 2020

Nieuwsbrief van Heemkundekring 'Tilborch'

Redactie

Theo van Etten

tee.joo@live.nl

www.heemkundekringtilburg.nl

www.monumententilburg.nl

Lezingen en nieuwe ontwikkelingen op een laag pitje

Beste leden,

Wij leven momenteel in een rare tijd. Het overgrote deel van ons is 70-plus en dus door de overheid gesommeerd om zoveel als mogelijk thuis te blijven. Verder verblijven wij nu in een anderhalvemetermaatschappij. Ook is het verboden om bij elkaar te komen om te vergaderen of om lezingen en excursies te organiseren. Voor ons als vereniging is dat alles zeer pijnlijk omdat het verenigingsleven juist heel erg gebaat is bij dit soort activiteiten, waarbij wij elkaar ontmoeten en met elkaar kunnen spreken. Laten wij hopen dat aan deze beperkingen snel een eind komt en we het voorgaande leven, voor zover mogelijk, weer snel kunnen hervatten.

Om bovengenoemde reden heeft het bestuur tot zijn grote spijt moeten beslissen dat er tot september 2020 geen lezingen meer georganiseerd zullen worden. Ook de busexcursie, waar elk jaar reikhalzend naar wordt uitgekeken, komt te vervallen. Verder ligt de voortgang van het moderniseringsproces van de heemkundekring zo goed als stil. Ook heeft het bestuur besloten

om de procedure tot naamsverandering en een nieuw logo door te schuiven naar het volgend jaar. De modernisering van de statuten en het huishoudelijke reglement worden momenteel voorbereid en bij de volgende Algemene Jaarvergadering (februari 2021) ter goedkeuring en besluitvorming op de agenda gezet.

Natuurlijk is het mogelijk om onderling contact te blijven houden via de telefoon, video-WhatsApp, Skype of anderszins. Het bestuur kan u daarbij eventueel de helpende hand toesteken.

Let goed op u zelf en blijf gezond!

Het bestuur.

Bouwplan Bredaseweg 176-178 voorlopig van de baan

De Heemkundekring heeft in augustus 2019 bezwaar gemaakt tegen het aangekondigde bouwplan Bredaseweg 176-178. Daarbij zouden de twee oude huisjes uit 1880 gesloopt worden en vervangen door drie nieuwbouwwoningen. Weliswaar zat de oude vorm van de huisjes nog wel in het nieuwe ontwerp, maar het bestemmingsplan gaf aan dat de huidige contouren

(plattegrond, dak hoogte en vorm) gehandhaafd moesten blijven. Deze beperking, de dubbelbestemming met cultuurhistorische waarde, kwam in het bestemmingsplan omdat eerder gebleken was dat vooral langs de linten in Tilburg hele grote appartementencomplexen gebouwd werden die de volledige hoogte en diepte van het bestemmingsplan gebruikten.

Dat was mooi voor de projectontwikkelaar maar niet voor het aanzien van die linten, veelal de historisch belangrijkste wegen in Tilburg. Die nieuwbouw verstoortte de contouren van die linten, zoals bijvoorbeeld in de Groenstraat.

Om dit tegen te gaan is er gelukkig in 2009 een inventarisatie gemaakt van waardevolle bouwhistorische ensembles tot 1960 in Tilburg. De resultaten daarvan zijn later verwerkt in de verschillende bestemmingsplannen. Mede daardoor is ons bezwaar op 12 maart gegrond verklaard. Hopelijk worden de panden een gemeentelijk monument, waar de Heemkundekring al eerder voor pleitte. Dan wordt de Bredaseweg niet helemaal volgebouwd en kan men ook in de toekomst blijven genieten van de historische ontwikkeling van deze straat.

Fietsen naar Maria

Een boekje met de meest interessante oorlogsmonumenten en een fietsroute langs deze objecten in Tilburg, Berkel-Enschot en Udenhout. Dat is het resultaat van de samenwerking tussen Heemkundekring Tilborch en de stichting Gilde van Onze Lieve Vrouw ter Nood.

Na de Tweede Wereldoorlog zijn in Tilburg vele oorlogsmonumenten opgericht. De meeste zijn toegewijd aan de Moeder Maria, uit dankbaarheid dat Tilburg redelijk ongeschonden de oorlog heeft doorstaan. Daarnaast zijn ook ruim 1100 geveltegels met afbeeldingen van

Maria zichtbaar in het openbaar gebied aanwezig. Dit maakt Tilburg tot de Mariastad van Nederland.

In het kader van het herdenken en vieren van 'Tilburg 75 jaar Vrij', heeft

Heemkundekring Tilborch samenwerking gezocht met de stichting Gilde van Onze Lieve Vrouw ter Nood. De stichting verzorgt het boekje, de heemkundekring tekent voor de fietsroute. Daarvoor dient de plattegrond van de gemeente Tilburg als basis. Volgens de planning verschijnen zowel het boekje als de fietsroute komend najaar.

Artikel Spaanse griep

Jan van Eijck schreef een interessant artikel over de Spaanse griep. Ook legt hij hierin de link met het coronavirus. Het artikel kun je lezen op de website van de heemkundekring.

Stickerboek over historie Tilburg

Heemkundekring Tilborch en Stadsmuseum Tilburg werken samen aan een historisch stickerboek over Tilburg. Het boek vertelt de geschiedenis van onze stad op hoofdlijnen aan de hand van tekst en afbeeldingen. Klanten van vier Tilburgse supermarkten vullen hun exemplaar met plaatjes die zij als sticker ontvangen bij de boodschappen.

In het najaar van 2020 komen de vier Plus-supermarkten van Tilburg (Besterd, Heijhoef, 't Zand en centrum) met een gezamenlijke actie. Klanten ontvangen bij een bepaald bedrag aan boodschappen een sticker met een (gedeeltelijke) afbeelding van een historisch stukje Tilburg. Ook ontvangen ze gratis een boek waarin ze de stickers kunnen plakken. Als het boek vol is, hebben ze een waardevol document over de geschiedenis van Tilburg. Het boek wordt samengesteld door Heemkundekring Tilborch en Stadsmuseum Tilburg, in samenwerking met de vier Plus-supermarkten en het reclamebureau Adfoloyalty. Eerder waren soortgelijke boeken in Oisterwijk

en Udenhout een daverend succes. Niet alleen voor de betreffende supermarkt maar ook voor de plaatselijke heemkundekringen. Wij zijn dan ook trots dat we een bijdrage kunnen leveren aan het stickerboek over de Tilburgse historie.

Namens de heemkundekring nemen de volgende mensen deel: Joep Vogels (afbeeldingen), Theo Cuijpers, Ad van Eijck en Sander van Bladel (inhoud), Theo van Etten (teksten) en Henk Veltmeijer (coördinatie). Namens Stadsmuseum Tilburg verzorgt Petra Robben de projectleiding en coördinatie. Regionaal Archief Tilburg stelt belangeloos foto's beschikbaar.

Digitaal overleggen

Het samenwerken vraagt vanwege de coronacrisis de nodige extra creativiteit. Nu we niet fysiek bij elkaar kunnen komen om te overleggen, ideeën uit te wisselen en afbeeldingen met elkaar te vergelijken, zijn we genoodzaakt om dit anders aan te pakken. Daarom spreken en zien we elkaar digitaal via het systeem Microsoft Teams. Voor een aantal van ons redelijk bekend maar voor anderen een geheel nieuwe ervaring. Serieus vergaderen met af en toe een gekkigheidje. Ook hierin slaat de heemkundekring nieuwe wegen in!

Holocaust Monument in Vrijheidspark

Sinds 24 april staat in het Vrijheidspark een nieuw monument. Kunstenaar **Tine van de Weyer** ontwierp deze 'levensboom'.

Als herinnering aan de Holocaust heeft Tine ervoor gekozen een monumentaal sculptuur te realiseren gebaseerd op de boom die symbool staat voor al wat groeit en bloeit, voor de verbinding van hemel en aarde, de boom als verbeelding van vitaal leven.

Het herdenkingsteken is een in brons gegoten verbeelding van de levensboom. Over de zeven takken die naar de hemel wijzen hangen her en der met kwastjes afgebiesde opengewerkte kleden waar het licht doorheen valt. Indirect verwijst het getourmenteerde weefsel ook naar geïmproviseerd opgehangen wasgoed van de tallozen op de vlucht voor genocide en dictatuur of onderweg. Op zoek naar een veiliger wereld, refereren de kleden naar nooddeken of naar de verkreukelde reddingsfolies waar gestrande bootvluchtelingen mee worden ontvangen

Weefselstad

In het voetstuk onder de boom is een subtiel weefsel van het stratenpatroon van de stad Tilburg rond 1940 aangebracht. Zowel met deze stratenstructuur als met de naar textiel verwijzende lappen en kleden is een verwijzing naar Tilburg gemaakt. Op het voetstuk kunnen steentjes gelegd worden ter herinnering.

Bron: Kunstloc Brabant

Maeve, welkom op de wereld!

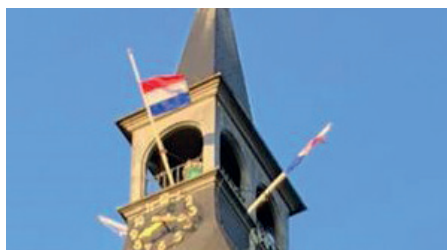

GELUKKIG HEBBEN WE NAAST HET CORONANIEUWS ALS BESTUUR OOK IETS LEUKS TE MELDEN. OP 28 APRIL BEVIEL ONS KERSVERSE BESTUUSLID SANJA VELDHOUS-BOOGERS VAN EEN BLAKENDE DOCHTER! JORRIT EN SANJA NOEMDEN HAAR MAEVE. EEN OUD-IERSE NAAM DIE - AL NAAR GELANG DE REGIO - BETEKENT: 'ZIJ DIE VREUGDE BRENGT' OF 'ZIJ DIE BETOVERT'. WOW!

'Dit mag elk jaar terugkomen!'

"Oow, komt dat dáár vandaan!", was een van de vele honderden reacties op Facebook nadat een filmpje over het evenement 'Torenblazen' tijdens Dodenherdenking werd geplaatst.

De familie Van Gestel (Peter, Theo en Ferd) had weer eens een evenement georganiseerd dat op veel bijval mocht rekenen. Zes trompetspelers bliezen vanaf de 'bovenlantaarn' in de Goirkese kerk de lange noten van de taptoe en het Wilhelmus.

Er verscheen een filmpje op Facebook, daarna ging het los. Het aantal likes loopt inmiddels richting de 1000. 'Dat mogen ze elk jaar wel organiseren', was een veel te lezen reactie. Het signaal is duidelijk: dergelijke buurtgebonden erfgoedactiviteiten blijven 'hot'.

Stilleven

De expositie **STILLEVEN** is een collectie van persoonlijke oorlogsverhalen in maquettevorm. De expositie in de LoCHal is momenteel vanwege de COVID-19 maatregelen gesloten, maar wordt zodra mogelijk weer geopend.

Onlangs publiceerde het magazine LINDA een artikel hierover in het kader van bevrijdingsdag. Hierin worden de sterke vrouwen van de oorlog uitgelicht, waarin ook het verhaal over Coba Pulskens.

Via de volgende link kan je het artikel lezen:

<https://www.linda.nl/nieuws/maquettes-kunstproject-tweede-wereldoorlog-rocco-verdult/>

Lezingen in 2020
tot nader order afgelast

Volgende lezingen (onder voorbehoud):
17-9, 15-10, 19-11, 17-12

Actum Tilliburgis

Jaargang 50, nummer 6, juni 2020

Nieuwsbrief van Heemkundekring 'Tilborch'

Redactie

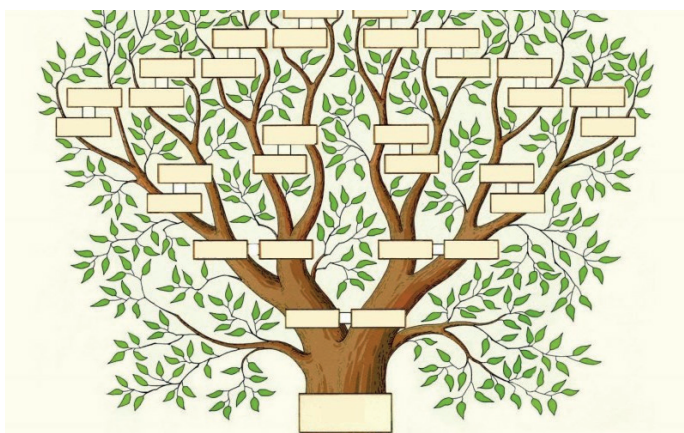
Theo van Etten

tee.joo@live.nl

www.heemkundekringtilburg.nl

www.monumententilburg.nl

Waar zijn wij nou helemaal mee bezig?

Ongetwijfeld heb jij een grote interesse voor de Tilburgse en regionale geschiedenis. Je bent immers niet voor niets lid van Heemkundekring Tilborch. Of je jezelf nu als heemkundige betitelt, historicus voor je naam mag zetten, of gewoon Tilburg-fan bent, de historie van onze stad heeft jouw aandacht. Mogelijk ben je zelfs met een eigen onderzoek bezig.

Veel leden onderzoeken hun familiegeschiedenis, het huis waar ze geboren zijn of hun woonomgeving. Een oude fabriek in de wijk, een braakliggend stuk grond of personen die in de buurt gewoond hebben of daarvoor iets betekend hebben. Vaak doe je dat in je eentje. Maar misschien vind je het fijner om samen met anderen op onderzoek te gaan. Of gebruik te maken van de ervaringen van andere onderzoekers.

Daarom willen wij inventariseren waar de leden van onze vereniging zich mee bezighouden op het vlak van heemkunde. Zo ontstaat een databank waar je naar eigen behoefte gebruik van kunt maken. In deze en volgende uitgaven van AT zullen we daar aandacht aan schenken.

We vragen je aan ons door te geven of en zo ja, met wat voor onderzoek je bezig bent. Dat mag heel simpel met één woord, bijvoorbeeld 'stamboomonderzoek'. Maar leuker vinden wij het als je iets meer vertelt hoe je daar invulling aan geeft. Vermeld ook gerust waar je tegenaan loopt en of je daar hulp bij nodig hebt. Wie weet is er een collega-heemkundige die je verder kan helpen of samen met je wil optrekken.

We zijn heel benieuwd naar jouw verhaal. Stuur hiervoor een e-mail naar de redactie van deze nieuwsbrief: tee.joo@live.nl.

Het eerste onderzoeksverhaal is al binnen en lees je op de laatste pagina van deze AT.

Nieuw Erfgoed in de Maak

Ondanks alle maatregelen in verband met COVID-19 gebeurt er vanalles op het gebied van erfgoed. Diverse creatievelingen, waaronder muzikanten, performers en kunstenaars, geven hun kennis van erfgoed een hedendaagse vorm. Op dit moment werken deze 'ErfgoedMakers' onder andere aan de volgende projecten:

Palace To Be

Het Paleis van Koning Willem II verdient meer levendigheid en een bredere invulling. Veertig 40 initiatieven hebben zich al gemeld. Kijk voor meer info op: www.palacetobe.nl

Doorlopende leerlijn ErfgoedEducatie

Het project 'Wij Herdenken en Vieren' is inmiddels door meer dan dertig basisscholen omarmd. Het wordt gedragen door Stadsmuseum Tilburg, Factorium Podiumkunsten, Stadsgidserij Tilburg en Bibliotheek Lochal. Udenhout haakte dit jaar aan met een mooi programma over de schuilkelder in de Biezenmortel. In de maak is nu een programma voor de groepen 6 van het basisonderwijs over burgerschap, Peerke Donders en Suriname. Hiervoor wordt samengewerkt door Stadsmuseum Tilburg, Stichting Petrus Donders Tilburg en Factorium Podiumkunsten.

Dankraam Tilburg

Een samenwerking van Berny van de Donk, Stadsmuseum Tilburg, Theatergroep EELT en Studio WebPresence. Al 75 mensen en organisaties hebben een bijdrage geleverd aan het nieuwe Dankraam. Het is een kleurrijk en gevarieerd geheel aan het worden! Dankraam Tilburg is geïnspireerd op het glas-in-loodraam dat de stad in 1951 bij elkaar spaarde. Zo bedankte men de hulpverleners die de pokkendraak de stad uit joegen. Het raam hangt in het Paleis. In 2020 maken we samen een virtueel, kunstzinnig nieuw raam. Hoe precies? Daarover zijn allerlei ideeën. We werken dit de komende maanden verder uit. Lees meer op www.dankraamtilburg.nl.

Tilburg 75 jaar bevrijd

Naast het Holocaustmonument in het Vrijheidspark en de fietsroute die Heemkundekring Tilborch samen met Kapel OLV ter Nood uitzet, zijn er meer activiteiten in het kader van 'Tilburg 75 jaar bevrijd'. Zo vernieuwde de Kapel OLV ter Nood het boek waarin alle oorlogsslachtoffers per dag zijn vermeld. Dagelijks wordt een bladzijde omgeslagen om de slachtoffers van toen te herdenken. Arnoud-Jan Bijsterveld en Erfgoed Brabant starten een onderzoeksprogramma WO II in Noord-Brabant. Iets geheel anders is het project van Theater Na De Dam van Het Zuidelijk Toneel. In plaats van theater op locatie hebben de deelnemende jonge(!) performers zakdoekjes gehaakt nadat zij hebben geluisterd naar verhalen van ouderen. In eigen bewoordingen geven zij die middels een brief weer door aan anderen.

TijdLab

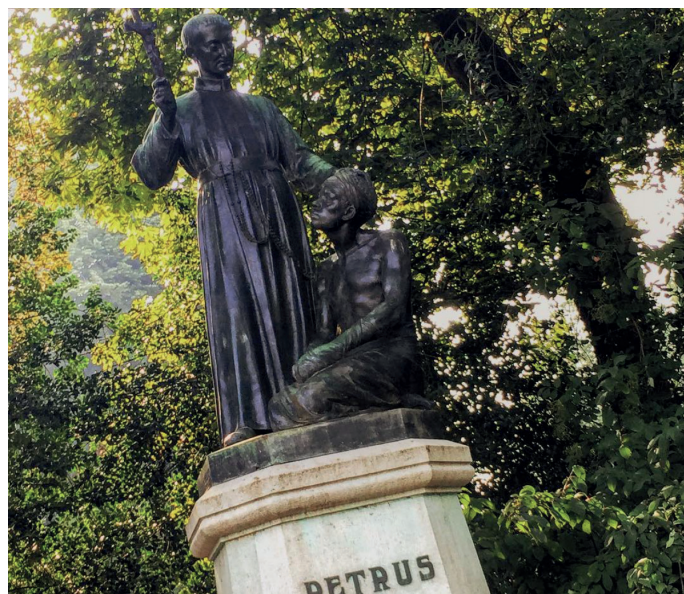
Om aan te geven dat het in het TijdLab gaat over verleden, heden en toekomst, worden er klokken geplaatst die afkomstig zijn uit de diverse werkplaatsen van de Spoorzone. In de zomer worden er spoorverhalen van oud-NS-medewerkers verteld via De Verhalentafel van Bob Driessen en Sophie Tooten en beschouwen we de hele Spoorzone als een groot openluchtmuseum. In het najaar geven we ruimte aan drukkerijen en uitdrukkingen in Tilburg Drukt! Rozemarijn van Studio Zeedauw, grafisch ontwerp en ambachtelijk drukwerk, zal als een artist-in-residence in het TijdLab aanwezig zijn.

Museumkwartier

Door gemeente Tilburg is het ambitieuze plan van het TextielMuseum omarmd. Nadat de Piushaven en de Spoorzone onder de loep zijn genomen, krijgt nu het gebied in Tilburg Oud-Noord de aandacht: de Gasthuisring, de Theresiawijk, het Wilhelminapark, het Smidspad en de Goirkestraat, met als kroon het TextielMuseum. Naast een veelbelovend programma rondom textiel, wordt er ook gewerkt aan een nieuw depot voor de museumcollecties van het TextielMuseum en Stadsmuseum Tilburg.

Beladen erfgoed

Nadat er in 2018 een bericht in Brabants Dagblad verscheen over het standbeeld van Peerke Donders, is er een polemiek ontstaan waaruit bleek dat de waardering is veranderd door de tijd heen. Er is toen een werkgroep gevormd door gemeente Tilburg, waarbij betrokken zijn Stichting Petrus Donders Tilburg, Stadsmuseum Tilburg, Tilburg University en individuen. Er is een onderzoek gedaan naar de veranderende waardering voor het standbeeld door Petra Robben. Zij schreef daar een artikel over in het tijdschrift Tilburg. ook werd er in het Brabants Dagblad aandacht aan besteed. In vaktermen wordt dit 'beladen erfgoed' genoemd.

Coronacollectie van Brabant

Het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) in 's-Hertogenbosch roept mensen op materiaal in te leveren dat een beeld geeft van de coronacrisis in onze provincie. Het coronavirus heeft op dit moment zo veel invloed op onze samenleving, dat we ons dit nog lang zullen herinneren.

Wij willen graag informatie verzamelen, zodat historici over 50 of 100 jaar ook nog kunnen onderzoeken hoe wij deze crisis hebben meegemaakt en wat er gebeurde in onze samenleving. We vragen daarom aan iedereen, Brabanders, organisaties en bedrijven uit deze regio, om foto's, filmpjes en documenten in te sturen die iets zeggen over deze tijd. Een selectie daarvan zal worden opgenomen in onze collectie.

Wat wij precies zoeken

Het BHIC zoekt materiaal dat deze periode in onze provincie typeert: bijvoorbeeld persoonlijke documenten, foto's, tekeningen, brieven, briefkaarten, pamfletten, digitale platforms en filmpjes van het dagelijks leven. Archivaris Miel Jacobs van het BHIC licht dat toe: "Hoe beleeft een verpleegkundige of arts in Ziekenhuis Bernhoven in Uden of bijvoorbeeld het Amphia Ziekenhuis in Breda deze uiterst moeilijke periode? Hoe ervaren ouderen het gemis van familieleden en het zwaaien op afstand? Hoe houdt een docent contact met zijn/haar leerlingen en hoe kijkt een dominee naar het vieren van een kerkdienst op afstand? Waardoor verandert het thuiswerken familierelaties? Maar ook materiaal over de invulling van bijzondere feestdagen zoals Pasen en Koningsdag of verjaardagen is van harte welkom. Alles waarvan je kunt bedenken dat het interessant is om te lezen voor historici uit latere tijden - en dat zijn juist ook de dagelijkse beslommingen - willen we verzamelen."

Wat kunt u doen?

Inwoners, organisaties en bedrijven uit heel Brabant kunnen

materiaal per post sturen naar het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC), o.v.v. 'Coronacollectie', Postbus 81, 5211 NW 's-Hertogenbosch. Het liefst ontvangen we het digitaal via: <https://coronacollectie.bhic.nl>. U vindt daar ook een formulier waarmee u gemakkelijk bestanden kunt uploaden en verzenden en informatie over het materiaal dat we zoeken en aan welke eisen het moet voldoen. Komt u er niet uit of heeft u vragen? Neem dan contact op via coronacollectie@bhic.nl.

In memoriam

Ari van Valen

Op zaterdag 25 april 2020 is ons lid Ari van Valen (74) overleden. Arie was jarenlang secretaris van de Stichting tot Behoud van Tilburgs Cultuurgoed. Samen met hem kwam de deal tot stand waarbij onze leden voor half geld het blad 'Tilburg' kregen en de abonnees van het blad voor half geld lid werden van onze vereniging. Ari was betrokken bij allerlei maatschappelijke groeperingen en politiek. Hij heeft er ook voor gezorgd dat ons verenigingsvaandel door het Textielmuseum opgeknapt werd. Archieven van de politieke verwickelingen rond de sloop van textiel fabriek Pieter van Dooren, welke tot de oprichting van de Monumentencommissie hebben geleid, kregen we van hem. Hij was altijd betrokken bij onze vereniging.

Jan Franken

Op vrijdag 5 juni overleed Jan Franken uit Berkel-Enschot op 81-jarige leeftijd. Hij studeerde in Tilburg en Amsterdam en gaf les aan de Tilburgse lerarenopleiding. Hij was actief in de lokale politiek en jarenlang bestuurslid van diverse cultuurhistorische verenigingen, waaronder Brabants Heem. Ook wij deden met enige regelmatig beroep op zijn kennis en kunde, onder andere voor het verkrijgen van onze ANBI-status. Jan heeft verschillende lezingen bij ons gegeven en diverse publicaties over lokale en regionale geschiedenis staan op zijn naam.

Piet de Reuver

Ook ons oud bestuurslid Piet de Reuver (secretaris 1990-2002) is onlangs, 92 jaar oud, overleden. Hij heeft zich jarenlang ingezet voor de organisatie van lezingen, fiets- en busexcursies. Als dank voor zijn bewezen diensten ontving hij het Zilveren Draaginsigne van de stichting Brabants Heem.

Tilburg in 94 Stadsverkenningen

Onlangs is in de Lochal de website www.monumententilburg.nl van Heemkundekring Tilburg gepresenteerd. Op deze website krijgen de monumenten van Tilburg veel aandacht, rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en moNumenten van de week. Daarnaast zal de publicatie 'Tilburg in 94 Stadsverkenningen', geleidelijk een plaats krijgen op deze site.

'Tilburg in 94 Stadsverkenningen' is geschreven door een redactieteam bestaande uit George Bedaux (teksten), Ad van Eijck (foto's) en Ton Goossens (adviezen en lay-out).

In 2012 is door George Bedaux, die in 2010 samen met zijn broer Frans het complete werk van zijn vader Jos. Bedaux in kaart had gebracht, het initiatief genomen om het werk van alle Tilburgse architecten op een zelfde manier te gaan inventariseren. Desgevraagd vond hij twee mensen, Ad van Eijck en Ton Goossens, evenals hij leden van Heemkundekring Tilborch, bereid samen met hem deze grote teamklus te gaan klaren. Het te onderzoeken gebied werd vastgesteld: Tilburg, zonder de uitbreidingen van na 1970 als de Blaak, Tilburg Noord en de Reeshof en zonder de voormalige gemeentes Berkel Enschoot en Udenhout.

Dit Tilburg werd vervolgens in hapklare compartimenten ingedeeld. Hapklaar in die zin dat het compartiment in een tijdsbestek van drie uur straat voor straat te belopen zou moeten zijn.

Aanvankelijk werd gekozen voor een globale benadering waarbij opvallende zaken in straten in een verslag beschreven werden en aan de hand van foto's toegelicht. De eerste verslagen van zo'n verkenning hadden op die manier een omvang van twee of drie pagina's tekst. Maar al gauw kreeg het redactieteam behoefte aan volledigheid. Niet globaal een straat behandelen

maar een beschrijving van in principe ieder huis of gebouw. Van elk pand werd geprobeerd minimaal het volgende vast te leggen: het bouwjaar, de naam en het beroep van de opdrachtgever, de naam van de architect en de eventuele verbouwingen die in de loop der tijd hebben plaats gehad. En bij opvallende panden een korte beschrijving van de reden van het opvallen.

Uiteindelijk werd het plan in een tijdsbestek van zeven jaar gerealiseerd. Gerealiseerd wil zeggen dat er 94 stadsverkenningen met foto's geproduceerd zijn, wat neer komt op ongeveer 1500 pagina's tekst en nog eens een 3500 foto's. Op dit moment controleert het redactieteam alle verkenningen op volledigheid.

De eerste acht verkenningen zijn inmiddels gepubliceerd op de website. De rest van de 94 verkenningen zullen snel volgen waarna alle bewoners van Tilburg in hun eigen wijk hun eigen stadswandeling kunnen gaan organiseren.

Tilburg krijgt met deze 94 stadsverkenningen een uniek en heel bijzonder Monument, een naslagwerk, een gids, waarin alle panden en alle architecten van de stad aan bod komen; 94 stadswandelingen die alle buurten bezoeken.

Jeugdherinneringen 1940-1945

Jan Haagh groeide op in Dongen en maakte als peuter de Tweede Wereldoorlog van nabij mee. Zijn ervaringen vertrouwde hij in 2005 aan het papier toe. Dit zeer indrukwekkende verhaal hebben wij hierbij ongewijzigd overgenomen.

Als kind blijf je al best over het vermogen te beschikken bepaalde dingen en gebeurtenissen goed te kunnen opnemen, te kunnen onthouden en te herinneren en zeker wanneer deze om één of andere reden een bijzondere indruk hebben gemaakt. Die indrukken worden in je geheugen opgeslagen en kunnen te allen tijde weer worden opgeroepen.

Wanneer je dan net voor de oorlog geboren bent, 10 juni 1939, dan ligt het voor de hand dat er in de daaropvolgende jaren een aantal dingen zijn gebeurd die echt indruk hebben gemaakt. En juist in die eerste levensjaren word je als het ware gevormd en kan m.i. bepalend zijn voor of invloed hebben op je verdere ontwikkeling.

Opgroeien in tijd van oorlog, angst en geweld is verre van ideaal, maar als kind weet je dan niet beter, heb je geen andere ervaring of wat dan ook, het zijn op dat moment de alledaagse dingen en die vind je, ondanks alles, kennelijk heel gewoon. Als b.v. de sirene ging deed je als kind gewoon wat ook je ouders, je broers en zussen en iedereen deed, een veilig heenkomen zoeken in o.a. de schuilkelder. Ik was een kind en wist niet beter.

Gelukkig kan ik me nog een groot aantal dingen uit die tijd goed voor de geest halen, terwijl er waarschijnlijk veel meer feitelijke gebeurtenissen bijna niets of helemaal niets zeggen. In bepaalde gevallen zou het best kunnen dat er verhalen verteld zijn, die ik in mijn beleving zelf heb meegemaakt. Hier ligt het verschil tussen werkelijkheid en fantasie, maar de scheidslijn is niet of

nauwelijks aan te geven.

Met die wetenschap wil ik hier mijn belevenissen van uit die tijd zo nauwkeurig mogelijk beschrijven. Het zullen ongetwijfeld merendeels belevingen zijn die ik zelf heb meegemaakt en diep in mijn geheugen staan gegrift, zoals o.a. het bezorgen van de krant aan mijn vader. In mijn herinnering zat hij in een stoel met een hoge leuning met daar bovenin een gleuf waardoor ik de krant deed. Ik weet niet of dat een dagelijks ritueel was of heel sporadies, maar wel dat ik het zo deed.

Zo weet ik dat we met het slapen gaan een blauw of rood geblokte handdoek mee kregen. Samen met mijn oudere broer Vic sliep ik op de opkamer, mogelijk sliepen er daar nog meer van ons gezin, maar dat weet ik niet zeker. Wij sliepen in een wit ledikantje met platte spijlen welk aan rechter zijde van de opkamer stond als je binnen kwam. Links van de deur stond een kast en in of op die kast lag de handtondeuse waarmee wij elkaar toen de haren hebben geknipt. Wiens idee het was weet ik niet meer, wel weet ik dat ik als eerste het ledikant ben uitgeklimmen en Vic als eerste bij mij stukken van mijn haren knipte. Daarna is hij uit bed geklimmen en heb ik hetzelfde bij hem gedaan.

De gevolgen van deze knippartij kan ik mij helemaal niet herinneren. Later is mij wel verteld dat wij samen bij pa op de fiets naar kapper Bertus Emmen (de Kuil) gingen en daar gemillimeterd werden.

De opkamer lag aan de kant van de pad die toegang tot het erf gaf en liep tussen ons huis en dat van Fam. Jansen. Deze opkamer was bereikbaar via de trap naar boven en je moest dan ergens linksaf, maar ik weet niet of daar een plateau was of zo iets. Onder de trap was een soort kast of bedstee waarvan me bijstaat er ooit in geslapen te hebben samen met Cor de Jong, een dienstmeid, waarvan ik me nog herinner dat zij bij ons in huis was. Ik weet ook nog dat

Duitse soldaten bij ons ingekwartierd waren en dat ik als klein jongentje bij hen zat terwijl ze bezig waren hun geweren te poetsen of iets dergelijks. Misschien is dat maar één keer gebeurd, maar toch zie ik die beelden nog voor me.

Waar ik vreselijk bang voor was, waren vliegtuigen die recht in mijn richting aangevlogen kwamen. Het leek er dan op of ze mij heel streng en boos aankeken. Ik weet me nog een dergelijk moment te herinneren waarbij ik probeerde zo snel mogelijk naar binnen te komen, helaas kon ik de deur niet open krijgen. Het was voor mij een verschrikkelijk angstig moment dat me altijd is bijgebleven.

Zo zie ik ook nog hoe mijn moeder één van de voordeuren van het huis van binnenuit, door een klein raampje in de voordeur, aan de buitenkant met water nat maakte nadat er een Duits vliegtuig was gevallen op de kruising Breedstraat, Vennen, Monnendijk, Eindsestraat. Waarschijnlijk deed ze dat om beschadiging aan de deur, door de hitte van het vuur, te voorkomen. Bij het opruimen van de wrakstukken van dat vliegtuig stonden Vic en ik achter de schuur te kijken naar de werkzaamheden.

Dat vonden wij best spannend.

Naar mijn mening stonden we in de deuropening van waarschijnlijk de paardenstal.

Op een tiental meters afstand stond een Duitse legerwagen, waarvan de chauffeur ons wenkte. Op het moment dat we in zijn richting liepen gaf hij gas en wisten wij niet hoe snel we weer naar de deur moesten lopen. Of hij dit nu deed om angst aan te jagen, of om te voorkomen dat we te dicht bij het wrak zouden komen, dat weet ik niet, maar bang was ik in elk geval wel en vond het ook heel bedreigend.

Indrukwekkend vond ik wel de soldaten die op de balken boven in de schuur klonnen. Volgens mij waren dat de soldaten van het zgn. paardenvolk, de huzaren, die bij ons gelegerd waren. Het waren Duitse soldaten die de schuur hadden gevorderd voor het stallen van hun paarden. Eén van hen had een zwarte baret en was in mijn beleving een echte kindervriend. Bij hem mochten we op zijn schouders paardje rijden en kregen we koekjes.

Die zelfde soldaat bracht s'avonds, als ze naar het café gingen ook van die koekjes bij ons binnen. Het waren een soort biscuitjes, maar volgens mij werden ze ook wel paardenkoekjes genoemd. Wat het nou precies was weet ik niet, maar ze smaakten best lekker en ik heb het idee dat moeder ze gebruikte om ze door de melk te doen voor bij de pudding of pap. Terwijl de Duitse soldaten in de schuur waren mochten we als kind daar ook gerust komen. Zodoende kan ik me de

indeling van de schuur en stal en nog wel behoorlijk goed voor de geest halen. Zoals de kleppen die open moesten om de koeien te voeren, een grote bak met water op de zolder boven de koeien, als reservoir voor drinkwater voor de koeien. De paardenstal links achter in de schuur. Aan de straatzijde een boogdeur met daarnaast een schuurdeur.

Van mijn broer Gerard en de uit België afkomstige evacuee Hubert van Renterghem kan ik me nauwelijks iets voorstellen en van Stan van Gils en Willem Snoeren helemaal niets. Wel kan ik me goed herinneren dat, wanneer ze naar het land gingen, ik hen dan vroeg of ik mee mocht. Ze zeiden dat ik mee mocht als ik eerst een jas aan zou doen. Als ik dan terug kwam van een jas halen, waren ze natuurlijk al vertrokken. Waarschijnlijk is dat meerdere malen gebeurd en heeft op mij zo'n diepe en teleurstellende indruk gemaakt, zodanig dat ik jaren later nog steeds geen jas aan wilde.

Wat mij het meest is bijgebleven is de gebeurtenis op 23 oktober 1944. Korte tijd daarvoor hadden de Duitsers de schuur gevorderd voor opslag van munitie. Dagenlang werd er allerlei oorlogstuig aangevoerd en in de schuur opgeslagen. Dit alles onder strenge bewaking. De schuur was afgeladen vol. Wij, als kinderen, vormden echter geen enkele bedreiging en liepen regelmatig tussen de meters hoge opgestapelde kisten munitie, totaal niet bewust van het gevaar. Die avond van maandag 23 oktober werd er voor het eerst munitie vanuit de

schuur in een vrachtwagen geladen. Daarbij is er naar alle waarschijnlijkheid iets fout gegaan met alle rampzalige gevolgen vandien. Samen met mijn vriendje en buurjongen Jan Verbunt en hoogstwaarschijnlijk ook mijn jongere broer Piet speelden we in de tuin voor het huis. Mijn moeder en de buurvrouw, Jans Verbunt, moeder van mijn vriendje, stonden samen voor het huis te buurten. Omdat het al avond werd mochten wij de vensters dicht doen. Dat waren luiken die door een stalen strip welke diagonaal over de vensters liep door middel van een pen door het kozijn aan de binnenkant moesten worden vergrendeld. Het vergrendelen gebeurde met een platte pen door een gleuf in de van buitenaf ingebrachte pen. Jan Verbunt zou van buiten de pen door het kozijn steken en ik zou het aan de binnenkant vergrendelen. Eén van die platte pennen was vervangen door een suikerlepel, waarschijnlijk omdat de originele pen kwijt was.

Op het moment dat ik op de stoel stond om de lamp uit te doen sloegen de ruiten naar binnen. Ik ben van de stoel gesprongen en naar de keuken gegaan waar Nelleke Jansen, mijn buurmeisje, zat en vertelde haar dat de ramen kapot waren, maar dat ik het niet had gedaan. Waarschijnlijk wist zij toen al wel wat er aan de hand was en heeft me gezegd mijn jongste zusje Tonny uit de box te halen en snel naar buiten te gaan. Later heb ik gehoord dat ik haar, Nelleke, die kinderverlamming had, niet alleen achter wilde laten omdat ik kennelijk wist dat zij niet kon lopen. Zij heeft er schijnbaar echt op aan gedrongen om

WRAK VAN DUITSE VRACHTWAGEN DIE MUNITIE KWAM LADEN

TRIESTE AANBLIK VAN DE OUDERLIJKE BOERDERIJ. OP DE ACHTERGROND DE ZWAAR BESCHADIGDE WONING VAN FAM. JANSEN.

RUÏNE CAFÉ VAN BART VERBUNT.

zo snel mogelijk samen met Tonny naar straat te zien komen.

Toen wij buiten kwamen was het één grote vuurzee en een oorverdovend lawaai. Ergens tussen ons huis en dat van Fam. Jansen kwam ik mijn moeder tegen. Moeder, mijn jongere broer Piet, en mijn zusje Tonny en ik zijn toen bij de familie Smans, die een paar huizen verder in de Vennen woonden, de kelder ingevlucht. Of daar behalve de familie Smans en wij nog meer mensen aanwezig waren weet ik niet meer. Wel kan ik mij herinneren dat het buiten verschrikkelijk tekeer ging. Omdat het in die kelder toch kennelijk niet veilig was zijn we verder de straat ingevlucht naar de schuilkelder achter in de tuin bij Bernard de Hoogh.

De explosies gingen in alle hevigheid door en waren zeer angstaanjagend. Tussendoor klonk het gekerm van waarschijnlijk een zwaar gewonde Duitse soldaat. Het leek erop dat deze zich bij Kees Jansen op de hofpad bevond, niet ver van de schuilkelder waarin wij zaten. Het was een afgrijselijk geluid. Hoelang wij daar in de schuilkelder zijn gebleven, weet ik niet, maar van daaruit zijn we naar het huizenblok van ome Piet de Jong gevluht. Dit huizenblok stond schuin tegenover het huisje van de familie de Hoogh. Hier stonden we betrekkelijk veilig. Daar waren op dat moment meer mensen en ook de brandweerwagen van Dongen stond daar. Het was voor hen te gevaarlijk om dichterbij de plek des onheil te komen. Na enige tijd zijn we weer verder de straat ingevlucht, daarbij geholpen door o.a. Bernard Hultermans, een buurtbewoner. Hoever hij ons in het dorp heeft gebracht is mij niet bekend. Later heb ik vernomen dat hij ons in elk geval tot Huib de Jong, aan het eind van de Vennen, heeft weggebracht en dat er daar iemand ons dekens heeft omgeslagen.

Moeder, Piet, Tonny en ik zijn toen verder doorgelopen naar de slagerij van ome Piet de Jong in de St. Josephstraat. Het moet voor moeder een helse tocht zijn geweest, vluchten met haar drie jongste kinderen om deze in veiligheid te brengen en niet wetend waar de andere

kinderen en pa waren.

Later heb ik gehoord dat het diep in de nacht moet zijn geweest voordat iedereen bij ome Piet aankwam. Behalve mijn broer Gerard. Ik weet niet of vader en moeder toen al wisten dat hij de ramp niet had overleefd?

Ook de eerder genoemde Hubert van Rentreghem, Willem Snoeren en Stan van Gils zijn bij deze ramp om het leven gekomen, samen met nog een aantal Duitse soldaten. Behalve onze boerderij werden nog vijf woningen met de grond gelijk gemaakt, te weten het café annex boerderij van Bart Verbunt, het café van Janus van Gils, het café van Piet Brenders en de huizen van de Fam. Van Leijssen en van de Fam. Scherders. Het huis van de Fam. Jansen werd zeer zwaar beschadigd.

Hoe de dagen, weken, maanden daarna zijn verlopen kan ik mij niet zo goed herinneren. Wel weet ik dat we geruime tijd bij ome Piet en tante Tonia Loonen op de Breedstraat hebben ingewoond. Ik denk dat wij, vooral de jongste kinderen, 2, 4 en 5 jaar oud en dus meest kwetsbaar, veel bescherming hebben gehad van onze ouders en ook van de oudere broers en zussen. Ondanks het grote verdriet en de geweldige impact die de ramp voor ieder van ons teweegbracht, denk ik dat we er op een bepaalde manier ook door zijn gevormd, ruggengraat hebben gekregen, een vermogen hebben ontwikkeld om te kunnen incasseren. Het hele oorlogsgebeuren, de ramp, maar vooral de tijd daarna heb ik echt als kind beleefd, spelend, onbezorgd, en geen gevaar kennend. Met de gevaren was je opgegroeid, het was alledaags en daardoor voor mij als kind kennelijk dus

RUÏNES CAFÉ PIET BRENDERS EN WOONHUIS FAM. ROSENDAAL.

heel gewoon.

Later dringt het wel allemaal tot je door, doch je vraagt er niet naar en er wordt binnen het gezin nauwelijks over de ramp gesproken, terwijl er voor iedereen nog veel vragen zijn.

In de zesde klas van de lagere school heb ik mijn relaas over de ramp opgeschreven in een opstel. Het was een lang verhaal. Ik weet nog dat het niet af was op het moment van inleveren. Het opstel heb ik jammer genoeg nooit teruggekregen.

De hele gebeurtenis heeft voor mij zeer traumatische gevolgen gehad. De angst voor vuur is altijd zeer groot geweest en bepaalde beelden roepen herinneringen op waarvan ik nog steeds huiver. Ik merk, nu ik ouder word, dat er bepaalde dingen zijn die je nooit meer los laten, in je geheugen staan gegrift, je van tijd tot tijd bezig houden en soms veel emoties los maken.

Op zich is daar niks mis mee, het is een levenservaring, één die je langer bezig houdt dan je zou veronderstellen, maar ook één die ik koester. Vaak heb ik het verteld aan deze en gene, en nu, zestig jaar na dato, vertrouw ik mijn verhaal voor de tweede keer (eerste keer was het opstel op de lagere school) aan het papier toe.

Ik ben blij dat ik dit gedaan heb.

Allereerst voor mijzelf, maar zeker ook voor mijn kinderen en kleinkinderen en iedereen die nu of later iets over de dramatische gebeurtenis van 23 oktober 1944 wil weten.

Het doet me goed.

Jan Haagh.

RUÏNE WOONHUIS FAM. VAN LEIJSEN.

De geschiedenis van de Tilburgse bierbrouwerijen

Nog niet zo lang geleden startte ik (Theo van Etten) een onderzoek naar de geschiedenis van de Tilburgse bierbrouwerijen. Omdat bier een mooie en bewogen geschiedenis kent.

Zo'n 6000 jaar geleden ontstaan als noodzakelijke levensbehoefte werd het de belangrijkste drank in de middeleeuwen. Tilburg kende ooit vele tientallen kleine bierbrouwerijen, waarvan er rond 1920 nog maar enkele over waren. Een ervan betreft bierbrouwerij De Posthoorn, waarover Theo Cuijpers al eens een lezing hield. Hij hielp me op weg door zijn onderzoek naar mij te sturen. Die andere is uiteraard de Koningshoeven met zijn La Trappe bieren. Aangezien Berkel-Enschot voortaan ook bij Tilburg hoort, horen de trapisten er wat mij betreft ook bij.

Wat mij intrigeert zijn de vele ups en downs van het bierbrouwen door de eeuwen heen. Werd er na de oorlog alleen nog maar pils gedronken, vanaf de jaren tachtig werden de speciaalbieren weer interessant. Men ging massaal bier halen in België en ook thuis werden de nodige biertjes gebrouwen. Wereldwijd ontstond de craftbeweging met vele nieuwe biersoorten. Brouwerij Moerenburg was de eerste kleinschalige bierbrouwerij die het in Tilburg weer probeerde.

EEN VELD VOL GERST TEN BEHOEVE VAN BIERBROUWERIJ KONINGSHOEVEN (FOTO: THEO VAN ETTEN) .

Inmiddels zijn er weer een stuk of tien bierbrouwerijen, waarvan een aantal met eigen ketels. Daarnaast zijn er de vele hobbybrouwers. Afijn, de Tilburgse situatie lijkt me een goed verhaal.

Mocht je iets willen weten of toevoegen, laat het dan gerust weten via: tee.joo@live.nl.

Knippenbergprijs 2020

Groen Erfgoed

? Oproep: meld projecten aan vóór 15 augustus
➤ www.brabantsheem.nl/knippenbergprijs

DE KNIPPENBERGPRIJS - GENOEMD NAAR DE BEKENDE VOLKSKUNDIGE PRIESTER WILLY KNIPPENBERG - IS EEN TWEEJAARLIJKE PRIJS VOOR INITIATIEVEN EN PERSONEN DIE EEN VOORBEELD ZIJN VOOR ANDERE ERFGOEDORGANISATIES. DIT JAAR IS HET THEMA GROEN ERFGOED.

GROEN ERFGOED IS EEN ONDERWERP WAT LANG OVER HET HOOFD IS GEZIEN, MAAR NU HEEL BELANGRIJK IS GEWORDEN. OOK DE NATUUR VERTELT EEN HISTORISCH VERHAAL. DAAR ZIJN WIJ ONS IN TOENEMENDE MATE BEWUST VAN AAN HET WORDEN.

Lezingen in 2020
tot nader order afgelast

Volgende lezingen (onder voorbehoud):
17-9, 15-10, 19-11, 17-12

Actum Tilliburgis

www.heemkundekringtilburg.nl

www.monumententilburg.nl

Redactie

Theo van Etten / tee.joo@live.nl

Na de zomer

FOTO: STEVE BIDMEAD

Excursies

Heel voorzichtig gaan wij ook weer de excursies opstarten. De organisatie hiervan gaat Marion Helmer op zich nemen nu Jan Sikkers ons helaas is overleden. Dit doen wij met inachtneming van alle coronamaatregelen die op dit moment van kracht zijn. Nadere bijzonderheden hierover vindt u verder in het AT en op onze site.

Beste leden,

Hopelijk heeft iedereen, ondanks de coronacrisis, een mooie vakantie gehad. Aan het weer heeft het in ieder geval niet gelegen. Het was, ook in Nederland, goed toeven.

Zoals eerder gemeld zouden wij na de vakantieperiode een poging doen om de draad met de door ons georganiseerde lezingen weer op te pakken. Dat gaat helaas niet lukken, gezien de weer aangescherpte coronamaatregelen en het feit dat de ventilatie in de studiezaal van het RAT niet voldoet bij een bezoek van zoveel mensen. Wij hebben nog uitgekeken naar een andere locatie om de lezing te kunnen houden maar dat bleek ook niet haalbaar.

Dat is een zware domper voor ons allemaal, maar wij willen toch een poging doen om de lezing van

17 september (en volgende) door te laten gaan. Gezien het feit dat het slechts zeer beperkt mogelijk is om publiek toe te laten, willen wij een proef doen om de lezing zonder publiek op te nemen en jullie deze, via onze site www.heemkundekringtilburg.nl, ter beschikking te stellen.

Digitaal bijwonen lezing

Verder gaan wij bezien of het technisch mogelijk is om de lezing (ook) via *Microsoft Teams* digitaal bij onze leden te krijgen. Wat dat betreft ontbeert ons de kennis nog een beetje en vragen wij jullie wie hierin bedreven is en ons kan helpen dit idee te verwezenlijken. Via *Microsoft Teams* is het mogelijk om min of meer 'live' bij de lezing aanwezig te zijn. Ook is het dan mooi dat interactie mogelijk is.

Wie kan/wil ons de helpende hand toesteken?

Bijeenkomst nieuwe leden

Verder zullen wij onze nieuwe leden die zich aangemeld hebben in 2019, weer uitnodigen voor een overleg. In het kennismakingsgesprek met deze groep, eind vorig jaar, zijn door hen een aantal nieuwe ideeën gelanceerd om de heemkundekring te moderniseren. Wij hadden toen afgesproken dat wij deze ideeën bij een volgend overleg verder vorm zouden geven. De coronacrisis heeft echter ook hier roet in het eten gegooid. Wij willen het overleg nu weer opstarten en zullen bedoelde leden persoonlijk uitnodigen. Zijn er echter nog meer leden die aan dit overleg willen deelnemen dan graag opgeven bij de secretaris. Een fysieke bijeenkomst is helaas nog niet mogelijk en daarom gaan wij, ook hier, gebruik maken van *Microsoft Teams*.

Het bestuur.

Op stap met de App

Al enige tijd werk ik aan een app die een digitale stadswandeling aanbiedt door het centrum van Tilburg.

De app moet leiden langs mooie en / of interessante plekken, waarbij je als wandelaar informatie krijgt over de geschiedenis van Tilburg.

Hoofdzakelijk jongeren wil ik zo proberen te enthousiasmeren voor het culturele erfgoed dat Tilburg bezit. Dit lukt me echter niet alleen. Ik ben op zoek naar iemand, of meerdere mensen, die willen helpen bij het uitstippelen van een interessante route door de binnenstad. Ik ben vooral op zoek naar de verhalen: welke plekken, gebouwen en kunstwerken mogen niet ontbreken? Ik wil het zelf verder wel uitwerken in de app. Voel je je geroepen, of denk je iemand te kennen die mij wil helpen, dan hoor of dat graag!

Sanja Veldhuis-Boogers
(sanjavelhuis@hotmail.com)

HEEMKUNDEKRING TILBURG

HOME ACTUEEL MONUMENTEN LEZINGEN NIEUWSBRIEF OVER ONS CONTACT LINKS

De nieuwe monumentenwebsite is alweer een tijdje in de lucht, maar nog steeds wordt er hard gewerkt aan de invulling.

De monumenten staan er allemaal op (inmiddels al zo'n 400!), maar nu de stadsverkenningen nog. De werkgroep zet alle zeilen bij om ook deze - bijna 100! - interessante verhalen op de website te krijgen.

Plaatjesboek

De afgelopen maanden heeft een werkgroep bestaande uit: Joep Vogels, Theo Cuijpers, Theo van Etten, Petra Robben, Rob van Putten en Jojanneke van Zandwijk hard gewerkt aan het samenstellen van een (historisch) plaatjesboek.

Het boek is een co-productie van Heemkundekring Tilborch en Stadsmuseum Tilburg. Opdrachtgevers zijn drie PLUS supermarkten in Tilburg.

Vorige week hebben we het boek afgerond, voor ons als werkgroep een belangrijke mijlpaal! Maar nog spannender wordt het natuurlijk als we straks het eerste gedrukte exemplaar in onze handen mogen houden. Op 29 september overhandigen we het eerste exemplaar aan burgemeester Theo Weterings.

Daarna start de actie bij de supermarkten. Daarbij krijgen klanten een nagenoeg blanco exemplaar van het boek uitgereikt. Door boodschappen te doen kunnen ze alle afbeeldingen bij elkaar sparen en zo een waardevol document voor hun boekenkast creëren.

Als werkgroep zijn wij niet alleen trots op het resultaat, maar we zijn er ook van overtuigd dat dit boek de uitstraling van de heemkundekring een *boost* zal geven!

In memoriam

Theo Sweegers

'Een stomme wesp werd jou fataal', zo stond te lezen op de rouwkaart. Op 20 augustus jongstleden overleed Theo Sweegers. Theo was al meer dan tien jaar lid van Heemkundekring Tilborch.

Filmpjes

Sinds kort beschikt Heemkundekring Tilborch over een eigen YouTube-kanaal!

Hier vind je diverse filmpjes, waaronder de promofilm die tijdens het jubileumfeest in december 2019 werd gepresenteerd. Ook zie je hier een sfeerverslag van de feestdag.

Om de filmpjes te zien ga je naar Youtube en zoek op 'Heemkundekring Tilborch'. Je kunt de filmpjes eenvoudig aanklikken. Ook op onze website staan linkjes, zodat je direct met een bepaald filmpje wordt 'doorverbonden'.

Veel kijkplezier!

Waar zijn wij nou helemaal mee bezig?

In de laatste nieuwsbrief voor de vakantie vroegen wij ons af waar de heemkundeleden zoals mee bezig zijn. Verschillende mensen reageerden, hun reacties lees je in dit artikel.

Het doel van deze rubriek is om kennis en ervaring te delen. Wie weet is er een collega-heemkundige die jou verder kan helpen of samen met je wil optrekken. Of die jij verder kunt helpen met zijn of haar onderzoek!

Rob Bellekens is al vele jaren bezig met het uitzoeken van de stamboom van zijn familie. Een neef onderzoekt de voor hem vrouwelijke tak van de familie en is al belandt in het jaar 1450 ... vijftig jaar voordat Columbus Amerika ontdekte!

Rob was eerder getrouwd met een Australische vrouw en ook haar familie wordt in de stamboom verwerkt. In die periode kocht hij een Australisch stamboomprogramma, *Relatively Yours*: "Ik heb nog nooit zo'n mooi en goed programma gezien. Als data en personen worden toegevoegd, controleert het programma op allerlei manieren de juistheid. Of het bijvoorbeeld wel logisch is dat kinderen en hun vermeende ouders gezien hun leeftijd wel bij elkaar horen. Verder kun je foto's, data en overige onderwerpen toevoegen of een kind classificeren als aangenomen kind."

Zo heeft Rob allerlei documenten van de Belgische tak van de familie teruggevonden, waaronder enkele van de gemeente Tilburg. Hieruit blijkt dat zijn vader en grootouders na de Eerste Wereldoorlog als vluchtelingen te boek stonden. Rob is vooral op zoek naar ene Catharina Bellekens. Zij werd in 1783 geboren in Putte (België) en is 'met de noorderzon' naar Nederland vertrokken. Hierna is Catharina nergens meer geregistreerd.

Mogelijk kan één van de leden hem hiermee helpen? Ook als je informatie met Rob wilt uitwisselen, dan kun je hem bellen: 06-3343 7979.

BRON:
HEEMKUNDE KLEIN-HASSETL

Helma Horvers inventariseert samen met Albert Welvaart van Funerair Erfgoed Tilburg graven die het behouden waard zijn. Hiertoe bezoeken zij kerkhoven en andere begraafplaatsen. Of een graf waardevol is om te bewaren kan afhangen van de persoon die begraven is, of het graf zelf. Om die reden is bijvoorbeeld de laatste rustplaats van Pieta Melis niet geruimd.

Kijk voor meer informatie op de website www.funerairerfgoedtilburg.nl.

Krelis Swaans is natuurlijk een oude bekende. Regelmatig verzorgde hij een lezing voor de heemkundekring. Momenteel voert hij het onderzoek 'Wonen en werken in de Hasselt' uit. Dit gaat over de ontwikkeling van de wijk Hasselt. Hoe en waar leefden, woonden en werkten de bewoners van de Hasselt? Ook zal bekend zijn dat Krelis in een honderddertig jaar oud wevershuis

woont. Over deze gerestaureerde authentieke woning geeft hij met enige regelmaat tekst en uitleg, onder andere aan basisschoolleerlingen.

Kijk voor meer informatie over Krelis' activiteiten op www.klein-hasselt.nl

Ad van Eijck vroeg zich al jaren af waarom de tuin van zijn markante woning aan de Bredaseweg zo'n aparte vorm heeft. Onderzoek leverde hem een tekening van Willem II op, waardoor hem veel duidelijk werd.

In de vorige nieuwsbrief noemden we ook het onderzoek van **Theo van Etten**. Hij speurt naar de geschiedenis van de Tilburgse bierbrouwerijen. Op dit moment is hij bezig om de landelijke en vervolgens de Noord-Brabantse ontwikkeling in kaart te brengen. Vandaar gaat het verder naar de Tilburgse verhalen!

Excursie LoCHal Tilburg

FOTO: CHRIS OOMES

Aanvankelijk was het de bedoeling om deze excursie in het voorjaar plaats te laten vinden. Helaas was dat niet mogelijk in verband met de coronamaatregelen, die ook aan de LoCHal niet voorbij zijn gegaan. Nu de LoCHal weer voor publiek toegankelijk is heeft de kring besloten deze excursie plaats te laten vinden op **woensdagmiddag 30 september 2020**.

Helaas is de expositie 'Stilleven' in de balkontuin niet meer aanwezig maar desondanks blijft de LoCHal nog steeds de moeite waard om te bezichtigen. Een deskundige medewerker van de bibliotheek zal de nodige informatie op beeldende wijze vertellen. Deze gids neemt jullie mee en vertelt over de Bibliotheek Nieuwe Stijl met zijn verschillende labs, de architectuur en geschiedenis van de LoCHal.

Deelnemers aan deze excursie worden om 14.00 uur in de LoCHal (beneden bij de infobalie) verwacht. Vandaaruit start om 14.30 uur de rondleiding die tot ongeveer 16.00 uur zal duren. Iedereen wordt verzocht om op eigen gelegenheid naar de LoCHal te komen. De kosten van de rondleiding bedragen ongeveer € 10,= (afhankelijk van het aantal deelnemers). Verder is het voor ons belangrijk om te weten hoeveel leden aan deze excursie deel willen nemen, gezien ook de richtlijnen van het RIVM die hiervoor gelden.

Opgave voor deelname (met hoeveel personen) aan de excursie graag vóór 24 september aanstaande via e-mail aan Marion Helmer: marion_helmer@live.nl.

Lezingen in 2020:

tot nader order afgelast

Volgende lezingen (onder voorbehoud):

15-10, 19-11, 17-12

Actum Tilliburgis

www.heemkundekringtilburg.nl

www.monumententilburg.nl

Redactie

Theo van Etten / tee.joo@live.nl

Digitale lezing: Tilburg(ers) in de Tweede Wereldoorlog

Op 15 oktober, 76 jaar na de bevrijding van Tilburg, geeft Astrid de Beer een lezing over Tilburg tijdens de Tweede Wereldoorlog. Maar meer nog gaat het over de Tilburgers zelf. Hoe beleefden zij de oorlog? Hoe keken zij naar de Duitse bezetter en hoe zochten zij hun weg in de chaos van de strijd?

Op 10 mei 1940 vallen Duitse troepen Nederland binnen. Er vallen bommen in de Spoorlaan, in de Noordstraat en in de omgeving van de Bredaseweg. Paniek maakt zich meester van de Tilburgers. Sommigen houden een dagboek bij zoals Miet Schijns. Op diezelfde dag schrijft zij: " 't is wel op een ongeluksdatum dat ik dit nieuwe dagboek moet beginnen. Gisteren leefden we nog zo rustig en kalm en nu zitten we opeens al midden in de ellende."

In haar lezing over Tilburg tijdens de Tweede Wereldoorlog vertelt Astrid de Beer over de gewone Tilburgers die zich staande probeerden te houden in de oorlogsjaren. Wat de impact was van de maatregelen van de Duitse bezetter, vooral ten aanzien van de Joodse gemeenschap. Over het (ondergrondse) verzet en natuurlijk de hevige strijd die werd geleverd tijdens de 'slag om Tilburg' in de oktoberdagen van 1944.

Aanmelden en beperkende maatregelen in verband met corona

Uiteraard willen we niemand onnodig blootstellen aan risico's. Om die reden hebben we de lezingen van maart tot en met juni afgelast. In september organiseerden we 'digitale' lezing. De registratie daarvan kun je zien via de link in de mail waarbij je ook deze nieuwsbrief hebt ontvangen.

Daar waar mogelijk willen we de draad verder oppakken. Daarom organiseren wij op 15 oktober een fysieke lezing, waarbij een beperkt aantal lezers aanwezig mag zijn. Vanzelfsprekend houden we daarbij rekening met de volgende regels en beperkingen:

- Er is plaats voor 20 leden.
- Aanmelden is verplicht via: tilborch@live.nl of 06 – 401 27 919.
- Wie ziek is, verkouden, hoest, niest et cetera, blijft thuis.
- We beginnen om 20.00 uur. Kom niet (veel) vroeger.
- Ontsmet je handen bij binnenkomst en schud geen handen.
- Houd 1,5 meter afstand, zowel bij binnenkomst, vertrek als tijdens de lezing.
- In de studiezaal geldt éénrichtingsverkeer (één ingang, één uitgang).
- Neem meteen plaats op een stoel. Ga niet rondlopen, ook niet tijdens de korte pauze.
- Er is geen mogelijkheid voor koffie/thee et cetera.
- Het gebruik van een mondkapje wordt dringend geadviseerd
- Deelname is geheel op eigen risico.

De lezing duurt circa twee keer een half uur en wordt gefilmd. Het publiek is daarbij niet in beeld. De lezing is later via YouTube te bekijken. Mochten er voor 15 oktober nog scherpere maatregelen komen, dan committeren we ons daaraan.

Excursie LocHal

Na het overlijden van Jan Sikkers is door Marion Helmer op woensdag 29 september voorzichtig weer een begin gemaakt met het organiseren van kleine excursies. Dit keer bezochten we de locHal.

Een enthousiaste rondleidster wachtte ons op en nam ons mee naar de verschillende plekken in deze veel geprezen hal. De KennisMakerij bleek het stadspodium te zijn. Vervolgens ging het langs de StemmingMakerij, een bijzondere glazen zaal en het WoordLab, waarna we in het StadsBalkon uitkwamen. Helaas was er geen tentoonstelling, maar het uitzicht op de stad blijft indrukwekkend.

De rondgang ging verder lang het ons wel bekende TijdLab met zijn geschiedenis van Tilburg, het DigiLab met 3D-printing, de kinderhoek van de Efteling met het grote sprookjesboek, het FutureLab (over de toekomst van Tilburg) en het GameLab.

Hoewel we maar met een klein groepje waren, was dit voor ons een prima, betere kennismaking met deze - inmiddels bekende - nieuwe aanwinst voor Tilburg.

In memoriam

Piet Franken

Op 20 september overleed ons heemkundelid Piet Franken. We zagen hem regelmatig bij lezingen en excursies. In 2015 was hij samen met zijn vrouw Riet, broer Wim en diens echtgenote deelnemer aan de busexcursie naar België (foto). Wij wensen de familie alle sterkte toe.

Thema 'Hooggaatie' uit het plaatjesboek

Trots op Tilburg!

Op dinsdag 29 september waren enkele heemkundefleden aanwezig bij de presentatie van het langverwachte plaatjesboek 'Trots op Tilburg - verzamelalbum van de stad'. Plaats van actie was de Rooi Pannen.

Maandenlang was eraan gewerkt. Namens de heemkundekring verzamelden Theo Cuijpers en Joep Vogels zo'n 300 afbeeldingen. Theo van Etten schreef de teksten en de fotobijdragen en Henk Veltmeijer zorgde samen met Petra Robben voor de algehele coördinatie. Daarnaast waren Jojanneke van Zandwijk (Stadsmuseum Tilburg), Teuntje van de Wouw en Karin de Mol (beiden Regionaal Archief Tilburg) bij het project betrokken. Het boek was een samenwerkingsproject van Heemkundekring Tilborch en Stadsmuseum Tilburg enerzijds en drie PLUS supermarkten in Tilburg en het reclamebedrijf Adfoloyalty anderzijds.

Met stickers in vogelvlucht door Tilburgs verleden

Hoe krijg je de lokale historie bij een breed publiek op het bord? Door stadsarchief, heemkundekring en regionaal archief te verbinden met drie supermarkten.

Resultaat: de geschiedenis van Tilburg in ruim driehonderd spaarplaatjes.

Henk Elknaar

Tilburg

Zeker, er zijn al heel wat boeken, naslagewerken en tijdschriften over Tilburg verschenen. Maar die worden vooral gelezen door de cultureel-historisch geïnteresseerden", zegt Petra Robben, stadscoördinator van het Stadsmuseum Tilburg. "Dit is voor ons een laagdrempelige en toegankelijke manier om een breed publiek in contact te brengen met de geschiedenis van zijn eigen stad."

▲ Trots op Willem II. Reden voor een feestje op de Heuvel. 1916. FOTOGRAFIAAL ARCHIEF TILBURG/STADSARCHIEF

▲ Kinderen van rijke ouders pronken met hun bokkenwagens, circa 1916. FOTOGRAFIAAL ARCHIEF TILBURG/STADSARCHIEF

▲ De binnenstad stond vol met kraamgans tijdens de Minimarkt in 1993. FOTOGRAFIAAL ARCHIEF TILBURG/STADSARCHIEF

▲ Sinds 1990 kennen we de Raze Maandag, een Tilburgse traditie. FOTOGRAFIAAL ARCHIEF TILBURG/STADSARCHIEF

spreekende historische plaatjes op. Het boek is een verzameling verhalen en afbeeldingen over de geschiedenis van Tilburg aan de hand van dertig thema's. Via Facebook konden inwoners meedelen over de inhoud. Robben: "We hebben gezocht naar een verrassende invalshoek met Tilburg's als uitgangspunt. Het gaat om de verhalen van de klankeiers."

Daar passen in de historische vogelvlucht tevens onder meer de oude herengangen, de textielindustrie en voetbalclub Willem II. "Hoewel het boek zich richt op de geschiedenis, trok het een hele sterke link naar het heden. Het is een boek voor jong en oud."

Het boek trekt een sterke link naar het Tilburg van nu

mette plek heeft. Regionaal Archief Tilburg en de historische afbeeldingen ter beschikking, draagvlak Joep Vogels maakte talrijke hedendaagse beelden voor het boek. Nieuw is het initiatief niet. Onder meer in Elders en in Gintewijk sloegen heemkundigen en supermarkten de handen ineen voor een

Tijdens de presentatie hield Gert-Jan de Graaf (directeur Regionaal Archief Tilburg en Stadsmuseum Tilburg) een toespraak. Vervolgens reikte onze voorzitter Henk Veltmeijer het 'eerste exemplaar' uit aan burgemeester Theo Weterings. Deze toonde zich zeer enthousiast met het album. Zoals bekend heeft hij een grote interesse in de geschiedenis van zijn stad.

Promotie heemkundekring

Het plaatjesboek is voor ons als heemkundekring een waardevol project geweest. Het is meer dan een album vol met plaatjes over vroeger. Duidelijk legt het ook de link naar het heden en de ontwikkeling van Tilburg als moderne stad. In de teksten is geprobeerd een verbinding te maken tussen de geschiedenis en wat je daar nu nog van terugziet. De foto's vullen het verhaal aan, waarbij we de keuze hebben gemaakt om ook veel nieuwe afbeeldingen toe te voegen. Hierdoor is het een boek voor jong en oud geworden. Voor Heemkundekring Tilborch is het een belangrijk promotiemiddel.

De actie loopt tot en met november bij drie PLUS supermarkten: Besterd, Heijhoef en De Rooi Pannen. Plakken maar!

Oude Tilburgse ansichten

Lezing Jan van Eijck 17 september

Slechts vijf mensen als publiek en twee camera's voor de registratie. Het was een andere lezing dan we gewend zijn. Om de leden toch een lezing te kunnen aanbieden had de heemkundekring besloten een lezing vast te leggen op film.

Jan begon zijn verhaal met een korte geschiedenis van de ansichtkaart. Die ontwikkeling begon in 1851 in Duitsland. In Nederland is het jaar 1905 belangrijk. Daarvóór was de achterkant van de kaart namelijk geheel gereserveerd voor het adres, op de voorkant stond een afbeelding. Vanwege plaatsgebrek schreef de verzender daarom vaak een eigen bericht op de voorkant. Dit leidde tot veel schrijfgekiel en woekeren met de beperkte ruimte. Jan toonde veel voorbeelden van kaarten waarop werkelijk alle beschikbare ruimte rondom de foto werd volgeschreven.

Na 1905 werd de achterkant gesplitst. De helft was voortaan gereserveerd voor het adres en de andere helft voor het eigen bericht. De voorkant was alleen voor de afbeelding. Hierdoor kon je bij de zeer oude kaarten die Jan vervolgens liet zien, direct constateren of ze van vóór of na 1905 waren. Jan toonde ansichtkaarten van verschillende straten, zoals de Korvelseweg, de Noordstraat en de Bredaseweg met kerkhof. Ook kwamen veel kerken en Kessels muziekfabriek voorbij.

In verband met corona was alleen het bestuur aanwezig. Theo van Etten heeft de lezing opgenomen en Irjan van Etten heeft de beelden bewerkt. Zo is de lezing op YouTube terecht gekomen en kunt u de lezing thuis gaan beleven. In het echt was het natuurlijk beter, maar we vonden dat de leden zo langzamerhand wel weer toe waren aan een lezing.

De registratie kun je terugzien op het YouTube-kanaal van Heemkundekring Tilborch.

FOTO BRON: RAT

Allen tegen Allen

Archeologie naar fascisme

Wat is een fascist? Was het fascisme een eenmalig historisch verschijnsel of is het iets van alle tijden, een bepaalde mentaliteit, het rotzakje in de mens?

Het uiterst zorgvuldig gemaakte Allen tegen allen laat zien dat we fascisme niet moeten onderschatten.

(De Volkskrant)

'Allen Tegen Allen' onderzoekt deze vraag die historici nog altijd bezighoudt aan de hand van het vooroorlogse fascisme in Nederland. Het Nederlandse Fascisme is een onbekende geschiedenis van voortdurende ruzies, intrige, scheuringen en fusies; talloze kleine führers met grote ego's en weinig zelfinzicht probeerden zichzelf ten koste van iedereen en elkaar tot Rijksleider van Nederland op te werpen.

De film volgt een spoor van 'dader-erfgoed' en vliegt daarvoor met de camera over Nederland. We zien curieuze plekken zoals een kerk in Limburg vol marmere van Mussolini en een camping met Poolse Seizoenarbeiders in Lunteren, waar voorheen partijbijeenkomsten van de NSB plaatsvonden. En we treffen mensen die zich op verschillende manieren met deze geschiedenis bezighouden, van historici die fascistische curiosa verzamelen tot filosofen die hun hoofd breken over dit onderwerp.

'Allen Tegen Allen' is een archeologie van het vroege fascisme in Nederland. Jarenlange research leverde veel nooit eerder vertoond archiefmateriaal. Deels geschiedenis, deels essay, schetst de film een mechanisme waarin nationalistische gevoelens kunnen radicaliseren.

Trailer: <https://youtu.be/up90Q0xxS4E>

Gratis vrijkaarten

Heemkundekring Tilborch mag namens de filmmakers twee vrijkaarten beschikbaar stellen. Heb je interesse, neem dan contact op met Sander van Bladel via: tilborch@live.nl of 06 – 401 27 919. Op de website van Allen tegen allen zie je in welke theaters de film draait.

Wat gaan we doen tijdens de wintermaanden?

Is deelname aan een werkgroep iets voor jou?

Beste heemkundigen,

Nu de mooie zomermaanden weer achter ons liggen en wij ons voorbereiden op de herfst en winter, met zijn lange donkere avonden, is het wellicht leuk om iets nieuws op te starten.

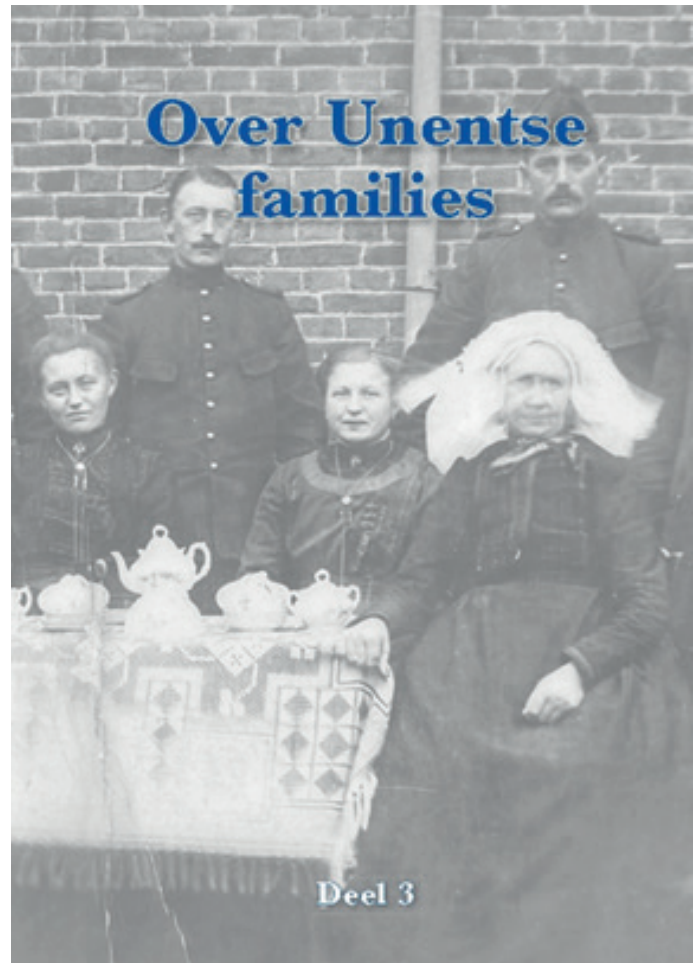
Dit ook omdat wij gewoon doorgaan met de modernisering van de heemkundekring en in dit kader nieuwe projecten willen ontwikkelen. Daarom juichen wij initiatieven van en door leden van harte toe. Wie heeft een leuk idee?

Misschien is het wel aardig om je oude liefhebberij en/of hobby weer nieuw leven in te blazen. Wellicht, samen met andere leden, een werk- en/of projectgroepje te formeren om gezamenlijk een leuke bezigheid te hebben om gezellig de tijd door te komen. Dit kan in onze heemkamer, met de daar aanwezige hard- en software, of bij een van de initiatiefnemers thuis.

Een voorbeeld. Onlangs heeft het schrijversteam van erfgoedcentrum 't Schoor Udenhout (voorheen Heemcentrum 't Schoor) een mooi boek geschreven: deel 3 alweer van de serie 'Over Unentse families'. Hierin beschrijvingen, stambomen en verhalen van families uit Udenhout en Biezenmortel. Ook heel veel foto's sieren het boek. Alles bij elkaar is het ook een mooie kijk in de geschiedenis van het dorpsleven in Udenhout en Biezenmortel.

In Tilburg leven er natuurlijk ook veel (bekende) families die al decennialang hier wonen en werken. Wellicht is het leuk om deze families te benoemen en te beschrijven. Daarvoor is natuurlijk wel het nodige onderzoek vereist, maar dat is juist leuk om te doen. Het Regionaal Archief Tilburg barst uit zijn voegen met een schat aan gegevens, foto's en verhalen die hiervoor gebruikt kunnen worden. Onze vereniging kan daarin natuurlijk faciliteren. Wij hebben het boek aangekocht en kan bij ons, als voorbeeld, worden ingezien.

CARTOON BRON: BRABANTS DAGBLAD

UNENTSE FAMILIES, DEEL 3

HET SCHRIJVERSTEAM VAN ERFGOEDCENTRUM 'T SCHOOR UIT UDENHOUT - BIEZENMORTEL PRESENTEERDE ONLANGS DEEL 3 IN DE SERIE 'UNENTSE FAMILIES'. IN TOTAAL BESLAAN DE DRIE BOEKEN MAAR LIEFST 954 PAGINA'S EN ONGEVEER 1900 UNIEKE FOTO'S. DEEL 1 IS OOK NOG VERKRIJGBAAR, DEEL 2 IS HELAAS UITVERKOCHT. DE VERKOOPPRIJS BEDRAAGT € 20,00.

VIA DE LINK [HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=BEK95A5SKes](https://www.youtube.com/watch?v=BEK95A5SKes) KUN JE DE BOEKPRESENTATIE TERUGKIJKEN.

Verder is het natuurlijk altijd mogelijk en zelfs toe te juichen als er initiatieven uitgewerkt worden om je kennis te vergroten over het materieel en immaterieel erfgoed dat onze stad rijk is. Je onderzoek kan gericht zijn op de geschiedenis, bijvoorbeeld door middel van archeologie, genealogie, dialectologie, toponymie, aardrijkskunde, biologie en ecologie van Tilburg. Ook onderwerpen als volkskunde, archeologie, archiefonderzoek, enz. zijn de moeite waard om te onderzoeken. Het is altijd mogelijk om een werk- en/of projectgroep met die onderwerpen op te starten. Is je interesse gewekt, neem dan contact met ons op. Wij ondersteunen je graag met beschikbare (financiële) middelen.

Het bestuur

Actum Tilliburgis

---

www.heemkundekringtilburg.nl

www.monumententilburg.nl

Redactie

Theo van Etten / tee.joo@live.nl

Lezing Tweede Wereldoorlog

(door Astrid de Beer)

Op 15 oktober bracht Astrid de Beer een aantal aspecten van de Tweede Wereldoorlog weer tot leven. Zij zoomde in op de eerste oorlogsdagen, de Jodenvervolging, het verzet, de Rauterzegeldiefstal, de uitbundige menigte na de bevrijding en de chaotische periode die daarna volgde.

Een registratie van deze lezing kun je terugkijken via ons YouTube-kanaal: https://www.youtube.com/watch?v=z11T3Z2BczQ&ab_channel=Heemkundekring%27Tilborch%27

Geschiedenis van de gedrukte media én van de Tilburgse politie

(lezing 19 november)

Voor de volgende lezing hebben we maar liefst twee sprekers weten te strikken: Stephan Jongerius en Gertjan Paans. Zij vertellen respectievelijk over de historie van gedrukte media in Tilburg en over het verleden van de politieactiviteiten in Tilburg.

Of de lezing daadwerkelijk doorgaat op 19 november kunnen we op dit moment helaas nog niet bevestigen. Afhankelijk van de coronamaatregelen die op dat moment van toepassing zijn, kunnen we besluiten om de lezing uit te stellen.

Wie herkent dit gebouwtje?

Ergens in de Tilburgse bossen staat dit vervallen gebouwtje. Namens Heemkundekring Tilborch namen Sanja Veldhuis en Theo van Etten vorige maand een kijkje. Ze waren daarvoor uitgenodigd door de nieuwe eigenaar van het betreffende bosperceel. Volgens de overlevering zou het om een oude kiosk gaan die ooit op de Heuvel had gestaan en mogelijk wel honderd jaar oud was.

Een kiosk op de Heuvel ... dan denk je toch in eerste instantie aan de bekende muziekkiosk! Zou dat ding ergens in de Tilburgse bossen zijn opgeslagen? Nee dus. De aanblik van het desolate optrekje was troosteloos. Het pandje verkeerde in deplorabele toestand en stond zowat op instorten. Een muziekkiosk was het zeker niet, eerder een krantenkiosk. Sanja en Theo besloten een oproep te plaatsen op Facebook. Dat leverde

veel reacties op, variërend van 'O, wat mooi!' en 'Waar staat dat? Ik wil het zien!' tot 'Wat een krot zeg'. Tja, ook dat is Facebook. Maar niemand kon dus vertellen waar het vandaan kwam.

Maar vorige week leek er schot in de zaak te komen. De eigenaar was in het bezit gekomen van enkele foto's van het originele pandje. Helaas, het was ook geen krantenkiosk. De Heuvel als voormalige locatie kon dus helemaal worden afgeschreven. Wel kwam er meer informatie. Het zou een theehuisje zijn geweest dat in de tuin van een villa aan de Goirleseweg had gestaan. Adres en naam van de familie bleven helaas onbekend. Bij plaatsing in het bos is er een gedeelte aangebouwd.

En dan blijft dus de vraag: wie herkent dit gebouwtje of kan er meer over vertellen?

Overigens staat de eigenaar open voor ideeën om iets met het huisje te doen. Hij wil het slopen, maar als iemand er onderdelen van wil hebben, of maten wil opnemen voor nader onderzoek bijvoorbeeld, dan zal dat mogelijk zijn. Heb je interesse, mail dan naar tee.joo@live.nl, waarna we je in contact brengen met de eigenaar.

Frans Verbunt

Vorige maand schoink Henny Konings verschillende litho's, een houtsnede en een metaalsnede van wijnhandelaar Frans Verbunt aan Heemkundekring Tilborch. De familie Verbunt woonde lange tijd op het adres Heuvel 34.

LITHO VAN HET PAND OP DE HEUVEL, GESIGNEERD DOOR CEES KOSTER (IN SPIEGELSCHRIFT)

LITHO VOORGEVEL PAND VERBUNT WIJNKOPERS.

PAGINA 3:

DE SPOREN VAN RONDE KRINGGREPPELS (VOORGROND) EN LANGBEDDEN ACHTER IN DE OPGRAVINGSSLEUF (© WIM HOOGVELD)

Ruim honderd prehistorische graven ontdekt in Berkel-Enschot

In oktober en november worden langs de Udenhoutseweg in Berkel-Enschot een prehistorisch grafveld onderzocht. Een groot gedeelte van dit zogenoemde 'urnenveld' uit de late bronstijd en de vroege- en midden ijzertijd (1100-500 v. Chr) is al vrijgelegd en onderzocht. Men verwacht ongeveer 150 bijzettingen van crematiegraven aan te treffen.

In het grafveld werden alleen crematiebijzettingen gevonden, wat gebruikelijk is voor een urnenveld. De crematieresten waren soms bijgezet in een urn van aardewerk, maar nog veel vaker in een container van textiel of leder. Dit organische materiaal is naar verloop van tijd verdwenen in de bodem maar de bijhorende crematieresten worden in de opgraving nog wel als een compact 'beenderblok' teruggevonden. De containers werden in een eenvoudige kuil bijgezet of in een klein grafmonument. Dat laatste kan een kleine grafheuvel zijn binnen een gegraven kringgreppel.

Een ander type grafmonument dat in de opgraving wordt aangetroffen, is een zogenoemd 'langbed', dat het best omschreven kan worden als een

langgerekt heuveltje dat ook weer werd gemarkeerd door een greppel. Bij de opgraving zijn ondertussen 23 kringgreppels van inmiddels verdwenen grafheuveltjes aangetroffen en 8 langbedden, waaronder een exemplaar met een lengte van ruim 50 meter.

Dit prehistorische urnenveld langs de Udenhoutseweg is beslist niet het enige dat bekend is uit de regio Tilburg, maar wel het eerste sinds lang dat volgens moderne wetenschappelijk standaarden en over een grote oppervlakte wordt onderzocht. Al in de 19e eeuw werden urnenvelden onderzocht in Midden-Brabant, maar de manier waarop dit gebeurde, leverde nauwelijks bruikbare wetenschappelijke gegevens op. Meer recent werd in 1993 een (deel van een) urnenveld onderzocht bij de bouw van de nieuwe wijk Berkelse Akkers in Berkel-Enschot, maar dat gebeurde in de vorm van een noodopgraving, wat allerlei beperkingen met zich meebracht. Bij een opgraving in het kader van de verbreding van de Burgemeester Bechtweg stuitte men in 2010 ter hoogte van de Oisterwijksebaan onverwachts op een urnenveld dat hier helaas slechts voor een klein deel verder

kon worden onderzocht. In de meeste gevallen bestaan de aanwijzingen voor de aanwezigheid van een prehistorisch grafveld uit niet meer dan een oude vondst van crematieresten, soms samen met een intacte urn en ontbreekt verder informatie.

Al bij al is onze kennis in Midden-Brabant zeer beperkt. Nieuw onderzoek met moderne methoden zoals de opgraving langs de Udenhoutseweg is daarom belangrijk om betrouwbare gegevens te verzamelen waarmee nieuwe vragen over de prehistorische bewoners van de regio Tilburg Midden-Brabant kunnen worden beantwoord. Vragen zoals naar de samenstelling van de bevolkingsgroep die het grafveld gebruikte, de herkomst van deze mensen, de toegepaste grafrituelen, hun relatie tot de overledenen en zoveel meer.

Bron: Guido van den Eynde, gemeente Tilburg

HET WAS DE BEDOELING DAT TIEN LEDEN AFGELOPEN VRIJDAG EEN RONDLEIDING ZOUDEN KRIJGEN OP HET OPGRAVINGSTERREIN. DEZE WERD HELAAS OP HET LAATSTE MOMENT AFGEBLAZEN VANWEGE DE NIEUWE CORONAREGELS.

Tweede deel dagboek Jan de Quay online

“Als Oranje maar beschermd blijft, en bindende kracht in ons volk. Waarom zou ik me er niet voor laten samen persen - als het moet - O.L.H. zal me zeker helpen...”

(Jan de Quay)

Sinds 22 oktober staat het tweede deel van het dagboek van Jan de Quay online gezet. Dit deel behelst de belangrijke periode van 24 januari 1945 tot 24 mei 1945. In deze periode zien we onder meer hoe De Quay probeert invloed uit te oefenen op de formatie van een nieuw te vormen kabinet dat geheel in het teken moet staan van vernieuwing. Een tijd waarin het zuiden van Nederland bevrijd wordt en het noorden steeds dieper wegzakt in de ellende van terreur, honger en kou.

De Quay als schaduwformateur nieuw kabinet

Jan de Quay (1901-1985) was van 1946 tot 1959 commissaris van de Koningin in de provincie Noord-Brabant en aansluitend tot 1963 minister-president van het naar hem genoemde kabinet-De Quay.

AANKOMST KONINGIN WILHELMINA BIJ HET VAN ABBEMUSEUM IN EINDHOVEN, MET LINKS VAN HAAR L.J. BEEL EN RECHTS BURGEMEESTER A. VERDIJK, 19 MAART 1945 (FOTO: A. VAN BEURDEN; COLLECTIE RHC EINDHOVEN)

In eerste instantie lijkt dit tweede deel geheel in lijn te lopen met wat hem de weken en maanden daarvoor had beziggehouden: zijn werk voor het College voor Economische Aangelegenheden in het bevrijde Zuiden, zorgen om de nood in bezet gebied, argwaan om de intenties van de communisten, het dilemma met betrekking tot de Nederlandse Volksbeweging, zijn verhouding met het bisdom en verder de voorgenomen (riskante) reis van koningin Wilhelmina door het bevrijde Zuiden.

Maar uitgerekend op 24 januari 1945, als hij met zijn tweede deel van het dagboek start, is in Londen het tweede kabinet Gerbrandy demissionair geworden. Dit kabinet was al langer verscheurd door onderlinge tegenstellingen en verwickeld in conflicten met koningin Wilhelmina. Als gevolg van de daardoor ontstane crisis wordt de positie van De Quay, inmiddels vertrouweling van de koningin, aanzienlijk versterkt. Zo kan hij als schaduwformateur invloed uitoefenen op de formatie van een nieuw te vormen kabinet dat in het teken moet staan van vernieuwing.

Ook lezen we in dit deel over de moeizame invulling van de post minister van Oorlog, omdat deze rechtstreeks verband houdt met de functie van Prins Bernhard als bevelhebber van de Binnenlandse Strijdkrachten. Hoe denkt Jan de Quay die op 24 maart 1945 tot minister van Oorlog wordt benoemd eventuele constitutionele gevaren te voorkomen?

Zijn dagboeknotities geven een indringend beeld van het toen net bevrijde Brabant. We krijgen toegang tot de leefwereld van een betrokken en gedreven Brabantse, katholieke bestuurder, halverwege de twintigste eeuw. Iemand wiens inzet en keuzes hem, afhankelijk van standpunt en tijdgeest, soms populariteit bezorgden en soms venijnige kritiek. Maar ook

PROF. DR. J.E. DE QUAY, MINISTER VAN OORLOG, VOOR BESPREKINGEN IN LONDEN (VOORJAAR 1945, FOTOCOLLECTIE ANEFO/NATIONAAL ARCHIEF)

geven zijn pennenvruchten blijk van zijn warmhartige karakter en grote toewijding als familieman voor zijn grote gezin. En altijd is er weer het zelfverwijt dat hij in gebed en kerkelijke plichten schromelijk tekort schiet. Zo schrijft hij op 16 februari 1945: “Ik sta nu wel in de branding en voel me kip lekker er bij. Misschien te goed. Nog steeds geen gelegenheid gehad te biechten. Al drie keer voor niets geweest. Het wordt tijd, want ik zak af.”

Gedreven Brabantse, katholieke bestuurder

Jan Eduard de Quay (1901-1985) speelde een belangrijke rol in de Nederlandse politiek van de twintigste eeuw. In 1940 en 1941 gaf hij mede leiding aan de Nederlandse Unie, maar die werd door de Duitsers verboden. Daarna was hij gijzelaar in Haaren en Sint-Michielsgestel en onderduiker in de buurt van Beers. Na de oorlog was hij o.a. minister, commissaris van de Koningin in Noord-Brabant, premier en lid van de Eerste Kamer voor de Katholieke Volkspartij.

BEZOEK VAN PRINS BERNHARD AAN HEERLEN. DE PRINS ONDERWEG, MET MILITAIREN VAN ZIJN GEVOLG, 1945 (FOTO: ACHTERBERG HEERLEN; COLLECTIE NIMH)

Woord van dank

Het is nooit de bedoeling geweest van Jan de Quay dat de tekst van dit dagboek openbaar zou worden. Juist daarom is het zo bijzonder dat zijn nazaten hebben besloten om in te stemmen met de onverkorte publicatie ervan. Want na al die jaren is het nog steeds fascinerende lectuur.

Lees het dagboek

www.bhic.nl/dagboekdequay.

Nieuwe verlichting op Goirkese kerk

Nadat het 'Licht van Hoop' op de toren van de Goirkese kerk vorige maand verplicht gedoofd werd, stortten de mannen van werkgroep De Torenklok (Peter van Gestel en zijn broer Theo) zich op een nieuw karwei: het vernieuwen van de vier wijzerwerkverlichtingen. En dat gebeurde als vanouds op z'n 'Van Gestels': niks geen hoge hijskraan nie, maar gewoon abseilen met touwen.

Dat betekende ook een flinke besparing op de kosten: slechts enkele honderden euro's in plaats van tienduizend of meer. Daarnaast stak Theo, de techneut van de twee, er vele tientallen, zo niet honderden uren in om het karwei op

een degelijke manier te klaren. Maar liefst 148 lampjes moesten geïnstalleerd worden.

De aanleiding voor de noodzakelijke reparatie was een slechtvalk. Deze had zijn oog kort na de installatie op de toren laten vallen en wist al snel korte metten te maken met de verlichting. Zo heeft deze slechts acht jaar gefunctioneerd, waarbij de eerste lampjes er al na een paar jaar compleet uit lagen.

Richting de donkere dagen heeft de kerk straks dus weer 148 lichtpuntjes. Ook zijn de mannen nog steeds bezig met de installatie van een nieuwe klokkenstoel. Zodra daar meer over bekend is, volgt bericht.

De AWN-afdeling Midden-Brabant herleeft

GRAFHEUVELS OP DE REGTE HEIDE. FOTO HENK EILANDER / WIKIMEDIA COMMONS

Op 25 juni 1984 ging de AWN-afdeling Midden-Brabant van start, afdeling 24 van – toen nog – de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland. Deze afdeling beleefde een mooie start, ontplooipte tal van activiteiten en groeide snel van ongeveer veertig naar zo'n tachtig leden in 1989, maar sukkelde tegen het eind van de eeuw in slaap.

De overgebleven leden vonden grotendeels onderdak bij Afdeling 23 (AVKP Archeologische Vereniging Kempen en Peelland) die ook als 'contactadres' ging fungeren. Enkele andere leden sloten aan bij de afdelingen West-Brabant (ook slapend) en Zeeland.

Maar Afdeling 24 is nooit opgeheven en het verlangen om weer op eigen benen te staan leefde al enige tijd bij enkele van de leden. Toen ook vanuit de heemkundekringen in de regio de wens werd geuit om weer 'iets met archeologie' te kunnen doen en met het gegeven dat de gemeentelijk archeoloog van Tilburg, Guido van den Eynde, toegang tot geïnteresseerden in de regio node miste, werd besloten concrete stappen te zetten.

Als proef werd in samenwerking met de gemeente Tilburg en met enkele heemkundekringen deelgenomen aan de Nationale Archeologiedagen 2019. Met name de dag waarop partijen zich presenteerden en een aantal mensen hun collecties exposeerden, was een succes. Er werd overlegd met het hoofdbestuur van de AWN – inmiddels

AWN - Vereniging van Vrijwilligers in de Archeologie – en met het bestuur van Afdeling 23 (AVKP) en een nieuw (voorlopig) bestuur ging aan de slag. En toen kwam Corona.

Plannen om de leden en andere geïnteresseerden bij elkaar te laten komen, vielen daardoor in het water. Dat betekent niet dat er geen plannen zijn. We hopen het nieuwe jaar te kunnen beginnen met een Coronabestendige Nieuwjaarsbijeenkomst, maar ook voor dit najaar staan er al mooie dingen op de rol. En in 2021 doen we opnieuw mee aan de Nationale Archeologiedagen. De bestuursleden zijn vooralsnog zelfbenoemd, maar dat moet natuurlijk binnenkort veranderen. We zijn uiteindelijk (onderdeel van) een vereniging en de leden hebben inspraak. Uit het 'oude' bestuur is Jacques van der

Sommen toegetreden tot het huidige bestuur, zodat er op dat vlak continuïteit is. Om problemen met 'dubbele petten' te voorkomen, is Guido van den Eynde geen lid, maar wel adviseur van het bestuur.

Wat we willen

Door nieuwe wet- en regelgeving is de rol van amateurs en vrijwilligers in de archeologie de afgelopen decennia sterk veranderd. Maar zijn ook voor vrijwilligers nog steeds veel mogelijkheden om actief te zijn. Na een basiscursus zoals de AWN die aanbiedt, kan bijvoorbeeld in een aantal gevallen worden meegewerkt tijdens een opgraving. Ook bij het uitwerken van

OPGRAVING VAN EEN ROMEINS GRAF IN UDENHOUT-DEN BOGERD.
FOTO GEMEENTE TILBURG

vondstmateriaal kunnen vrijwilligers nog een rol spelen. De AWN kan dus zorgen dat u als liefhebber gekwalificeerd bent en helpen bij overleg met de bedrijven die nu het archeologisch onderzoek uitvoeren.

Wat steeds belangrijker is geworden, is de rol die burgers met kennis van zaken kunnen vervullen bij het kritisch volgen van beleid (en de uitvoering daarvan). In bestemmingsplannen dienen gemeentes rekening te houden met archeologische en cultuurhistorische waarden die zij zelf niet altijd goed in het vizier hebben en ook bij de uitvoering van werkzaamheden in de openbare ruimte komt het erfgoed regelmatig in de knel. De AWN kan hierbij met kennis en ervaring ondersteuning bieden.

Veel heemkundekringen doen dit al waar het gebouwd erfgoed betreft, net zoals zij roerend en immaterieel erfgoed verzamelen en beheren. Voor de archeologie ontbreekt het daar vaak aan kennis en vandaar ook vanuit de kringen het verzoek om Afdeling 24 nieuw leven in te blazen.

Een praktisch knelpunt is overigens dat

heemkundekringen wel (als kring) lid kunnen worden van de AWN, maar dat er voor individuele leden geen regeling bestaat om zoiets als korting op een dubbel lidmaatschap (heemkundekring + AWN) te bieden. Hierover is wel overleg geweest, maar het 'probleem' is niet opgelost. Wat we zeker willen is kennis delen en de mogelijkheid bieden om liefhebbers in de archeologie in de regio met elkaar in contact laten te komen. We hopen dat Corona voorbij gaat.

Waar is Afdeling 24 actief?

Volgens de regio-indeling van de AWN omvat Afdeling 24 de volgende gemeentes: Dongen, Drimmelen, Geertruidenberg, Gilze en Rijen, Goirle, Haaren, Heusden, Hilvarenbeek, Loon op Zand, Oisterwijk, Tilburg en Waalwijk. Hierbij is ook voor het hoofdbestuur onduidelijk of Drimmelen en Geertruidenberg misschien niet beter bij West-Brabant passen. Uiteraard willen we geen leden 'wepsnoepen' van andere afdelingen, maar binnen de AWN hoort elk lid in principe bij een afdeling naar eigen keuze en ook wij laten daarin iedereen graag vrij.

Leden van AWN Afdeling 24 vonden lang onderdak bij Afdeling 23 (AVKP) en in enkele gevallen ook bij Afdeling 10 Zeeland (Afdeling 22 West-Brabant is slapend en vind ook onderdak in Zeeland). Wij zijn die afdelingen erg dankbaar voor hun goede zorgen en gaan natuurlijk niet concurreren. Wij blijven graag samenwerken en zullen ook nog zeker enige tijd behoefte hebben aan hun ervaring en ondersteuning, zoals natuurlijk ook de steun vanuit het landelijke hoofdbestuur van belang is.

Het huidige bestuur van Afdeling 24 bestaat nu uit leden die thuis zijn in Tilburg en Loon op Zand en vooralsnog is Tilburg de enige gemeente in de regio met een eigen gemeentelijk archeoloog (die ons adviseert). Leden die elders in de regio wonen, zijn nadrukkelijk uitgenodigd met plannen of ideeën te komen met betrekking tot hun eigen omgeving. Van een vast onderdak – laat staan een 'werkruimte' – is vooralsnog geen sprake en dit heeft ook nog geen prioriteit. We willen eerst als werkgroep, dus als groep mensen, een start maken. We beginnen bescheiden, maar niet zonder ambities.

VOORAFGAAND AAN HET GRAVEND ONDERZOEK IS IN UDENHOUT MEDIO SEPTEMBER ELEKTROMAGNETISCH ONDERZOEK GEDAAN OP EEN FLINKE OPPERVLAKTE, EN MET DE BODEMRADAR GERICHT ONDERZOEK GEDAAN OP GLOBAAL 80 À 100 VIERKANTE METER.

FOTO RUUD HEMELAAR

Activiteiten

Lezingen, bezoeken (eventueel ook deelname) aan opgravingen en andere excursies zijn in Coronatijd lastig te organiseren, zeker voor een organisatie die zelf nog in de kinderschoenen staat. Toch zijn er al plannen, zoals de deelname aan de Nationale Archeologiedagen 2021 (18, 19 en 20 juni). Maar er wacht ook al een grotere 'klus'. Zojuist is aan de zuidrand van Udenhout op de bouwlocatie Berk&Hout begonnen met het onderzoek naar een groot en naar verwachting goed bewaard gebleven urnenveld. En het is de bedoeling dat wij – Afdeling 24 – daarbij een actieve rol vervullen. Dit wordt een breed opgezet onderzoek waarbij wordt ingezet op het veilig stellen van alle mogelijke informatie dit grafveld kan bieden. Hiervoor wordt een breed scala aan deskundigen ingezet.

Met name bij het restaureren en conserveren van de aardwerkvondsten is het nadrukkelijk de bedoeling dat vrijwilligers deelnemen, uiteraard onder deskundige begeleiding. Maar al in eerdere stadia krijgen leden van de AWN de gelegenheid om tijdens het onderzoek een kijkje te komen nemen,

zowel op het terrein als – maar dit moet nog worden uitgewerkt – tijdens een of meerdere uitstapjes naar de plaatsen waar de vondsten nader worden onderzocht en uitgewerkt.

Nieuwsbrief

Het is de bedoeling dat deze nieuwsbrief een vervolg krijgt. Drie à viermaal per jaar informatie over activiteiten en plannen, en met tips en informatie waarvan we mogen aannemen dat die interessant zijn voor iedereen met belangstelling voor archeologie, vooral in de regio. Met belangrijk actueel nieuws kunnen we u natuurlijk rechtstreeks mailen, maar dat doen we bij voorkeur niet te vaak. Wanneer iemand van de leden ervaring heeft met het maken en verzenden van nieuwsbrieven, of een website wil/kan bouwen en onderhouden dan is die uiterst welkom. Anders gezegd: het bestuur is op zoek naar een 'pr-medewerker' die het bestuur wil komen versterken.

Wie zijn wij?

Slappend en onder de mooie paraplu van de AVKP is het ledenbestand van Afdeling 24 behoorlijk geslonken. Het

is dus zaak her en der op de trom te slaan en potentieel geïnteresseerden te laten weten dat we weer actief zijn. Vooralsnog vormen de heemkundekringen daarvoor een belangrijke spreekbuis, maar de oproep is dus vooral: zegt het voort.

Het huidige bestuur bestaat uit de volgende personen:

- Paul Taminiau, voorzitter. Paul is huisarts in ruste en volgde in 2019 de AWN-basis cursus archeologie in Eindhoven.
- Miriam van den Dries, secretaris, is vanuit Heemkundekring Tilburg toegetreten toen het bestuur van start ging. Wegens drukke werkzaamheden voor onder meer de Bond Heemschut draagt zij haar taken als secretaris graag over. Hier hebben we dus een vacature.
- Wim van Klaveren, penningmeester, is AWN-lid van het eerste uur en volgde in 2019 de basis cursus. Het is vooral Wim geweest die ervoor heeft gezorgd dat Afdeling 24 wakker is gekust.
- Ruud Hemelaar is een ervaren AWN'er, onder meer bekend als grondlegger van de Werkgroep voor Innovatieve Meettechnieken in de Archeologie (WIMA) die onderzoek doet met

DE RESTAURATOR AAN HET WERK. FOTO RMO, LEIDEN

FOTO STICHTING NEHALENNIA,
COLIJNSPLAAT

grondradar en andere meettechnieken.

- Jacques van der Sommen was penningmeester van Afdeling 24 toen deze in slaapstand ging. Hij belichaamt voor ons dus de continuïteit met het vorige bestuur.

- Lauran Toorians, historicus en taalkundige met een levenslange belangstelling voor archeologie, werkt zo nu en dan ook als historicus en historisch-geograaf ten behoeve van archeologisch onderzoek.

Als adviseur en steunpilaar heeft Guido van den Eynde, gemeentelijk archeoloog van Tilburg, zich aan het bestuur verbonden (dus niet als bestuurslid). Hij hecht eraan de archeologie in de gemeente Tilburg (en in de regio) onder de mensen te brengen en 'de burger' daar ook bij te betrekken waar dat mogelijk is. Het ontbreken van een vereniging van liefhebbers was hem al langer een doorn in het oog en hier kan – cliché – Afdeling 24 zorgen voor een win-winsituatie.

Afgelopen zomer maakte Ruud Hemelaar de overstap van Afdeling 23 (AVKP) naar onze afdeling. Hij woont weliswaar in Schijndel en dus buiten de regio, maar met de enorme berg aan ervaring die hij meebrengt, is hij zeer welkom in ons midden. Zijn motief om over te stappen, is dat in zijn beleving de AVKP te sterk is gericht op Eindhoven en Helmond en daarmee de verdere regio verwaarloost.

Of dat zo is, laten we in het midden, maar het maakt ons ervan bewust dat Midden-Brabant groter is dan Tilburg en Loon op Zand. Help ons om daar alert op te blijven.

In volgende nieuwsbrieven stellen we de bestuursleden graag nader voor. Ondertussen nodigen wij alle geïnteresseerden in archeologie in Midden-Brabant uit om AWN-lid te worden en aan te sluiten bij onze Afdeling 24: www.awn-archeologie.nl

Vacatures – vrijwilligers gezocht

Zoals hierboven al vermeld, hebben we momenteel twee vacatures. De belangrijkste is die voor een secretaris. Wie op dit vlak (in het verenigingsleven of beroepsmatig) enige ervaring heeft en deze taak op korte termijn kan overnemen van Miriam van den Dries is zeer welkom. De AWN is een organisatie van en voor vrijwilligers en ook de bestuurstaken zijn dus onbezoldigd. Voldoening brengt het zeker.

Als tweede zoeken we iemand de communicatie, inclusief deze nieuwsbrief, (mede) voor zijn of haar rekening wil nemen. Kandidaten kunnen zich melden bij het bestuur (zie het adres onderaan deze Nieuwsbrief).

We zijn ons er overigens van bewust dat de sekseverdeling in het bestuur niet bepaald in balans is. Daar zien we graag verandering in komen. Ook de gemiddelde leeftijd (rond de 65) mag best omlaag.

Interessant

Veel wordt momenteel uitgesteld of afgezegd, maar wie iets verder op pad wil, zijn er interessante dingen te zien. Zo wordt in het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden de bekende sarcofaag uit Simpelveld gerestaureerd. Dit gebeurt op zaal en dus voor iedereen zichtbaar. De sarcofaag is uniek doordat hij aan de binnenkant is gebeeldhouwd met onder meer een afbeelding van de villa waar de eigenaar van dit graf bij leven zal hebben gewoond. De werkzaamheden duren naar verwachting tot in januari 2021 Meer informatie via www.rmo.nl/simpelveld

Begin jaren 1970 brachten vissers bij Colijnsplaat een groot aantal altaren uit de Romeinse tijd naar boven. Die zijn gewijd aan de godin Nehalennia en het werd duidelijk dat hier ooit een tempel moest hebben gestaan. In 2005 is daarvan een replica op ware grootte gebouwd in Colijnsplaat. Deze De replica kreeg algemene erkenning als het tweede venster in de officiële canon van Zeeland en is inmiddels voor veel bezoekers een bijzondere plek voor bezinning en spiritualiteit. Onlangs is de website van deze tempel vernieuwd: www.nehalenniatempel.nl

Met deze altaren hebben we tientallen inscripties waarin de naam Nehalennia voorkomt, grotendeels afkomstig van Colijnsplaat en Domburg. Van geen enkele andere inheemse god of godin in Noordwest-Europa komt de naam zo vaak voor in een inscriptie. Toch is over Nehalennia weinig bekend en weten we niet wat de naam betekent of uit welke taal die afkomstig is. De meeste altaren zijn te zien in Leiden (RMO) en in het Zeeuws Museum, maar de tempel – hoewel nieuw – is ook een bezoekje waard.

Colofon – waar bereikt u ons?

Afdeling 24: Midden-Brabant,
Nieuwsbrief september 2020
Contact: awn.afdeling24@gmail.com
Wim van Klaveren, 06-511.24.939

Handje helpen bij het Vierde Geschenk?

De stichting Het Vierde Geschenk organiseert jaarlijks de Driekoningen Intocht, haalt speelgoed op, sorteert en verdeelt dat. Momenteel ontwikkelt zij stichting de Speelgoedbank. Om dit alles te kunnen organiseren, kan de stichting enkele extra handjes gebruiken. Heb je zin om te helpen bij het sorteren van speelgoed, neem dan contact op met Hennie van Schooten. Dat kan door een e-mail te sturen naar: info@hetvierdegeschenk.nl, te bellen met Hennie (06 – 573 423 71) of via onze voorzitter.

Driekoningenintocht

Door de coronamaatregelen kan de Driekoningenintocht niet in de oorspronkelijke opzet worden uitgevoerd. In plaats daarvan heeft de stichting een alternatief ontwikkeld en worden de rollen omgedraaid: het publiek wordt uitgenodigd om als het ware langs de Drie Koningen en de andere spelers te trekken. Dat gebeurt op zondag 3 januari.

Op tien plaatsen langs de route worden podia neergezet. Hier spelen muzikanten en treden verhalenvertellers op. Onder hen de drie Koningen. Voor dit alternatief evenement is speciaal een nieuw verhaal ontwikkeld. Dit is geschreven door JACE van de Ven en Paul Spapens. Op/bij alle tien de podia wordt een deel van dat verhaal verteld en zijn er optredens. Het verhaal vertelt de ontwikkeling van een middeleeuws bedelfeest naar het hedendaags Vierde

Geschenk, een voorbeeld van sociale betrokkenheid, van een inclusieve samenleving en solidariteit.

Een eigentijds verhaal in een multiculturele stad en in een multireligieuze samenleving.

Brabant Remembers 2019 - 2020

In de nieuwsbrief van Brabant Remembers 2019 – 2020 dit keer een verslag van de activiteiten in de afgelopen twee jaar.

Het doel van de stichting was enerzijds meer kennis over de Tweede Wereldoorlog over te brengen met persoonlijke WOII-verhalen. Anderzijds meer bezoekers aantrekken voor de belangrijkste WOII-musea en andere relevante locaties in Brabant.

Lees het verslag:

<https://mailchi.mp/ca33d436182c/nieuwsbrief-verslag-brabant-remembers-2019-2020-en-meer?e=a3e381310c>

Lijvig boek over de Rustende Jager

Vanwege het jubileum dat de familie Klijn 100 jaar verbonden is aan De Rustende Jager, is een zeer omvangrijk jubileumboek uitgebracht. Het telt maar liefst meer dan 750 foto's, volledig in kleur. Ook zijn er hoofdstukken over de natuur van De Loonse en Drunense duinen en Den Brand in opgenomen.

Het boek is verkrijgbaar bij Erfgoedcentrum 't Schoor (het schrijversteam heeft meegewerkt aan het boek). Je kunt het daar afhalen op donderdag tussen 11 en 15 uur op het adres Schoorstraat 2 (achterom) in Udenhout. Uiteraard kan het ook toegezonden worden. De verkoopprijs bedraagt € 20,00.

Archeologie

Had je al interesse in archeologie, of is je interesse na het lezen van de artikelen in deze nieuwsbrief aangewakkerd? Informeer bij de voorzitter naar de mogelijkheden!

Digitale lezingen

Als bestuur zijn wij benieuwd hoe jullie de digitale lezingen ervaren. Wij stellen het op prijs als je een (korte) reactie aan het secretariaat wilt doorgeven.

Secretariaat

E: tilborch@live.nl
P: Molenstraat 15, 5014 NA, Tilburg

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: tilborch@live.nl
Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring: www.heemkundekringtilburg.nl
Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

www.heemkundekringtilburg.nl

www.monumententilburg.nl

Redactie

Theo van Etten / tee.joo@live.nl

Actum Tilliburgis

---

700 jaar politie in Tilburg

Digitale lezing door Gertjan Paans

Op 19 november gaf Gertjan Paans een lezing over de geschiedenis van de politiedienst in Tilburg. Deze lezing kun je terugkijken via ons YouTube-kanaal: https://youtu.be/L022cjJ_Fmo.

Gertjan werkt al lang bij de politie en is daar trots op. Hij schetst de geschiedschrijving vanaf de 15 de eeuw: de periode van schout en schepenen met hun vorster, later veldwachter geheten. De straffen waren toen niet mals. Zo kon een hand of been afgehakt worden voordat een veroordeelde werd opgehangen. Gelukkig kwam dat niet vaak voor.

'Kranten in Tilburg' door Stephan Jongerius.

Stephan Jongerius is journalist bij het Brabants Dagblad. Zijn lezing over de geschiedenis van de Tilburgse kranten volgt later dit jaar.

In 1760 stond er in Tilburg een galg bij de linde op de Heuvel. Vanaf de Franse tijd, rond 1800, komt er een centrale landelijke aansturing. Agenten komen in de steden, veldwachters in de dorpen. In 1842 komt er een minister van Justitie. In 1900 ontstaat in het zuiden een katholieke vakbond voor politiepersoneel. Die pleiten eerst voor vijf vrije dagen per jaar en later voor 2 vrije dagen per maand.

De Tweede Wereldoorlog is een bijzondere tijd voor de politie. Zo'n vijf tot tien procent van het personeelsbestand is lid van de NSB. Zeer berucht is agent Piet Gerritsen, een jodenjager, die na de oorlog geëxecuteerd is.

Ook de huisvesting van de politie komt aan bod. Het eerste politiebureau stond bij het stadhuis op de Oude Markt. Beide panden zijn gesloopt. Later kwamen er politieposten op de Heuvel, Korvel en Wilhelminapark. Van een nieuw politiebureau was al sprake in 1938, maar het werd pas in 1958 gerealiseerd aan de Noordhoekring. Intussen is dat ook weer verdwenen.

Verder noemt Gertjan de komst van de eerste vrouwen bij de politie, enkele belangrijke moordzaken (waaronder die op Marietje Kessels), de textielstaking en de eerste bankoverval in Nederland in 1963.

Plaatjes ruilen voor 'Trots op Tilburg' is een hit op Facebook.

De actie rond het plaatjesboek 'Trots op Tilburg – Verzamelalbum van de stad' veroorzaakt een ware ruilwoede. Overal in de stad zoeken mensen elkaar op om hun dubbele plaatjes te ruilen. 'Wat dat betreft is er niets veranderd met vijftig jaar geleden', merkte iemand op.

Ook op Facebook gaat het helemaal los. Via de groep 'Trots op Tilburg' vinden Tilburgers elkaar, waarna ze afspreken op een plek in de stad om hun plaatjes uit te wisselen. Theo van Etten interviewde enkele verwoede verzamelaars en schreef een artikel over de ruilactiviteiten.

Dit artikel kun je overigens ook teruglezen via de website van de heemkundekring. Hier vind je tevens de volledige fotoverantwoording van het verzamelalbum.

De getallenlijstjes vliegen je om de oren als je Facebook-groep 'Trots op Tilburg' opent. Van handgeschreven notities en krabbelige memobladjes tot strakke computeruitdraaien en kunstzinnig vormgegeven afbeeldingen. Eén ding hebben ze echter gemeen: de schrijvers willen zo snel mogelijk hun stickerboek volplakken.

Begin oktober verscheen het plaatjesalbum 'Trots op Tilburg - Verzamelalbum van de stad.' De Tilburgse geschiedenis in vogelvlucht, zou je ook kunnen zeggen. Het boek krijg je gratis bij een van de drie deelnemende PLUS-supermarkten in Tilburg. De afbeeldingen spaar je in stickervorm bij de aankoop van boodschappen.

Al snel werd duidelijk dat het lastig was om het album in je eentje vol te krijgen. Dat realiseerden zich ook de initiatiefnemers van de Facebookgroep 'Trots op Tilburg'. Kim van Ruiten is een fanatieke verzamelaar en trad ook toe. "Op dat moment waren er nog maar zes deelnemers, maar al snel ging het helemaal los. Het voelde gewoon magisch. Iedereen is ontzettend betrokken en reageert heel snel. 'Ik kan je helpen met die nummers'. En dan

meteen er achteraan: 'Heb jij toevallig die nummers voor mij?' Zo iets had ik nog nooit meegemaakt."

Kim is onderwijzeres in opleiding en ziet het stickeralbum al in de kast in haar klas staan: "Dit is voor kinderen toch veel leuker dan gewoon geschiedenis leren? Ook zelf steek ik er veel van op. Ik was nooit zo bezig met het verleden van de stad. Nu kom ik er achter dat bepaalde plekken er vroeger heel anders uitzagen. Pas gaandeweg het plakken vormt zich bij mij het verhaal. Eerst bekijk ik een plaatje en vraag mij af of ik de situatie herken. Pas dan lees ik de tekst."

Herkenning

Judith Nuijten is waarschijnlijk de fanatiekste spaarder van het hele stel. Ze heeft inmiddels al zestien albums vol en is hard op weg naar nummers zeventien en achttien. Aanvankelijk verzamelde ze voor haar familieleden, nu is ze druk

bezig voor de Tilburgse verzorgingstehuizen. "Elke Tilburgse instelling krijgt er een", lacht ze.

Het werken voor goede doelen is haar niet vreemd. Eerder zette zij de stichting 'Uit een goed hart' op. Boodschappen doen voor ouderen die dat zelf niet kunnen. Met Sinterklaas verzamelt ze tweedehands speelgoed en dit jaar ontvangen zo'n honderdvijftig eenzame ouderen een kerststukje. "Ik was in het begin zo druk met plakken dat ik de boeken zelf nog niet eens had bekeken. Tot ik er een overhandigde aan mijn dementerende tante. Zij herkende zoveel plekken uit haar jeugd, we hebben uren door het album zitten bladeren. Vervolgens gebeurde hetzelfde met mijn oom. Tja, dan is de stap naar verzorgingstehuizen niet zo groot." Haar aanpak is simpel: "Ik help anderen om hun album zo snel mogelijk vol te krijgen

en vervolgens geven zij hun overvloedige plaatjes aan mij. De Facebookgroep helpt daar enorm bij en bovendien kom ik zo in contact met mensen die ik vanuit de stichting weer verder kan helpen. Mooi toch?"

Namens alle Tilburgers

Ook Kim zag een mogelijkheid om anderen te helpen met behulp van het album. "Een vriendin werkt bij Amarant, mensen met een hersenbeschadiging plakken daar de stickers. Dat is heel goed voor de oog-hand coördinatie. Juist dat sociale aspect vind ik zo mooi in deze tijd van isolement: je bent tóch samen met iets bezig. En bovendien kom ik op plaatsen waar ik nog nooit geweest ben. Sta ik ineens bij de LocHal met wildvreemden plaatjes te ruilen, haha."

Ook Judith steekt de loftrumpet: "Ik ben vooral trots op iedereen die heeft geholpen met verzamelen. En vergeet de supermarktmedewerkers niet, want die zijn gelukkig heel flexibel met het uitdelen van de plaatjes. De albums die ik overhandig krijgen dan ook standaard de tekst mee: 'Dit boek wordt u aangeboden door alle Tilburgers!'"

Tilburgse taol

Of het album bijdraagt aan een gevoel van trots op Tilburg? Wat Kim betreft wel: "Als jongere krijg je alleen de gebeurtenissen van de laatste jaren mee. Het Draaiend Huis bijvoorbeeld en het gedoe met de Cityring. Dankzij dit boek zie je ook wat er vroeger gaande was." Vooral de pagina over de Tilburgse Taol vindt ze super: "Ik ben de enige kruikenzeiker binnen onze familie. Toen ik het boek aan mijn Goudse opa en oma liet zien, lagen ze werkelijk krom van het lachen. Ik ga het plaatjes plakken echt missen!"

Nieuw logo

Zoals jullie weten werkt Heemkundekring Tilborch aan een nieuw logo. Het huidige (een afbeelding van en schepenzegel) voldoet niet langer aan de (digitale) voorwaarden die aan een modern logo gesteld worden.

Tijdens de laatste Algemene Ledenvergadering heeft het bestuur een oproep gedaan aan leden om met ideeën te komen. Diverse leden hebben hierop een voorstel ingediend.

Met deze voorstellen heeft het bestuur een externe partij ingeschakeld: Letterbeeld (onder andere bekend van TilburgsAns). Zij werken op dit moment een idee uit waar wij als bestuur erg enthousiast over zijn. Elementen als 'erfgoed', 'verenigingsleven' en 'Tilburg' zullen daarin terugkomen. Binnenkort hopen wij jullie het nieuwe logo te kunnen presenteren!

Dwalen door Sint Anna

Nog een artikel over erfgoed in Tilburg. Miranda van de Mortel laat zien hoe je met eenvoudige middelen de bewoners van Tilburg kennis laat maken met hun wijk. Zij ontwikkelde een zestigdelige kaartenset 'Dwalen door Sint Anna – een verkenningstocht door een bijzondere wijk'.

De set bestaat uit twintig onderwerpen met foto's van de situatie vroeger en nu en een begeleidende tekst. Je kunt de kaarten gebruiken tijdens een gewone of gps-wandeling, maar je kunt ze natuurlijk ook thuis op je gemak bekijken.

De set is gedrukt in een oplage van 250 stuks en is te koop voor € 19,90 bij de VVV en via de website van Miranda van de Mortel.

4 TILBURG EN OMSTREKEN

donderdag 3 december 2020

KAARTENSET DWALEN DOOR SINT ANNA

'Als je het verhaal achter een gebouw kent, gaat het meer leven'

Verleden en heden komen samen in kaartenset over Sint Anna. De Tilburgse wijk verkennen aan 'de hand' van Miranda van de Mortel kan ook thuis vanuit je stoel.

Stan Schrijen
Tilburg

Eigenlijk begon het allemaal jaren geleden al, met een voor de schoonfamilie uitgezette wandeltocht, vertelt Miranda van de Mortel (53), thuis in de Akkerstraat in het hart van Sint Anna. „Die komen niet uit Tilburg, en ik vind het leuk om met geschiedenis en erfgoed bezig te zijn. En een wandeling door de wijk is leuk, maar een wandeling met oude foto's en een beschrijving is nog leuker. Dan wordt het wat actiever.“

„Ooit wilde ze daar nog iets mee doen, het verder uitwerken. Dat ik had wat meer tijd door het wegvallen van opdrachten.“

– Miranda van de Mortel

▲ Miranda van de Mortel toont de kaartenset over Sint Anna tegen de achtergrond van Rooi Harten. FOTO: JARIN WINKELHOVEN

Nu is er de zestigdelige kaartenset: Dwalen door Sint Anna; verkenningstocht door een bijzondere Tilburgse wijk. Te gebruiken voor een gps-tocht; als wandeling, of ge-

woon om vanuit de luie stoel te bekijken. „Digitaal is er ook een route beschikbaar waarbij de locaties niet zijn aangegeven, dan kun je er ook nog een speurocht van maken“, zegt Van de Mortel. „Dan kun je het juiste plaatje bij de locatie zoeken.“

De set bestaat uit twintig gebouwen en onderwerpen, met drie kaarten per onderwerp. Een kaartje met een foto van de situatie vroeger, een van de situatie nu en een kaartje met uitleg. „Ik woon zelf sinds 1990 in Tilburg en sinds 2001 in Sint Anna. Het is een heel diverse wijk met veel kunstenaars en alternatievelingen, hier woont echt van alles. Dat is mooi en heel gezellig. De bijzondere plekken wilde ik aan meer mensen laten zien.“

„Als je het verhaal achter een gebouw kent, gaat het als vanzelf

meer leven“, vindt Van de Mortel. „En ik vind de combinatie van toen en nu heel leuk. Neem bijvoorbeeld het punt waarop je tuitkijkt over de tuin van Rooi Harten, met het oude gebouw, de nieuwbouw bij het Rooi Hartenpark, Westpoint en de watertoren. Dat komt daar prachtig samen.“

Selectie

Voor de selectie van de onderwerpen moest ze keuzes maken, al stonden plekken als Rooi Harten, het Kromhoutpark en de molen van Sint Anna natuurlijk buiten kijf. „Welke locaties gekozen zijn was ook afhankelijk van welke foto's beschikbaar waren“, zegt Van de Mortel. „Gelukkig is er recent regelgeving veranderd waardoor foto's van onbekende fotografen tot 1950 gebruikt mogen worden. Dat was voorheen 1900.“

De kaartenset Dwalen door Sint Anna; verkenningstocht door een bijzondere Tilburgse wijk is deze week gepresenteerd (oplage 250) en is voor 19,90 euro te koop bij de VVV en via de website van Miranda van de Mortel.

De bijzondere plekken wilde ik aan meer mensen laten zien

– Miranda van de Mortel

Op de bres voor monumentaal erfgoed

Statige herenhuizen, kerkgebouwen en arbeidershuisjes uit de vorige eeuw. Wat kwam er níet voorbij in de rubriek ‘moNUment van de week’? Per honderd worden de moNUmenten gebundeld in boekvorm. Begin december verschijnt ‘moNUmenten in Tilburg 301-400’.

Ad van Eijck, Ton Goossens en George Bedaux zijn hoeders van de Tilburgse monumenten. Jarenlang struinden deze ‘monumentenmannen’ door de Tilburgse straten en wijken. Ze legden hun bevindingen vast in zogenaamde ‘stadsverkenningen’, inmiddels loopt het aantal al richting de honderd. Elk pand wordt nauwkeurig in kaart gebracht. Is er sprake van cultuurhistorische waarde, dan krijgt het een extra verhaal. Over de architectuur, de bouwgeschiedenis of de bewoners. Ton: “Een stad is meer dan een verzameling huizen, fabrieken, scholen en kerken. Samen vertellen deze gebouwen het verhaal van de stad. Die uitkomst is veel meer dan de som der delen.”

Enige vorm van tegendraadsheid kan het trio niet ontzegd worden. Meer nog dan bij gemeentelijke en rijksmonumenten het geval is, hebben zij oog voor het monumentale karakter. Ad: “Het gaat om de uitstraling. Wij kunnen een gebouw monumentwaardig vinden, terwijl het niet aan de criteria van een monument voldoet. Een karakteristieke huisgevel of juist naoorlogse gebouwen kunnen over tientallen jaren misschien wel als ‘erfgoedicoon’ betiteld worden. Daarom is het goed om nu alles al vast te leggen op een lijst.” En die lijst blijkt vaak de basis voor het gemeentelijk monumentenbeleid. Er staan er weer vijftig klaar om een officiële status te krijgen.

DE ‘MONUMENTENMANNEN’, (VLNR): TON GOOSSENS, GEORGE BEDAUX, AD VAN EIJCK EN THEO CUIJPERS. (FOTO: THEO VAN ETTEN)

Als lid van de werkgroep Monumenten van Heemkundekring Tilborch maken zij zich al jaren hard voor het behoud van monumentaal erfgoed in de stad. Ook de overige leden van deze werkgroep leveren hier hun bijdrage aan. Bijvoorbeeld door onderzoek te verrichten of de moNUmenten te voorzien van een bijpassend verhaal.

Elke week staat er een ‘moNUment van de week’ in Stadsnieuws. Zo brengen zij het historisch erfgoed van Tilburg onder de aandacht van een breed publiek. Op dit moment nemen zij de nummers 401 tot en met 500 onder handen.

Website

Naast de boekjes is er sinds kort ook een website waarop iedereen de moNUmenten kan terugvinden.

moNumenten in Tilburg 301 – 400 (deel 4)

Onlangs verscheen het boekje 'moNumenten in Tilburg 301-400'. Leden van de werkgroep Monumenten van Heemkundekring Tilborch overhandigden het eerste exemplaar aan Dirk van Alphen en Joost op 't Hoog van Gemeente Tilburg. Het boekje is alweer het vierde deel in deze serie en ... deel 5 is in de maak!

'moNumenten in Tilburg 301 – 400 is te koop voor € 13,50 bij boekhandel Gianotten-Mutsaers in de Emmapassage in Tilburg.

Theo Cuijpers nam hiervoor het initiatief. Ook de stadsverkenningen krijgen een plaatsje op www.monumententilburg.nl. "Deze website draagt bij aan de Tilburgse identiteit", aldus Cuijpers. "De verhalen geven onder andere antwoord op de vraag hoe onze voorouders leefden, of waar en hoe de 'nieuwe Tilburgers' werden gehuisvest. Andere gemeenten gaven al aan dat deze website mogelijk een blauwdruk vormt voor nieuwe initiatieven."

'moNumenten in Tilburg 301-400' werd onlangs gepresenteerd aan de gemeente Tilburg. Vanaf begin december is het voor € 13,50 te koop bij boekhandel Gianotten-Mutsaers in de Emmapassage.

Kommerstraat 2 Langgevelboerderij

Langgevelboerderij met Vlaamse schuur, bakhuis en waterput in Moerenburg.

moNument 323

In oorsprong gaat dit gemeentelijke monument wellicht terug tot de 18e eeuw. Onderdelen zijn later aangepast of bijgebouwd. Het hoofdgebouw is na renovatie in gebruik als woonhuis.

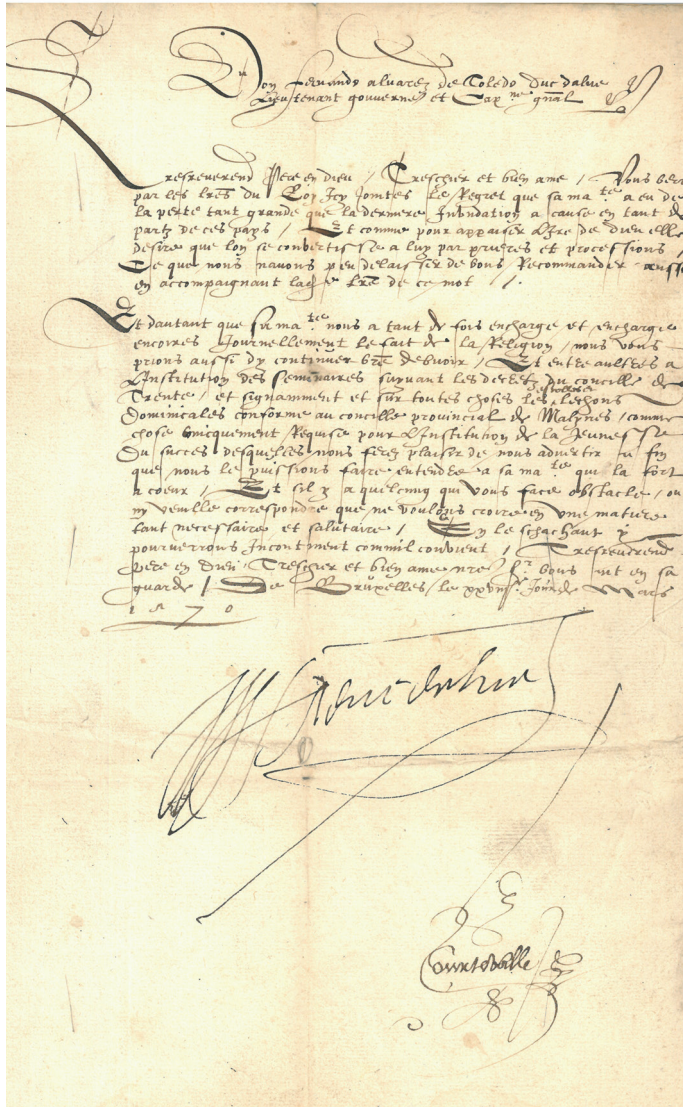
De voormalige boerderij heeft links in de voorgevel dichtgezette dubbele staldeuren met een halve laaddeur erboven en stalraampjes. In het woongedeelte rechts is in het bovenlicht van de voordeur later het opschrift 't Hooge Huys 1832' aangebracht. De zijgevels zijn afgewerkt met een rollaag. De linkerzijgevel heeft dubbele staldeuren met een hooideur erboven en stalramen. Alle ramen hebben luiken en alle muren ankers. Het zadeldak is gedekt met gesmoorde Hollandse pannen. Binnen zijn nog authentieke elementen aanwezig zoals balkenplafonds en een kelder onder een opkamer.

Op het achtererf staat links een imposante Vlaamse schuur met dubbele inrijpoort en schilddak waarop Hollandse pannen op een rieten dek liggen. Nabij de drinkwaterput staat een gerestaureerd rechthoekig bakhuisje met een gaaf bewaarde bakoven. Hier worden zelfs weer brood en pizza gebakken.

Het ensemble aan de al in 1481 genoemde 'Commerstraat' is typerend voor de vroegere bebouwing van het buitengebied binnen het nog vrij gave cultuurlandschap van Moerenburg.

Tussen vrees en hoop: de bisschop van 's-Hertogenbosch tussen 1559 en 1650

Archieven Bisdom 's-Hertogenbosch nu online raadpleegbaar

BRIEF VAN DE HERTOG VAN ALVA AAN DE BISSCHOP VAN 'S-HERTOGENBOSCH WAARIN HIJ HEM NAMENS DE KONING VRAAGT GEBEDEN UIT TE SPREKEN EN PROCESSIES TE HOUDEN WEGENS DE GROTE OVERSTROMINGEN EN HEM AANSPOORT ONDERWIJSINSTELLINGEN OP TE RICHTEN VOLGENS OPDRACHT VAN HET CONCILIE VAN TRENTE EN HET PROVINCIAAL CONCILIE VAN MECHELEN, 1571.

BHIC, 2147 ARCHIEF VAN DE BISSCHOP VAN 'S-HERTOGENBOSCH, 1559-CIRCA 1650, INV.NR. 206

Politiek en kerkelijk van grote betekenis

Het archief van de oude bisschoppen van 's-Hertogenbosch is door veel omzwervingen in onrustige tijden gehavend overgebleven. Toch is het politiek en kerkelijk van grote betekenis. Het toont ons hoe de bisschop moest laveren en marchanderen om zijn macht te vestigen en te handhaven. Het was een ware veroveringstocht, hem van bovenaf door paus en koning opgelegd met enorme hindernissen. Zijn contacten liepen in zuidelijke richting: het hof in Brussel, de aartsbisschop van Mechelen, de Universiteit van Leuven. De geplande bisdommen in het noorden konden niet tot ontwikkeling komen wegens de Opstand. Binnen zijn bisdom moest hij onderhandelen met onwillige kapittels en kloosters, die hun autonomie hardnekkig verdedigden, en een parochiegeestelijkheid en parochianen die niet zaten te wachten op strakkere regels. Voor de opbouw van een gezonde parochie- en kloostergeestelijkheid verleende de bisschop wijdingen en benoemde hij deze wijdingen in de parochies. In zijn archief krijgen we inzicht in de ontwikkelingen in zijn bisdom via visitatieverslagen, vonnissen die hij persoonlijk velde in geval van zware zonden, en wijdingsverzoeken en benoemingen. Een afzonderlijk archief, de oude parochiedossiers, bevat stukken voor iedere afzonderlijke parochie en de daar gevestigde religieuze instellingen.

De huidige bisschop van 's-Hertogenbosch, mgr. Gerard de Korte, en zijn voorganger, mgr. Antonius Hurkmans, hebben in het afgelopen decennium uiterst belangwekkende archieven in bewaring gegeven aan het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) in 's-Hertogenbosch. De kern ervan wordt gevormd door het archief van de eerste zeven bisschoppen van 's-Hertogenbosch. De inventaris is nu raadpleegbaar via www.bhic.nl en de stukken kunnen voor een belangrijk deel tevens in digitale vorm ingezien worden.

Deze archieven zijn nu ontsloten en digitaal te raadplegen via www.bhic.nl. Toegang 2147 bevat de inventaris van het archief van de bisschop, toegang 2074 de inventaris van de oude parochiedossiers. Het merendeel van de stukken is in het Latijn gesteld. De gegevens over benoemingen, wijdingen en vonnissen zijn via een afzonderlijke database doorzoekbaar gemaakt op persoons- en plaatsnaam met samenvatting van de teksten. Onderzoeksmogelijkheden zijn er op uiteenlopende terreinen, van lokaal tot nationaal: politiek, kerkhistorisch, genealogisch, sociaal en (huwelijks)moralistisch om er enkele te noemen. De jongere archieven van de bisschop, vooral vanaf de negentiende eeuw, worden door het bisdom zelf bewaard.

Stukje geschiedenis

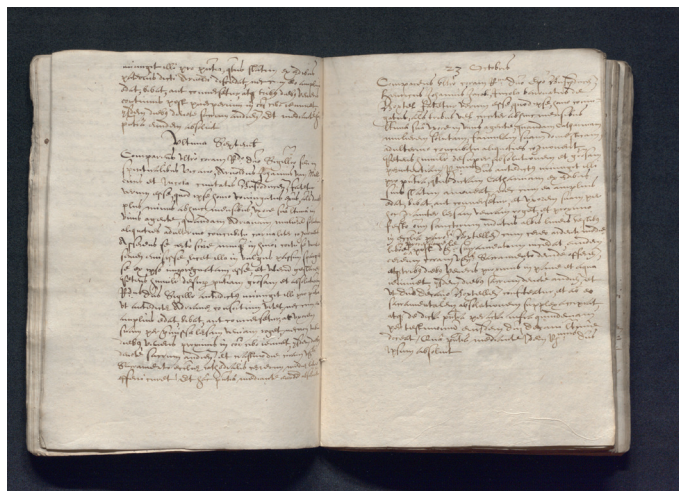
In 1559 viel het besluit de oude middeleeuwse bisdommen in de Nederlanden te reorganiseren. Voor het grondgebied van het huidige Noord-Brabant betekende dit grofweg dat het bisdom Luik er zijn macht verloor. Antwerpen werd centrum van een bisdom waarbinnen onder meer het westen van het huidige Noord-Brabant viel. 's-Hertogenbosch werd een bisschopsstad voor het oostelijke deel en noordwestelijke deel, met een uitloper naar het zuiden tot voorbij de Abdij van Tongerlo, die als inkomstenbron toeviel aan de nieuwe bisschop. Aan deze herindeling lagen politieke motieven van Karel V en zijn zoon Filips II ten grondslag. Kerkelijk gezien was het een gelegenheid de hervormingen die vastgelegd waren door het Concilie van Trente (1545-1563), in praktijk te brengen.

De eerste Bossche bisschop, Sonnius, kreeg het niet gemakkelijk. De stad en het kapittel van Sint-Jan hadden geen behoefte aan een 'inspecteur' die hun politiek en kerkelijk de les kon lezen. De landsheer droeg de kandidaten voor de bisschopszetel immers bij de paus voor. De adel zag zich de pas naar gemakkelijke baantjes in de kerk afgesneden, nu de bisschop kwaliteitseisen ging stellen. De abdijheren van Tongerlo wensten zich geen opgedrongen abt. Het lagere volk had niet veel meer op met de oude kerk en stond onder invloed van antikatholieke hervormingsbewegingen, zoals lutheranen en wederdopers. In de eerste decennia van zijn bestaan verloor het bisdom zijn noordwestelijke gebieden aan de opstandelingen. In 1579 liep 's-Hertogenbosch in een burgeroorlog, die tientallen personen het leven kostte, bijna van Spaanse zijde over naar de opstandige staten. De bisschop was de stad ontvlucht.

Tijdens de wapenstilstand tussen de vechtende partijen (1609-1621) kon de bisschop eindelijk greep krijgen op zijn gebied en een kerkelijk tegenoffensief lanceren. Maar deze contrareformatie eindigde toen de stad in 1629 door de Republiek der Verenigde Nederlanden op Spanje werd veroverd. Tot 1636 kon de bisschop zijn dioceses vanuit het kasteel van Geldrop besturen, daarna koos hij domicilie in de Spaanse Nederlanden. Na het terugtreden in 1645 van de zevende bisschop, Joseph Bergaigne, veranderde de status van het bisdom tot apostolisch vicariaat. Bij het zogenaamde Herstel van de Bisschoppelijke Hiërarchie in 1853 is de bisdomsstatus hersteld.

Academia Building

Ton Goossens schreef speciaal voor de Wijkkrant-West een artikel over het Academia Building. Op de volgende pagina's lees je zijn verhaal. De prachtige foto's zijn gemaakt door Joep Vogels.

EEN GEHUWDE INWONER UIT BOXTEL HAD GEMEENSCHAP GEHAD MET ZIJN ONGEHUWDE DIENSTMEID. DE BISSCHOP BEPAALT DAT HIJ HAAR METEEN UIT ZIJN HUIS MOET VERWIJDEREN EN NIET MEER MET HAAR MAG OMGAAN. HIJ MOET ZIJN VROUW VERGIFFENIS VRAGEN EN OP KOMENDE ALLERHEILIGEN, GEKLEED IN WITTE LINNEN KLEDING, IN DE PAROCHIEKERK VAN BOXTEL MET EEN BRANDENDE WASKAARS VAN EEN HALF POND IN DE PROCESSIE NAAR HET HEILIG SACRAMENT GAAN EN DEZE KAARS VERVOLGENS VOOR HET HEILIG SACRAMENT OFFEREN. DE DRIE EERSTKOMENDE VRIJDAGEN MOET HIJ OP WATER EN BROOD VASTEN EN OP DIE DAGEN DE MIS HOREN. HIJ MOET BIJ DE DEKEN VAN BOXTEL BIECHTEN EN VAN HEM DE ABSOLUTIE AFMEKEN. VAN DEZE PENITENTIE MOET HIJ BINNEN TWEE WEKEN EEN GETUIGENIS VAN DE DEKEN VAN BOXTEL AAN DE BISSCHOP TONEN. 23 OKTOBER 1600.

BHIC, 2147 ARCHIEF VAN DE BISSCHOP VAN 'S-HERTOGENBOSCH, 1559-CIRCA 1650, INV.NR. 158 SCAN 23 (RECHTER PAGINA)

Ontwerpen is ook een beetje uitvinden

Academia Building Professor Cobbenhagenlaan 205

TEKST: TON GOOSSENS
FOTOGRAFIE: JOEP VOGELS

een atrium op een vierkant grondplan van 60 bij 60 meter, is vier bouwlagen hoog en heeft een plat dak. Aan de Prof Cobbenhagenlaan, de zuidkant, zien we een verdiepte gevel met daarboven onder een brede dakrand een lang balkon op palen. Hier bevinden zich de kantoren en leslokalen. Een brede betonnen buitentrapp met halverwege een bordes geeft hier toegang tot het gebouw. Aan de noordkant is een veertig meter brede, geknikte glasgevel over de drie bovenste bouwlagen te zien, die achterover helt. Achter deze gevel bevinden zich de ateliers en werkruimtes. Zij profiteren van het gelijkmatige en schaduwvrije noorderlicht.

‘Noviteiten liggen mij het meest; ik bewandel graag paden waarop nooit eerder iemand liep.’

Binnen is er een monumentale centrale hal, het atrium, van vier bouwlagen hoog. Dit atrium vormt het verbindende element tussen de

Op het terrein van Tilburg University staat een bijzonder gebouw. De creatie van architect H.A. Maaskant uit 1972 stond ooit op de nominatie om gesloopt te worden. Deze Tilburgse “Academie voor opleiding van teken- en handvaardigheidssleraren” kreeg in de zestiger jaren namelijk te maken met een enorme toeloop van studenten. Er moest een nieuw en veel groter gebouw komen. Gelukkig is het markante gebouw van de sloop gered.

In 1965 kreeg Hugh Maaskant (1907-1977), de Rotterdamse modernistische architect van het ‘grote gebaar’, de opdracht om een kunstacademiegebouw te ontwerpen. Een noviteit voor Nederland, want er was weinig traditie op dit gebied. Maaskant had toen al een groot oeuvre op zijn naam staan met grote gebouwen en bijzondere ontwerpen.

De Euromast in Rotterdam (1960), de Pier van Scheveningen, (1962) en de Hilton Hotels in Amsterdam (1962) en Rotterdam (1963) zijn van zijn hand. Zoals Michelle Provoost Maaskant in haar boek citeerde: ‘Noviteiten liggen mij het meest; ik bewandel graag paden waarop nooit eerder iemand liep. Ontwerpen is ook een beetje uitvinden’. Jan van Poppel, die bij Maaskant in Rotterdam had gewerkt en voor zichzelf was begonnen in Tilburg, werd projectarchitect onder supervisie van Maaskant.

Het resultaat is een gebouw van twee L-vormige volumes. Het staat rondom

kantoren en leslokalen aan de straatzijde en de ateliers en werkruimtes aan de noordzijde. Gangen en trappenhuizen zijn hier vervangen door brede galerijen op de verdiepingen en grote monumentale trappen in de ruimte. Daardoor biedt dit veel gelegenheid voor creativiteit, tentoonstellingen en sociale interactie.

Marmor of representatieve ruimtes heeft dit gebouw niet. De architect vond dit niet passen bij studenten aan een kunstacademie. Ook het beton bleef onbehandeld met de afdruk van de bekistingsplanken in het zicht. De vloeren en het plafond werden in zwart afgewerkt. In de hal hangt een bronzen beeld van een paard, gemaakt

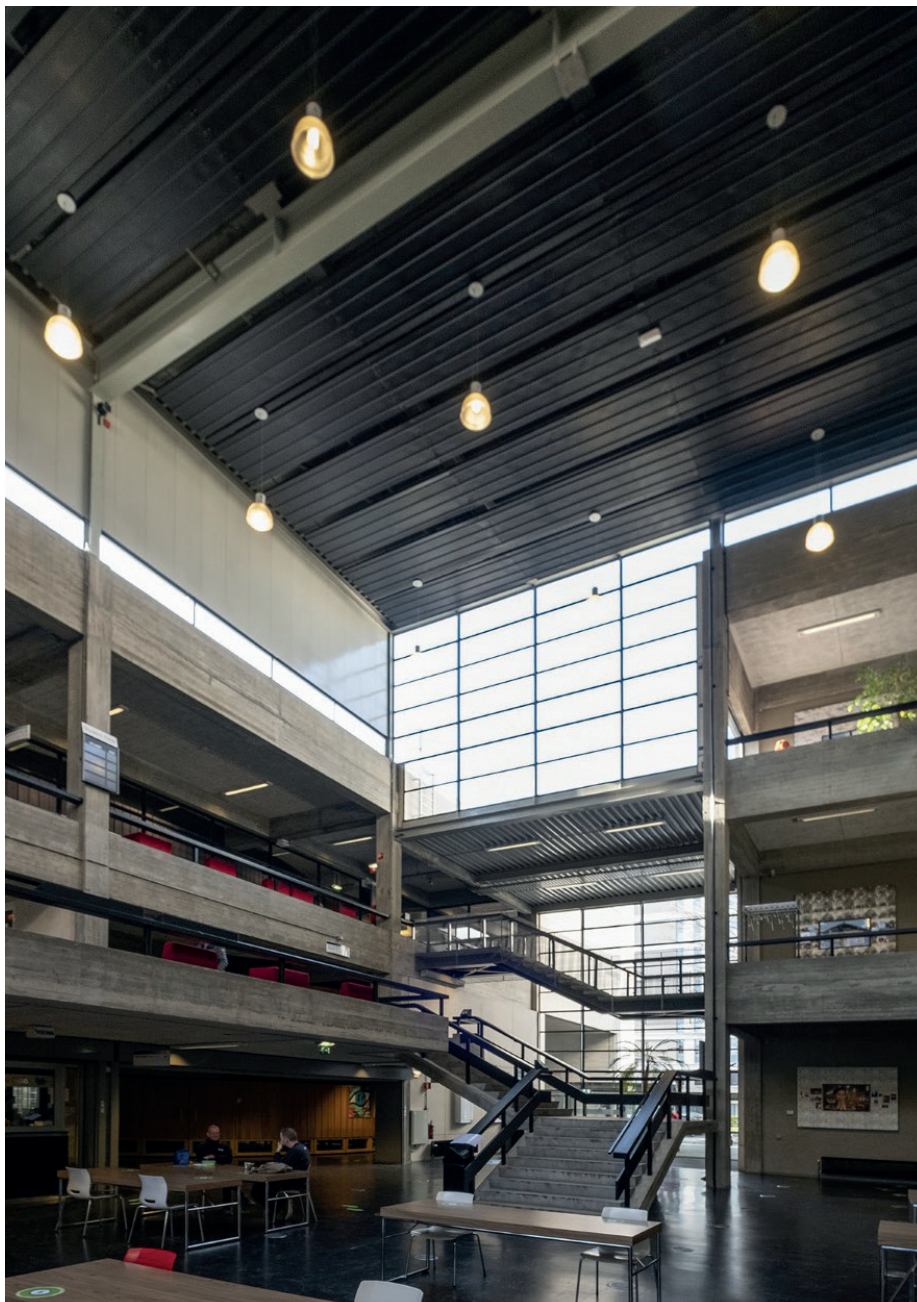

door de Maastrichtse kunstenaar Arthur Spronken (1930-2018). 'Zwaar en dreigend boven de hoofden van

onschuldige passanten'.

De opleiding verhuisde begin deze eeuw naar het kunstcluster (Bisschop Zwijsenstraat). Het academiegebouw van Maaskant zou leeg komen te staan. Het werd door de eigenaar Fontys als tamelijk incurant bevonden en stond op de nominatie om te worden gesloopt. Hiertegen rees al snel verzet. Er kwamen veel bezorgde signalen van onder andere de Bond van Nederlandse Architecten en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Zij zagen de sloop als een aantasting van het naoorlogse erfgoed. Hoogleraar UVT Harry Peeters (1931-2012) coördineerde dit verzet en richtte de actiegroep BAM (Behoud Architectuur Maaskant) op. Uiteindelijk leidde dit ertoe dat de Gemeente Tilburg het gebouw in 2003 aanwees als beschermd gemeentelijk monument. Sloop was daardoor niet meer mogelijk.

Het gebouw is nu onderdeel van Tilburg University en heeft zijn onderwijsfunctie behouden. Het is in 2007 door 'Architecten-en-en' aangepast en heet nu 'ACADEMIA BUILDING', geheel in de huisstijl van de universiteit. Het bevat vooral college- en vergaderzalen en organisaties voor dienstverlening aan studenten.

Archeologie

Heemkundekring Tilborch wil een werkgroep Archeologie in het leven roepen. Heb je hier interesse in, informeer dan bij de voorzitter naar de mogelijkheden!

Digitale lezingen

Als bestuur zijn wij benieuwd hoe jullie de digitale lezingen ervaren. Wij stellen het op prijs als je een (korte) reactie aan het secretariaat wilt doorgeven.

Secretariaat

E: tilborch@live.nl
P: Molenstraat 15, 5014 NA, Tilburg

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: tilborch@live.nl
Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring: www.heemkundekringtilburg.nl
Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg